

АСПЕКТИ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ

ВІСНИК ІНСТИТУТУ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ № 1-2(2-3)/2005

ЗМІСТ

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

С.С.ПРОКОПЕНКО
(голова)
Р.Я.КОРИНЕЦЬ
(головний редактор)
Ю.Я.КУХАРУК
Т.О.ОСТАШКО
Н.В.ТИМОШЕНКО
О.А.ЦЕПКО
О.С.ХОМИН
(відповідальний секретар)

В.І.ПРОКОПЧУК
(верстка)

Г.П.ПАВЛЕНКО
(фотоматеріал)

Засновник – громадська організація "Інститут сільського розвитку"

Свідоцтво про державну реєстрацію серія КВ № 9043 від 10.08.2004 р.

Адреса редакції:
вул. Вознесенський узвіз, 18/3
04053 м. Київ
Тел./факс: (380 44) 272 17 60
E-mail: icp@icp.org.ua

При передруку матеріалів посилання на "Аспекти сільського розвитку" обов'язкове

Редакція залишає за собою право на редагування матеріалів

Редакція не завжди поділяє погляди авторів

Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори

Для безкоштовного розповсюдження

© Громадська організація "Інститут сільського розвитку"

Аспект політичний

- Звернення Президента України Віктора ЮЩЕНКА до українського народу2
- КОРИНЕЦЬ Р.Я.** Огляд політики розвитку сільської місцевості в Україні5
- Огляд політики комплексного структурного підходу до розвитку сільського господарства та сільських територій в Європейському Союзі11
- Комплексний розвиток сільської місцевості: від декларації до дії (матеріали "круглого столу").....15
- Прогнози розвитку аграрної сфери України (Проект Стратегії розвитку агропромислового комплексу України (витяги)31
- ДЕМ'ЯНЕНКО С.І.** 12 пріоритетів – чи це реально? (Коментарі до проекту Закону України "Про Основні засади державної аграрної політики").....40
- Проект Закону України "Про Основні засади державної аграрної політики"43
- ПОЛОВІНСЬКИЙ А.С.** Огляд перспективного законодавства50

Аспект соціальний

- До питання соціального розвитку сільської місцевості (Проект Концепції Загальнодержавної програми соціального розвитку села на період до 2011 року)54
- Проект Загальнодержавної програми соціального розвитку села на період до 2011 року.....57

Аспект підприємницький

- ЦЕПКО О.А.** Мале підприємництво в сільській місцевості64
- Проект розпорядження Кабінету Міністрів України "Про заходи щодо виконання Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні на 2005 рік". Заходи щодо виконання Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні на 2005 рік (витяги)68

Аспект дорадчий

- Сільськогосподарське дорадництво у документах.
Проект Концепції Державної цільової програми сільськогосподарської дорадчої діяльності на 2005-2009 роки72
- Проект "Програми розвитку сільськогосподарської дорадчої діяльності в Київській області на 2005-2007 роки"77

Наші анонси

- ОСТАШКО Т.О.** Селянам про Світову Організацію Торгівлі94

ЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ВІКТОРА ЮЩЕНКА ДО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Дорогий мій український народе! Високоповажні гості! Шановна громадо!
Я прийшов до вас із зали Верховної Ради. Там я виголосив урочисті слова присяги, записані в Конституції. Вони залишилися незмінними. Але іншою стала Україна, іншими стали ми з вами.

Ми скинули з плечей тягар минулого. Більше ніхто не посміє вказувати нам, як жити, кого обирати.

Я став Президентом волею українського народу. Ми з вами – його сини і дочки. Я хочу говорити сьогодні, дивлячись вам в очі. Велика честь – звертатися до вільних людей, які тримають у своїх руках долю своєї країни.

Я хочу перед лицем народу продовжити свою присягу. Присягаю: ми змінимо наше життя.

Моя перемога – це перемога всього українського народу і кожного громадянина зокрема.

Дякую за неї Господу Богу, який дав нам Віру, Надію і Любов. Ними ми перемогли. Молюся, щоб ми назавжди зберегли їх у серцях.

Дякую українському народу за його високу довіру.

Дякую всім і кожному, хто відгукнувся на моє слово "Вірю в Україну. Знаю свій обов'язок. Разом переможемо". Ви відкрили своїй країні дорогу в майбутнє.

Дякую всім і кожному громадянину, за кого б він не голосував. Моя перемога – це перемога усіх. Кожен має право шукати шлях для країни. Кожен має право обирати ті політичні кольори, які йому близькі. Але наш спільний вибір – кольори українського прапора. Вони об'єднують усіх нас.

Дякую своїй команді, яка працювала на перемогу. Ви, мої дорогі побратими, були непохитними на дорозі, пройденій разом. Вірю: ви будете невтомними у роботі, що чекає нас попереду.

Дякую своїй родині, дружині, дітям і онукам. Ви були зі мною у найважчі дні. Ви сьогодні зі мною на святі. Вірю – ви завжди будете мені надією і опорою.

Низький уклін за науку моєму батькові, Ющенку Андрію Андрійовичу, учителю із маленького сусь-

кого села Хоружівка, в'язневі Освенциму, Бухенвальду, Дахау. Батькова правда вела мене по життю і привела до високої честі стати на чолі моєї країни. Дякую моїй мамі – Варварі Тимофіївні – за любов і молитву, що вберегли мене. Прошу у неї вибачення за всі болі, які довелося витримати її материнському серцю, особливо у останні чотири місяці.

Дорогі друзі! Я гордий стояти разом з вами на цьому місці!

Два місяці тому на цей Майдан, на площі і вулиці по всій Україні вийшли мільйони людей. Наші брати і сестри, батьки і діти, друзі і сусіди стояли вдень і вночі, у сніг і мороз. Україна ловила кожний порух і кожне слово, сказане тут. Серце України билосся на цьому місці. Вільні люди всього світу, наші співвітчизники, розкидані по далеких землях, стали пліч-о-пліч з нами. На майдані Незалежності українці постали перед світом як сучасна українська нація.

Мужній опір розбудив наші душі. Всі ми відчули себе громадянами України. У нас прокинулися гідність, благородство і милосердя. Озброєний лише вірою і переконанням, народ здобув прекрасну мирну перемогу. Це перемога свободи над тиранією, права над беззаконням, майбутнього над минулим.

Переможцем став кожен громадянин України. Ми добилися чесних виборів і 26 грудня не розминулися зі своєю долею. Ми вільно обрали шлях, яким готові йти вперед і вгору.

Наш вибір підготовлений усією нашою історією.

Ми обрали достаток, бо не може бідність принижувати землю, вперше в людській історії зорану хліборобським плугом.

Ми обрали справедливість, бо не може беззаконня стати нормою в державі, де тисячу років тому був укладений кодекс законів – "Руська Правда".

Ми обрали свободу, бо не може тиранія панувати над спадкоємцями козацької республіки, де ще триста років тому була написана перша у світі Конституція.

Ми обрали незалежність, бо ми є нащадками покоління, які віками мріяли про українську державу, здобували волю потом і кров'ю.

Українська держава відбулася. Наш вибір це ще раз підтвердив. Наша перемога – це свято української державності. У цей день згадаймо героїв, що полягли за Перемогу, мучеників Освенцимів і ГУЛАГів, жертв голодоморів, депортацій і Голокосту. Вони бачать нас і сьогодні, з небес, я переконаний, пишаються нами!

Ми зробили свій вибір, бо пам'ятаємо, хто ми, чії діти й онуки. Не в минулому нам шукати відповідей на виклик майбутнього. Проте ми завжди будемо берегти свої джерела. Тільки так залишимося самими собою. Тільки так завжди будемо переможцями!

Наш вибір породив високі сподівання. Вони справедливі. Вони абсолютно реальні.

Для успіху у нас є все. Багатства нашої землі невичерпні. Таланти наших співвітчизників шанувесь світ. Працею і волею ми досягнемо всього!

Я – Президент всієї України. Мені відповідати за те, щоб працювали шахти Донбасу і Придніпров'я, порти Чорного моря і галицькі торгові шляхи. Я зроблю все, щоб селяни на Слобожанщині і на Поділлі завжди були із хлібом. Багатство України – це багатство її регіонів. Присягаю його берегти і множити!

Ми, громадяни України, стали єдиною українською нацією. Нас не розділити ні мовами, якими ми розмовляємо, ні вірами, які ми сповідуємо, ні політичними поглядами, які ми обираємо. У нас одна українська доля. У нас одна українська гордість. Ми горді тим, що ми – українці!

Ми з вами вже зробили незворотний крок до демократії. Тільки демократія оберігає найцінніше для людини – родину і дітей, мир і спокій, працю і достаток. Тільки в демократичній державі найвищими цінностями є людська гідність, свобода, рівність і солідарність. Тільки в демократичній Україні яскрава палітра мов, культур і поглядів стане багатством цієї країни.

Присягаю – кожен зможе вчити дитину мовою батьків. Кожен зможе молитися у своєму храмі. Усім буде гарантоване право на власну думку. Ми будемо чути один одного, бо у нас буде свобода слова і незалежна преса. Всі будуть рівними перед законом. Незалежний суд захистить права кожного. Я бачу Україну державою, керованою верховенством права.

Ми створимо демократичну владу – чесну, професійну і обов'язково патріотичну.

Стіна, яка відділяє посадовця від людей, буде зруйнована. Оновлена влада знатиме свій обов'язок, працюватиме для блага громадянина і країни. Бути і у владі, і в опозиції стане однаково почесним – якщо служиш своїй країні. Ми матимемо моральну владу, здатну об'єднати суспільство.

Тільки в єдності і тільки в демократії ми вирішимо наші національні завдання. Ви на тисячах зустрічей говорили мені про це. Я виконаю вашу волю.

Ви хочете мати роботу і гідну зарплату, вам грізно кидати сім'ю у пошуках роботи за кордоном.

Ми створимо робочі місця. Кожен, хто хоче працювати, отримає роботу і гідну зарплату. Ніщо не обмежуватиме вашу ініціативу, бажання забезпечити достаток родинам. Буде підтриманий кожен, хто дає роботу іншому. Чесна праця буде в пошані.

Ми станемо заможною нацією.

Ви добиваєтесь справедливості.

Я все зроблю, щоб ніхто не залишився обділеним. Плоди економічного зростання стануть доступними всім. Ми йтимемо вперед, але не залишимо позаду тих, хто захворів, хто втопився на схилі літ. Уряд віддаватиме людям бюджет до останньої копійки. Постійно зростатимуть пенсії, допомоги, обсяги соціальних програм. Здоров'я людини, захист матері і дитини стануть найвищими пріоритетами. Ми станемо солідарною нацією.

Ви прагнете звільнитися від постійних поборів. Ви хочете жити і працювати чесно, легально отримувати зароблені гроші.

Ми знищимо систему корупції в країні, виведемо економіку з тіні. Податки будуть знижені, але платитимуть їх усі. Бізнес буде відділений від влади. Бюджет ні для кого не буде віднині годівницею. На державних посадах працюватимуть лише ті, у кого видатки відповідають задекларованим доходам.

Ми станемо чесною нацією.

Ви хочете бути господарями там, де живете. Ви не хочете, щоб за вас усе вирішували у високих кабінетах. Ми повернемо права місцевим громадам. Громада сама дасть лад вулиці, селу чи місту. Ви самі оберете собі керівника, самі заробите гроші і самі будете їх витратити. Ми будемо нацією самоврядних громад.

Ви вимагаєте захистити дітей від розтління, прагнете жити не хлібом єдиним. Ми захистимо наш духовний спадок. Разом з вами я буду невтомно доглядати сад української культури, берегти його древні і молоді дерева. Наше коріння не дасть вітрам історії погнати нас перекотиполем. Наша культура змусить світ побачити нашу неповторність. Ми будемо нацією високої культури!

Ми будемо сучасною нацією – у динамічному глобальному світі станемо рівними серед рівних. Майбутнє України – найкраща освіта, висока наука, технології завтрашнього дня. Я зроблю все, щоб на повну силу запрацював інтелект нашої нації. Ми станемо першими і ми станемо найкращими!

Українці посядуть гідне місце у спільноті народів. Україна не буде ні буфером, ні полем чиїхось змагань. Ми готові поважати інтереси інших держав. Але для мене, як і для вас, національні інтереси України є понад усе!

Ми добром і повагою вітаємо всіх наших сусідів і на Сході, і на Заході. Я буду все робити для розвитку стабільного співробітництва з усіма країнами

ми. Україна стане надійним партнером у боротьбі зі старими і новими загрозами: тиранією, війною, бідністю, природними лихами і тероризмом. Спільний пошук шляхів до безпеки і процвітання – це і українська відповідальність. Ми готові до неї.

Наш шлях у майбутнє – це шлях, яким іде Об'єднана Європа. Ми з її народами належимо до однієї цивілізації, поділяємо одні цінності. Історія, економічні перспективи, інтереси людей дають чітку відповідь на питання – де нам шукати свою долю. Наше місце – в Європейському Союзі. Моя мета – Україна в Об'єднаній Європі.

У Європі – історичний шанс України розкрити свої можливості. Наша національна стратегія – йти до мети сміливо, прямо і наполегливо. Європейські стандарти стануть нормою у соціальному житті, економіці й українській політиці. Кожен крок до Європи – це нові можливості для мільйонів українців.

Ще недавно вступ до Євросоюзу багатьом здавався дуже далекою перспективою. Але вільні європейські народи не раз прискорювали час. Символами швидких змін стали уламки Берлінської стіни, "круглий стіл" у Варшаві і наш Майдан у Києві. Україна відкриває історію Європи третього тисячоліття. Ми – вже не узбіччя Європи. Ми знаходимось у центрі Європи.

Шановні друзі! Ми ставимо перед собою амбітні

завдання. Я до останньої своєї клітини переконаний – незабаром вони перетворяться на славні діла. Я зроблю все, щоб українці, всі без винятку, повірили у власні сили, повірили у свою країну, повірили у свою землю. Ми вже довели, що вміємо і сміливо мріяти, і наполегливо працювати. Ми готові до самопожертви і здатні добиватися успіху!

Ми починаємо нову сторінку української історії. Вона буде прекрасною. Вона буде розповідати про нашу єдність, про нашу мужність, про нашу готовність підтримати один одного. У нашій історії особливе місце належить цьому київському Майдану. Тут ми будемо множити сили і ділитися радістю. Цей Майдан – символ вільної нації, яка вірить у свої сили і сама творить своє майбутнє. Над нами завжди сяятиме національний синьо-жовтий прапор. Над нами мільйонами голосів завжди буде звучати національний гімн.

Все, що задумано – збудеться. Вірте в Україну, любіть Україну, служіть Україні!

Слава вам, кожному, слава Господу Богу і слава Україні!

(Проголошено 23 січня 2005 року

на майдані Незалежності в Києві)

http://ww2.yuschenko.com.ua/ukr/Press_centre/168/2167/

Р.Я.КОРИНЕЦЬ,
головний редактор журналу
"Аспекти сільського розвитку"

ОГЛЯД ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ В УКРАЇНІ

Реальність

Постулат французького філософа та лексикографа кінця 18 – початку 19 століття П'єра Буаста про те, що "крайня бідність народу майже завжди є злочином його вождів"¹, є універсальною для всіх часів і країн. Новітня історія України – ще одне підтвердження правильності цієї тези.

Сьогодні про "крайню бідність" українського села говорять багато, на різних рівнях і, як правило, найгучніше заклики "рятувати село та селянина" лунають напередодні виборів.

Але, незважаючи на гучність таких розмов, за десятиріччя (1990-2000 рр.) кількість формальних робочих місць, зайнятих сільськими жителями, скоротилася на 2,4 мільйони за наявності стабільного на селі рівня робочої сили – 7,8 мільйона. Тобто, 30%² селян втратили роботу. Водночас, заробітна плата як частина сільськогосподарських виробничих затрат скоротилася з 33% 1990 р. до 13,5% 2000-го, і становила половину заробітної плати в інших галузях.

Селянам не залишалося нічого іншого як повернутися на декілька століть назад і для порятунку зайнятися підсобним господарством. Працелюбність у поєднанні з нуждою дали несподіваний результат: підсобні господарства почали виробляти окремих видів продукції більше, ніж великі сільськогосподарські підприємства. Однак, попри певну "успішність" та зрослу роль підсобних господарств, 2001 р. 37% з них мали доходи нижче за рівень бідності, а 70% доходів витрачалося на харчування.

Водночас кількість працівників соціальної сфери села скоротилася за цей період на 33%. Закривалися клуби, школи лікарні... І вже 2000 р. тільки у 8% сільських населених пунктів були лікарі, медсестри – у 56%, дитячі садки – у 35%. Показники ж відвідуваності сільських шкіл зменшилися на 15-20%. Тільки 18% будинків і квартир у селах мали водопостачання (75% у містах). Проблема непривабливості для проживання українського села, за винятком сіл навколо столиці та деяких інших великих міст, є цілком зрозумілою.

За останні чотири роки картина мало змінилася³. І тільки події листопада-грудня 2004 р. залишають надію на якісні зміни.

Повернімося трохи у минуле, оскільки "людський розум може судити про майбутнє не інакше, ніж обдумуючи минуле", писав два століття тому радник паризького парламенту, а пізніше державний секретар Ферран⁴.

Епоха сільського романтизму

Кінець 80-их – початок 90-их років минулого століття можна назвати епохою сільського романтизму. Гасла на кшталт: "Україна – аграрна країна", "Наші чорноземи – найкращі у світі", "Україна стане житницею Європи", "Відродження України розпочнеться з сільського господарства", здається, не викликали ні в кого заперечення. Аграрне лобі диктувало свої умови в політиці... Збагачувалося... А сільське господарство і село занепадало.

¹ http://www.foxdesign.ru/aphorism/author/a_buas2.html

² Тут і надалі в цій частині тексту: Звіт "Використання сільськогосподарського потенціалу України: стимулювання зростання у сільському господарстві та поліпшення життя на селі" (AGR/CA/APM(2003)19), підготовленого спільно Світовим банком та Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у співробітництві з українськими та іноземними експертами, від 8 жовтня 2003 року.

³ 2003 року: заробітна плата у сільському господарстві складає 45% заробітної плати в інших галузях; у господарствах населення виробляється 66% валової продукції сільського господарства; у 84,9% сільського населення витрати нижчі за прожитковий мінімум, а витрати на харчування склали 59,9%; тільки 3% сільських населених пунктів мали дільничних лікарів, 9% – сільські лікарні, ФАП – 55%, дитячі садки – 29%, 23% будинків і квартир у селах мали водопостачання (75% у містах).

⁴ http://www.elibron.com/russian/sayings/index.phtml?hid=250&lang_id=2&s_id=564

У червні 1990 р. Верховна Рада тоді ще Української РСР прийняла рішення про створення Комісії з питань відродження і соціального розвитку села⁵.

7 жовтня 1990 р. Верховна Рада прийняла Закон України "Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві".

Із Закону: "Пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу об'єктивно впливає з виняткової значущості та незамінності вироблюваної продукції сільського господарства у життєдіяльності людини і суспільства, з потреби відродження селянства як господаря землі, носія моралі та національної культури. Високий рівень соціально-економічного розвитку села є основною умовою продовольчого та сировинного забезпечення республіки, її економічної незалежності" – наголошував законодавець. Водночас, передбачалося, що "нові програми соціально-економічного розвитку України не можуть бути прийняті без урахування пріоритетності розвитку села... Розмір державних централізованих капіталовкладень, що спрямовуються на зміцнення матеріально-технічної бази соціальної сфери села та агропромислового комплексу, має становити не менше одного процента від вартості валового внутрішнього продукту України... На будівництво об'єктів неvirробничого призначення в сільській місцевості використовується не менш як 50 процентів державних централізованих капіталовкладень, передбачених цією статтею... До 2000 року виконати державні програми газифікації, водопостачання, електрифікації, будівництва шляхів, благоустрою сіл, а також відродження трудонедостатніх, занепадаючих сільських населених пунктів... Не оподатковується частина доходу підприємств, організацій, що витрачається на розвиток та утримання соціальної сфери села, об'єктів торгівлі і побутового обслуговування, фізичної культури і спорту в сільській місцевості... Пільги щодо податків та інших відрахувань... Положення Закону України "Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві" є обов'язковими при розробці та прийнятті інших законодавчих і нормативних актів".

Від норм цього Закону перехоплювало дух і, могло здатися, що маленький сільський рай із садком вишнеvim коло хати матеріалізується найближчим часом. При цьому, навіть у назві закону на першому місці стоїть розвиток села, а не розвиток тільки аграрної галузі економіки. Зміниться все

потім, а поки що на хвилі "сільського піднесення" у грудні 1991 р. Кабінет Міністрів України прийняв рішення про створення Державного комітету України по соціальному розвитку села⁶. Його головними завданнями було визначено:

- розробка пріоритетних напрямів і національних програм соціального розвитку села та координація діяльності всіх міністерств і відомств України, Ради Міністрів Кримської АРСР, облвиконкомів з виконання цих програм;

- підготовка пропозицій до проектів республіканського бюджету та індикативних рекомендацій (прогнозів) щодо розвитку матеріально-технічної бази соціально-культурної сфери в сільській місцевості, поліпшення умов проживання й побуту на селі, захисту законних інтересів сільського населення в умовах ринкових відносин;

- організація науково-дослідних робіт, складання прогнозів демографічної ситуації;

- створення й використання фондів соціального призначення;

- створення й підтримка підприємств і організацій, що забезпечують вирішення соціальних питань на селі;

- розвиток науково-технічного і економічного співробітництва із зарубіжними країнами;

- подання методичної допомоги й консультацій міністерствам і відомствам України, Раді Міністрів Кримської АРСР, облвиконкомам, підприємствам, організаціям та іншим формуванням у розв'язанні соціальних проблем на селі;

- розробка й запровадження нормативів щодо забезпечення сільського населення товарами соціального призначення, культурними, медичними та іншими послугами;

- організація виконання в межах своєї компетенції Закону "Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві України", інших законів, рішень Верховної Ради України та її Президії, указів Президента України, постанов, розпоряджень Кабінету Міністрів України з питань соціального розвитку села та соціального захисту сільського населення⁷.

Через два роки Кабінет Міністрів скасує власне ж рішення⁸ і Державний комітет України по соціальному розвитку села залишиться тільки прикладом невдалої спроби поставити пріоритети людини-селянина вище галузевих, тобто сільського господарства як виду економічної діяльності. Функції соціального розвитку села стануть частиною діяльності Міністерства аграрної політики.

⁵ Постанова Верховної Ради Української РСР "Про обрання Комісії Верховної Ради Української РСР з питань відродження та соціального розвитку села" від 28 червня 1990 року № 32-ХІІ.

⁶ Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про Державний комітет України по соціальному розвитку села" від 9 грудня 1991 р. №531.

⁷ "Положення про Державний комітет України по соціальному розвитку села", затвержене постановою Кабінету Міністрів України від 9 грудня 1991 р. № 351.

⁸ Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про Міністерство сільського господарства і продовольства України" від 18 вересня 1993 р. №781 (Постанова втратила чинність на підставі Постанови КМУ № 385 від 30.03.1998 р.)

На початку 1994 р. Верховна Рада України приймає рішення⁹ схвалити Концепцію Національної програми відродження села на 1995-2005 рр., розроблену Комісією Верховної Ради України з питань відродження та соціального розвитку села і Кабінетом Міністрів України та доручає Уряду разом з комісіями Верховної Ради України з питань відродження та соціального розвитку села і з питань агропромислового комплексу (зверніть увагу: існувало дві парламентські комісії!) до кінця 1994 р. на основі Концепції підготувати Національну програму відродження села на 1995-2005 рр. з урахуванням пропозицій, висловлених на сесії Верховної Ради України, і подати її на розгляд Верховної Ради України.

У схваленій тоді Концепції зазначалося, що "...село переживає важкі часи. Найбагатші в світі чорноземи перестали бути джерелом достатку і багатства народу. Український селянин, дбайливий і вміль господар, не має стимулів до вільної, творчої, високопродуктивної праці, умов для нормального життя". Мова йшла в концепції про багатоаспектну, комплексну програму стратегічних дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, яка є сукупністю узгоджених між собою галузевих і регіональних програм комплексного розвитку села, його виробничої і соціальної сфери. Ця програма мала базуватися на матеріалах обстежень сільських населених пунктів, державній статистичній звітності, прогнозах наукових установ.

Передбачалося, що буде створена постійно діюча урядова комісія, до складу якої входять відповідальні працівники Кабінету Міністрів України, міністерств і відомств, провідні вчені, представники громадських організацій та фондів, а робочим органом комісії є Головне управління по соціальному розвитку села Міністерства сільськогосподарства і продовольства України. Аналогічні комісії та їхні робочі органи як структурні підрозділи державних адміністрацій створюються в Республіці Крим і областях.

У червні 1999 р. Кабінет Міністрів України вирішив створити Урядову комісію для організації розроблення Національної програми відродження села на 1995-2005 роки. Згодом Комісію очолив тодішній Віце-прем'єр-міністр України Саблук П.Т. Урядовій комісії доручалося подати Кабінетові Міністрів України узгоджений проект Національної програми в грудні 1994 р.

1994-1999: період "застою"

Не вдалося Урядовій Комісії справитися з таким масштабним завданням... Тихо відійшла у небуття Комісія з питань відродження та соціального роз-

витку села... Про системний комплексний підхід до вирішення проблем села, про його відродження якось вже не йшлося. Період 1994-1999 р. сміливо можна назвати "періодом застою" в частині комплексного розвитку села. А ще – періодом втрачених можливостей. Головний акцент робився на реформи сільськогосподарської галузі економіки.

Почалося перетворення радгоспів та інших державних сільськогосподарських підприємств і організацій у колективні сільськогосподарські підприємства, паювання землі і майна. Останні процеси були надзвичайно повільними.

Настала епоха бартеру, інфляції та приватизації.

Занепад галузі продовжувався, а разом з цим зростав і рівень бідності у сільській місцевості.

Розпочалися розмови і робилися перші кроки щодо вступу до Світової організації торгівлі¹⁰.

Змінювалися назви міністерства... Проблеми сільських мешканців, сільської місцевості стали масштабнішими, а реальних дій з боку влади майже не було.

1999-2002 : "вказний" період

Цей період асоціюється, насамперед, з Указом Президента України "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки"¹¹. По-різному можна оцінювати цей документ та дії влади, спрямовані на реалізацію викладених у ньому положень, але прийняття цього документу дало поштовх для реального реформування колективних сільськогосподарських підприємств на засадах приватної власності на землю та майно.

Опорні пункти цього Указу: паювання землі та майна колективних сільськогосподарських підприємств.

І дійсно, з прийняттям цього Указу земельна реформа нарешті зрушилася з місця: вже 2001 р. в державній власності залишилося менше ніж половина земель, розпайовано 26,4 млн. га земель, переданих у колективну власність 11 тис. 419 підприємствам, право на земельну частку (пай) набули майже 6,6 млн. громадян¹². Правда, деякі з положень цього Указу не виконані, як от "забезпечення протягом 2000-2002 рр. видачі в установленому порядку державних актів на право приватної власності на землю усім бажаним власникам сертифікатів на право на земельну частку (пай)".

Деякі документи "Указного" періоду, які стосуються розвитку сільської місцевості:

- Про заходи щодо поліпшення умов функціонування закладів охорони здоров'я у сільській

⁹ Постанова Верховної Ради України "Про Концепцію Національної програми відродження села на 1995-2005 роки" від 4 лютого 1994 року N 3924-XII

¹⁰ Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 червня 1995 р. N 333-р.

¹¹ Указ Президента України "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки" від 3 грудня 1999 р. №1529/99.

¹² Актуальні питання аграрної політики: збірник робіт 1999-2002 / Видання проекту "Аграрна політика для розвитку людства. - К., 2002, - с. 107.

місцевості (28.01.1999 №95);

- Про державну підтримку підготовки фахівців для сільської місцевості (19.03.1999 № 262);

- Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки (3.12.1999 №1529);

- Про забезпечення економічних інтересів і соціального захисту працівників соціальної сфери села та вирішення окремих питань, що виникли в процесі проведення земельної реформи (12.04.2000 №584);

- Про Основні засади розвитку соціальної сфери села (20.12.2000 № 1356);

- Про Основні напрями земельної реформи в Україні на 2001-2005 роки (30.05.2001 № 72);

- Про Комплексні заходи щодо поліпшення медичного обслуговування сільського населення на 2002-2005 роки (3.01.2002 N 8);

- Про додаткові заходи щодо соціального захисту селян-власників земельних ділянок та земельних часток (паїв) (2.02.2002 № 92);

- Про першочергові заходи щодо підтримки розвитку соціальної сфери села (15.07.2002 № 640). Указом затверджена Державна програма розвитку соціальної сфери села на період до 2005 р.;

- Про додаткові заходи щодо підвищення рівня захисту майнових прав сільського населення (27.07.2002. № 774).

Ще один важливий документ цього періоду – Указ Президента "Про Стратегію подолання бідності" від 15 серпня 2001 р. №637. Головними причинами виникнення та поширення бідності є зменшення рівня зайнятості населення, зростання рівня безробіття, низький рівень оплати праці та пенсійного забезпечення, заборгованість із заробітної плати і соціальних виплат, що мають суто економічне підґрунтя, відсутність розвинутої системи страхування життєвих ризиків та адресної соціальної допомоги. На виконання цього Указу була розроблена і затверджена Кабінетом Міністрів України "Комплексна програма забезпечення реалізації Стратегії подолання бідності"¹³. Подолання бідності визначалося як довгострокове стратегічне завдання, вирішення якого залежить від успіху реформ, виконання завдань програм соціально-економічного розвитку країни.

Особливості "указного" періоду:

- активні процеси роздержавлення і приватизації у сільському господарстві;

- декларація необхідності розвитку соціальної сфери села;

- визнання бідності як головної проблеми на шляху соціально економічного розвитку, декларація намірів подолання бідності та здійснення деяких заходів у цьому напрямку;

- фінансова незабезпеченість задекларованих намірів та програм.

Зміна філософії: від розвитку галузі до розвитку сільської місцевості

На дні Уряду 11 травня 2004 р. голова Комітету Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин Іван Томич зазначив:

"...Одна з головних причин наших бід у тому, що переважна більшість аграрних законів не виконується, передусім у частині фінансового їхнього забезпечення, що є, як відомо, головним чинником їхньої діяльності.

Красномовною ілюстрацією сказано може слугувати Закон "Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві", стаття 5-та зазначеного закону передбачена норма щодо спрямування обсягів централізованих державних капіталовкладень у сумі 1 відсотка від ВВП на зміцнення матеріально-технічної бази соціальної сфери села. Проте ця вимога всі минулі роки ігнорується. Що свідчить таблиця? Так, протягом останніх років було виділено, вдумайтеся, всього-на-всього 92,5 мільйона гривень проти необхідних передбачуваних законом 14 мільярдів або 0,7 відсотка. Наслідком такої державної політики у вирішенні питань розвитку сільських територій є те, що на сьогодні майже 2 тисячі населених пунктів не мають шкіл. При чому в 90 відсотків з них проживають більше, як по 50 дітей шкільного віку. Користується привізною водою більше, як 1,2 тисячі сіл з населенням майже мільйон. Сьогодні йшла мова про це. Не мають закладів охорони здоров'я 315 сіл з населенням понад 500 чоловік. Далеко не кожний український селянин отримує середню заробітну платню рівнозначну одному американському долару в день на найкращих в світі чорнозем"¹⁴.

Мабуть, така ситуація спонукала до думки, що щось не так у державній політиці, до необхідності змін...

У проекті Закону України "Про Основні засади державної аграрної політики" (реєстраційний номер 5080 від 05.02.2004)¹⁵, який прийнятий Верховною Радою України у першому читанні, в "Основних засадах державної аграрної політики", схвалення яких є головним у цьому законопроекті, поки що соціальний розвиток села в пріоритетах йде після агропромислового комплексу. Пропонується визнати, що "основними складовими державної аграрної політики є комплекс правових, організаційних і економічних заходів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування аграрного сектору економіки, розв'язання соціальних проблем сільського населення та за-

¹³ Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Комплексної програми забезпечення реалізації Стратегії подолання бідності" від 21 грудня 2001 р. N 1712

¹⁴ http://www.rada.gov.ua/zakon/sk14/5session/STENOGR/11050405_44.htm

¹⁵ http://gska2.rada.gov.ua:7777/pls/zweb/webproc4_1?id=&pf3511=17090

безпечення комплексного і сталого розвитку сільських територій".

Та все ж таки можна оцінити як поступ визначення цим законопроектом, серед інших, як стратегічних цілей державної аграрної політики "збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності нації; розвиток сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі". Законопроект декларує водночас, що "основними пріоритетами державної аграрної політики є... посилення соціального захисту сільського населення, встановлення заробітної плати та пенсійного забезпечення працівників сільського господарства не нижче середнього рівня у галузях економіки країни... розроблення державних та регіональних програм **комплексно-го розвитку сільських територій**¹⁶... створення умов для закріплення в сільській місцевості кваліфікованих спеціалістів сільського господарства, освіти, культури, охорони здоров'я та побутового обслуговування..."¹⁷.

Сьогодні існує ще один документ "Стратегія розвитку агропромислового комплексу України", розроблена під науковим керівництвом академіка НАНУ В.М.Гейця, академіків УААН В.Я.Месель-Веселяка, П.Т.Саблука та В.М.Трегобчука. Один із розділів цієї Стратегії – Розділ 13. Розвиток сільських територій – починається словами: "Обов'язковою умовою розвитку АПК є поліпшення життєвого середовища на селі, без чого неможливе повноцінне відтворення трудового потенціалу сільського господарства, підприємств харчової і переробної промисловості, агросервісу, ринкової інфраструктури тощо, які дедалі більше розмішуватимуться у сільській місцевості".

Чи можна це трактувати як зміну філософії державної політики щодо села – покаже час. Але про такі наміри є певні підстави говорити, оскільки, як записано в цьому документі, "стратегічною метою економічної і соціальної політики на селі має стати забезпечення комплексного, багатofункціонального розвитку сільських територій, за якого зростала б їхня роль як просторової бази не лише сільськогосподарського виробництва, а й несільськогосподарських видів діяльності, а також сприятливого середовища проживання".

Більш радикальним є текст "Концепції Загальнодержавної програми соціального розвитку села на період до 2011 року"¹⁸, яка визначає основні засади розроблення Загальнодержавної програми соціального розвитку села на період до 2011 р. Відповідно до Концепції, мета такої Програми –

"забезпечення створення у сільській місцевості сприятливого середовища для життєдіяльності людей як необхідної передумови ефективного функціонування галузей сільського господарства, сталого розвитку сільських населених пунктів"¹⁹.

Ефективним інструментом розвитку сільської місцевості могли б стати сільськогосподарські дорадчі служби. На жаль, Державна цільова програма сільськогосподарської дорадчої діяльності на 2005-2009 рр., Концепцію якої ми представляємо у цьому числі журналу²⁰, і яка розробляється на виконання Закону України "Про сільськогосподарську дорадчу діяльність", ніяк не вийде зі стін головного аграрного відомства. Така позиція Мінагрополітики є малозрозумілою. Хоча... Це, поки що, тільки галузеве міністерство. Прийняття такої державної програми було б добрим сигналом для місцевих рад щодо виділення у місцевих бюджетах коштів на підтримку сільськогосподарської дорадчої діяльності. Хоча, деякі з них вже не чекають "сигналів згори": розробляють і розглядають програми. І це теж добрий знак.

Час перемін: за завісою майбутнього

Так склалося, що сучасна українська політика є, переважно, персоніфікованою, тобто визначальними є персони, а не загально визнані принципи. Політична, в тому числі аграрна еліта в очікуванні призначень прем'єр-міністра, віце-прем'єр-міністра, міністрів, голів адміністрацій... Якою буде їхня політика відносно сільської місцевості? На яких принципах вона будуватиметься? Що із сьогоднішнього стане тільки надбанням історії? Що треба розвивати?

"Пам'ятаймо про бідняків – це не потребує видатків", – часто цитований вислів Генрі Шоу²¹.

"Ми обрали достаток, бо не може бідність припинювати землю, вперше в людській історії зорану хліборобським плугом",²² – переконаний Президент України Віктор Ющенко.

Президент України обіцяє зробити все, щоб селяни завжди були із хлібом.

Президент України закликає нас, якщо ми хочемо бути господарями там, де живемо, якщо не хочемо, щоб за нас все вирішували у високих кабінетах, громадою дати лад вулиці, селу...

Сучасні перспективи для розвитку сільської місцевості пов'язані, насамперед, з позицією Президента України та проголошеним курсом на євроінтеграцію. Звичайно, визначальним моментом реалізації цієї політики буде позиція Уряду (у Програмі діяльності Кабінету Міністрів України

¹⁶ Виділення редакційне.

¹⁷ Сьогодні є чинним також Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України", який "визначає основи державної політики у бюджетній, кредитній, цінovій, страховій, регуляторній та інших сферах державного управління щодо стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку аграрного ринку, а також забезпечення продовольчої безпеки населення".

¹⁸ Розпорядження КМУ від 10 серпня 2004 р. №573-р "Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми соціального розвитку села на період до 2011 року".

¹⁹ Виділення редакційне.

²⁰ У Міністерстві аграрної політики України йде робота з доопрацювання Концепції та проекту Програми, тому цей текст може змінюватися.

²¹ <http://rudensko.account.net.ua/?f=a00462>

²² <http://www.gazeta.lviv.ua/articles/2005/01/24/1969/>

"Назустріч людям"²³ записано, що "зусилля нашого Уряду насамперед буде спрямовано на: подолання бідності"), Міністерства аграрної політики та його керівника.

Інша категорія впливів пов'язана з адмінреформою та розвитком місцевого самоврядування, з реальною здатністю місцевих громад самостійно вирішувати власні проблеми.

І, звичайно, наше майбутнє залежить від позиції кожного громадянина. Задля цього мусимо бути активними, оскільки, за висловом академіка І.Лукинова, "якщо трансформаційні процеси суперечать інтересам покращання життя суспільства, точніше – більшості його членів, яка залишається осторонь перетворюючої діяльності, то провал їхній неминучий, прогрес обертається регресом"²⁴. Ми вже це проходили... Настає час переходу від декларації до дії...

Про це та про інші аспекти розвитку сільської місцевості – на сторінках "Аспектів сільського розвитку". У цьому числі журналу ми зібрали найбільш значимі, на наш погляд, документи, які мають чи могли б мати вплив на підвищення рівня життя сільського населення, на вирішення проблем сільської місцевості. А також думки експертів. Розміщені в журналі документи обговорювали учасники "круглого столу": "Комплексний розвиток сільської місцевості: від декларації до дії". Ніхто з нас земних не може претендувати на істину в останній інстанції, тому запрошуємо й Вас до дискусії, шановні наші читачі. Чекаємо на Ваші статті, коментарі, пропозиції, роздуми. ■

²³ <http://www.regionnews.poltava.ua/modules.php?name=News&file=print&sid=1576>

²⁴ Сільський сектор України на рубежі тисячоліть. У двох томах. Том 2. Соціальні ресурси сільських територій/Л.О.Шепотько, І.В.Прокопа, С.О.Гудзинський, В.Д.Яровий.-К.:Ін-т економіки НАН України, 2003.-с.3.

ОГЛЯД ПОЛІТИКИ КОМПЛЕКСНОГО СТРУКТУРНОГО ПІДХОДУ ДО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ*

1. Принципи Спільної аграрної політики та її значення для структурного розвитку сільської місцевості.

Спільна аграрна політика (САП) ЄС завжди повинна була пристосовуватися до вимог часу. Спочатку САП була зосереджена на гарантуванні задовільного рівня життя сільськогосподарських товаровиробників та на гарантуванні постачання засобів виробництва за доступними цінами. Потім вона мала забезпечувати контроль кількісних диспропорцій. Нарешті було затверджено новий підхід, що базується на поєднанні зниження інституційних цін та здійсненні компенсаційних платежів.

Відповідно до Програми-2000¹, САП зазнала серйозного реформування, яке мало на меті врахування змін та вирішення проблем останнього періоду. Основна мета нової реформи – поглиблення та розширення реформи 1992 р. через заміну заходів цінової підтримки на прямі виплати допомоги. Цей процес відбувається за супроводження послідовної політики розвитку сільських територій.

Найважливішими проблемами для нової САП стали: постійна глобалізація світової торгівлі; ініційоване споживачами підвищення вимог до якості (особливо після низки кризових явищ в аграрному секторі, зокрема губчастоподібної енцефалопатії ВРХ, т.з. "коров'ячого сказу" (BSE); розширення ЄС. Оскільки офіційні представники ЄС визнали, що майбутнє аграрного сектору тісно пов'язане із збалансованим розвитком сільських територій, нова САП надала особливого значення політиці сільського розвитку. Нова політика сільського розвитку тепер вважається "другим основним принципом (компонентом)" САПу.

В рамках нового підходу поряд із ринковими вимірами та вимогами до конкурентноздатності європейського сільського господарства були також враховані різноманітні потреби села, а також – сучасні очікування суспільства та вимоги до стану навколишнього середовища. Як суттєва частина

європейської аграрної моделі нова політика сільського розвитку має на меті створення послідовної та довготривалої схеми гарантування майбутнього для сільських територій та сприяння збереженню існуючих і створенню нових робочих місць.

Загальні принципи нової САП:

- конкурентноспроможна аграрна галузь;
- стале багатофункціональне високоякісне сільське господарство;
- аграрний сектор на службі процвітаючих сільських територій;
- сільське господарство близьке до громадян;
- спрощення САП.

Реформа відреагувала на виклики шляхом запровадження нижчезазначених заходів.

Ринкові заходи

- Зниження інституційних цін з метою заохочення конкуренції. Планується впровадження зниження цін ринкової підтримки в межах 15% на зерновій і 20% на м'ясо ВРХ. З 2005/2006 рр. 15% зниження буде застосовано до молочної продукції. Поступове зниження здійснюватимуть для наближення цін європейських фермерів до цін світового ринку, таким чином допомагаючи їм підвищити конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, що матиме позитивний вплив як на рівень внутрішнього попиту, так і на рівень експорту. Рівноцінне значення ці зміни матимуть для сприяння послідовній інтеграції в ЄС нових членів – країн Центральної та Східної Європи. Продовжується загальний перехід від підтримки цін до прямої підтримки, як це було запроваджено 1992 р. Пряма допомога, яку виплачують фермерам як компенсацію за зниження цін, пов'язана з виробництвом продукції і виплачується безпосередньо товаровиробникам.

- Задовільний рівень життя фермерів. Зниження інституційних цін буде частково компенсовано збільшенням виплат прямої допомоги, що сприяти-

*Цей огляд зробила команда Проекту "Навчання з питань формування політики у сфері сільського господарства та розвитку сільської місцевості на національному та регіональному рівні" ("Training for Agricultural and Rural Policy at National and Regional Level"), що реалізується в рамках програми Phase в Румунії, та любязно наданий для публікації його керівником паном Брайаном Мілтоном.

Переклад Валентини Окладної.

¹ 24-25 травня 1999 р. Європейська Комісія у Берліні досягла згоди щодо пакета "Програма-2000" ("Агенда-2000"), який, серед іншого, складається із визначних фінансових перспектив на період 2000-2006 рр., а також - з плану регулювання і управління спільною аграрною політикою.

ме забезпеченню задовільного рівня життя фермерів. Перехід від цінової підтримки до прямої підтримки доходів фермерів означає, що така допомога не буде напряду пов'язуватися з виробництвом.

- Зміцнення позицій ЄС в міжнародній торгівлі. Більша ринкова орієнтованість допоможе підготувати шлях для інтеграції нових країн-членів ЄС і зміцнить позиції ЄС в наступному раунді СОТ. Як зазначено у Програмі-2000, прийнятій Радою Європи в Берліні, "рішення стосовно реформи САП, прийняті в рамках Програми-2000, служитимуть суттєвими елементами у визначенні переговорного мандату Комісії для майбутніх багатосторонніх торгових переговорів у СОТ".

- Фокус на якості. Реформа повністю враховує зростаючу стурбованість споживачів щодо якості та безпеки продовольства, охорони довкілля та оптимальних умов догляду за тваринами, яких утримують в господарствах. Дотримання певного мінімуму стандартів у сфері довкілля, гігієни та догляду за тваринами є вимогою як політики ринкової підтримки, так і політики сільського розвитку.

Заходи у сфері охорони навколишнього середовища

- Інтеграція завдань охорони навколишнього середовища в САП. Країни ЄС повинні впроваджувати заходи з охорони навколишнього середовища, які вони вважають прийнятними. В їхньому розпорядженні є три варіанти виконання цих зобов'язань. По-перше, може бути достатньо здійснення певних заходів з охорони довкілля в рамках програм сільського розвитку. По-друге, країни ЄС можуть також здійснювати прямі платежі в рамках організацій спільного ринку (СМО) за умов дотримання загальних вимог охорони навколишнього середовища. По-третє, вони можуть встановлювати конкретні умови стосовно охорони довкілля, за яких здійснюють такі платежі. У двох останніх випадках в разі недотримання зазначених умов застосовують пропорційне зниження або скасування платежів.

Заходи у сфері сільського розвитку

Нова схема сільського розвитку: другий основний принцип САП. Нова політика сільського розвитку спрямована на створення гармонійної та сталої схеми майбутнього розвитку сільських територій Європи. Вона доповнюватиме реформи, запроваджені в секторах ринку, сприяючи розвитку конкурентоспроможного багатофункціонального аграрного сектору в контексті комплексної стратегії розвитку сільської місцевості.

Було визначено також низку загальних принципів політики сільського розвитку. Однією з основних інновацій нової політики є метод, який застосовують для покращання інтеграції між різними типами інтервенції, а також забезпечення плавно-

го та збалансованого розвитку всіх сільських регіонів Європи. Основні характерні риси такого розвитку можна визначити таким чином:

- зміцнення аграрного та лісового секторів шляхом просування якісних сільськогосподарських продуктів. Реформа передбачає заходи, що сприяють становленню молодих фермерів та створюють умови для раннього виходу на пенсію;

- покращення конкурентоспроможності сільських територій передусім задля покращення якості життя в сільських громадах та створення нових джерел доходу для фермерів та їхніх сімей;

- збереження навколишнього середовища та європейської сільської спадщини через такі агро-екологічні заходи, як "органічне" сільське господарство. З метою подальшого "озеленення" САП традиційні надбавки на підтримку господарювання на екологічно несприятливих територіях будуть поширені на території, де ведення сільського господарства обмежено у зв'язку із існуванням специфічних стримуючих факторів екологічного характеру.

Агро-екологічні заходи є єдиним обов'язковим елементом нового покоління програм сільського розвитку, а тому є рішучим кроком на шляху до визнання важливості ролі сільського господарства у справі збереження та покращання природної спадщини Європи. Схема агро-екологічної допомоги заохочуватиме фермерів до запровадження або продовження застосування екологічно безпечних методів господарювання та раціонального використання природних ресурсів.

Принципи нової політики сільського розвитку:

Багатофункціональність сільського господарства, тобто його роль, окрім виробництва продовольства. Це означає визнання та заохочення послуг, які надають фермери.

Багатофункціональний та комплексний підхід до сільської економіки з метою диверсифікації діяльності, створення нових джерел доходу та захисту сільської спадщини.

Гнучкі механізми надання допомоги на заходи для сільського розвитку на основі субсидіарності та сприяння децентралізації, надання консультацій на регіональному, місцевому та партнерському рівні.

Прозорість процесу розробки програм та управління ними на базі спрощеного та більш доступного законодавства.

Супроводжуючі заходи, які раніше фінансувала Секція гарантій Європейського фонду орієнтації та гарантій в області сільського господарства (ЄФО-ГОСГ) (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (EAGGF)), були доповнені допомогою для несприятливих територій, а також територій, що відстають у розвитку. Всі ці заходи були застосовані горизонтально та запроваджені у децентралізований спосіб. Для територій, які відповідають критеріям Цілі 1 Структурних фондів, залишиться сучасна система заходів. Заходи для територій за критеріями Цілі 2 (колишні Цілі 5 (а) та

5 (b)) фінансує Секція гарантій вищезазначеного фонду ЄФОГОСГ. Фінансування Цілі 2 здійснюється за посередництва Європейського фонду регіонального розвитку (ЄФРГ) (European Regional Development Fund (ERDF)), Європейського соціального фонду (ЄСФ) (European Social Fund (ESF)) та Фінансового інструменту орієнтації в області рибного господарства (Financial Instrument for Fisheries Guidance (FIGG)). Заходи на підтримку сільських територій, які не підпадають під фінансування за рахунок Структурних фондів, частково фінансує Секція гарантій Європейського фонду орієнтації та гарантій в області сільського господарства (ЄФОГОСГ).

Для сприяння інтеграції екологічних цілей в діяльність організацій спільного ринку нова реформа дає можливість країнам-членам ЄС здійснювати прямі виплати допомоги за умов дотримання стандартів захисту навколишнього середовища.

Одним з основних пунктів, на якому акцентовано увагу в Програмі-2000, є те, що країнам-кандидатам необхідна фінансова підтримка союзу ще перед тим, як вони стануть його членами. З цією метою була прийнята програма фінансової підтримки країн-кандидатів у сфері розвитку сільського господарства та сільських територій SAPARD (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development).

Програма SAPARD має на меті допомогу країнам-кандидатам у вирішенні проблем структурного коригування аграрного сектору, а також впровадження принципів САП та відповідних законодавчих змін.

SAPARD діє з 1 січня 2000 р. і фінансуватиметься до кінця 2006 р. Однак, країни-кандидати можуть скористатися програмою тільки у період з 2000 р. до їхнього приєднання до союзу.

Стисло:

- SAPARD фінансує крупні проекти у сфері сільського господарства та розвитку сільської місцевості;
- має річний бюджет 520 млн. євро;
- належить до сфери відповідальності колишнього Головного управління VI, тепер Головного управління з питань сільського господарства.

На завершення, нова реформа допоможе розвинути дійсно багатофункціональне, життєздатне та конкурентоспроможне сільське господарство, яке, зі свого боку, допоможе забезпечити майбутнє для сільських регіонів, які є в занепаді. Реформа визнає ключову роль сільського господарства у збереженні сільської місцевості та природних зон, а також – сільського укладу життя. Вона спрямована на задоволення вимог споживачів стосовно безпеки та якості продовольчої продукції, а також – оптимальних умов утримання сільськогосподарських тварин. І нарешті, реформа САП має на меті створення гарантій захисту довкілля в сільських регіонах та його покращання на благо майбутніх поколінь.

2. Регулятивна схема структурних фондів ЄС

2.1. Введення до Структурних фондів

В ЄС є три основні структурні фонди:

- Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР);
- Європейський фонд орієнтації та гарантій в області сільського господарства;
- Європейський соціальний фонд (ЄСФ).

Фінансування з цих фондів надходить у формі незворотної допомоги. Фінансова допомога спрямовується через програми розвитку, які є пакетами заходів, що відповідають критеріям отримання підтримки.

Відразу ж після досягнення угоди між Європейською комісією та владою країни-члена ЄС щодо програми, кошти ЄС стають доступними для її виконання. При цьому використовують один із двох механізмів:

операційна програма: індивідуальна програма за схемою підтримки в рамках Співдружності;

єдиний програмний документ: він поєднує в одній угоді стратегію розвитку та програми, на реалізацію яких надають підтримку.

Однак, практично, результат однаковий: фінансування стає доступним тим проектам розвитку, які відповідають національним пріоритетам, погодженим між країнами-членами та Європейською комісією.

2.1.1. Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР)

ЄФРР використовують, в основному, для фінансування:

- Інвестицій у виробництво, що передбачає створення або збереження робочих місць.
- Інфраструктури.
- Місцевих ініціатив розвитку та комерційної діяльності малих та середніх підприємств.

2.1.2. Європейський фонд орієнтації та гарантій в області сільського господарства (ЄФОГОСГ) – Секція орієнтації

ЄФОГОСГ, здебільшого, фінансує видатки у сфері сільського розвитку. В рамках фонду Секція орієнтації фінансує всі ті видатки у сфері сільського розвитку, які не фінансує Секція гарантій.

2.1.3. Європейський соціальний фонд (ЄСФ)

ЄСФ є основним фінансовим інструментом, який ЄС застосовує для перетворення своїх стратегічних цілей з розвитку зайнятості на конкретні дії. Створений ще Римською угодою, це є найдавніший фонд, який у партнерстві з країнами-членами ЄС протягом більш ніж 40 років здійснює інвестиції у програми розвитку навичок і трудового потенціалу людей.

Структурний фонд	Заходи, що відповідають критеріям фінансування
ЄФРР	<p>Інвестиції у виробництво</p> <ul style="list-style-type: none"> • інвестиції у виробництво, що забезпечує створення або збереження постійних робочих місць; • розвиток місцевого потенціалу: розвиток місцевих промислів, малого та середнього бізнесу. <p>Інфраструктура та довкілля</p> <ul style="list-style-type: none"> • різномасштабні інвестиції в інфраструктуру в залежності від Цілі; • інвестиції, пов'язані з довкіллям. <p>Освіта, дослідження та охорона здоров'я</p> <ul style="list-style-type: none"> • інвестиції в освіту та охорону здоров'я в регіонах за Ціллю 1; • заходи з досліджень та розвитку.
ЄСФ	<p>Розвиток та підтримка активної політики розвитку ринку праці з метою запобігання довготривалого безробіття чоловіків та жінок, сприяння поверненню на ринок праці людей, які тривалий час були безробітними, та підтримки професійної інтеграції молоді та людей, які повертаються на ринок праці після тривалої відсутності.</p> <p>Забезпечення рівних можливостей доступу на ринок праці для всіх, особливо соціально-незахищених верств населення;</p> <ul style="list-style-type: none"> • сприяння розвитку та вдосконалення: <ul style="list-style-type: none"> - навчання; - освіти; - консультування. <p>Як частина політики, спрямованої на забезпечення можливостей навчання протягом всього життя:</p> <ul style="list-style-type: none"> - сприяти покращанню доступу до ринку праці та інтегруванню в нього; - покращувати та підтримувати можливості працевлаштування; - створювати сприятливі умови для мобільності трудових ресурсів. <p>Сприяння розвитку кваліфікованої та здатної до адаптації робочої сили, інноваційних способів організації роботи, які враховують можливості адаптування, розвитку підприємництва та умов, що сприяють створенню робочих місць, а також вдосконаленню навичок та підтримці людського потенціалу у сфері досліджень, науки та технологій.</p> <p>Спеціальні заходи, спрямовані на полегшення для жінок доступу до ринку праці та участі в ньому, зокрема, розвитку їхньої кар'єри, створення нових можливостей для отримання роботи та започаткування власного бізнесу, а також на зменшення вертикальної та горизонтальної сегрегації за статеву ознакою на ринку праці.</p>
ЄФОГОСГ – Секція орієнтації	<p>Сільськогосподарське виробництво</p> <ul style="list-style-type: none"> • конверсія, диверсифікація, переорієнтація та регулювання потенціалу сільськогосподарського виробництва, включаючи виробництво непродовольчої сільськогосподарської продукції; • просування, присвоєння етикетки із зазначенням якості та надання інвестування для місцевих або регіональних якісних продуктів сільського та лісового господарства. <p>Меліорація земель</p> <ul style="list-style-type: none"> • повторне визначення сільськогосподарських земельних ділянок та лісових угідь; • меліорація індивідуальних чи колективних земель та пасовищ; • іригація, в тому числі реконструкція та вдосконалення іригаційних мереж та невеликих водоймищ; створення колективних іригаційних споруд на базі існуючих магістральних каналів та створення невеликих іригаційних систем, непов'язаних із колективними мережами; реконструкція та вдосконалення дренажних систем. <p>Економічна диверсифікація</p> <ul style="list-style-type: none"> • стимулювання інвестицій в туризм та розвиток ремесел, в тому числі поновлення житла на сільськогосподарських територіях; • заходи з диверсифікації, особливо такі, що забезпечують багатосторонню діяльність або альтернативні джерела доходу для фермерів обох статей; • реставрація та розбудова сіл, захист і збереження сільської спадщини. <p>Лісове господарство</p> <ul style="list-style-type: none"> • розвиток та експлуатація лісових масивів. <p>Переробка та маркетинг</p> <ul style="list-style-type: none"> • заходи з фінансового інжинірингу для бізнесів у сфері сільського та лісового господарства та бізнесів з переробки та маркетингу продукції сільського та лісового господарства. <p>Дослідження, навчання та консультування</p> <ul style="list-style-type: none"> • розвиток дорадчих послуг у сфері сільського та лісового господарства та вдосконалення професійно-технічного навчання у сфері сільського та лісового господарства; • технологічні дослідження та розробка технологій у сфері сільського та лісового господарства. <p>Інфраструктура та довкілля</p> <ul style="list-style-type: none"> • розвиток та вдосконалення сільської інфраструктури, пов'язаної із розвитком сільського та лісового господарства; • захист довкілля, збереження сільської місцевості та відновлення ландшафту; • відновлення потенціалу сільськогосподарського та лісового виробництва, пошкодженого в результаті стихійних лих, і запровадження належних інструментів запобігання.

Матеріали «круглого столу»:

КОМПЛЕКСНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ: ВІД ДЕКЛАРАЦІЇ ДО ДІЇ

Київ, 6 жовтня 2004 року

І.Ф.ТОМИЧ,

*Голова Комітету Верховної Ради України
з питань аграрної політики та земельних відносин,
член Наглядової ради ГО "Інститут сільського розвитку"*

– (...) Щодо ідеї комплексного розвитку сільської місцевості, то це одне із найболючіших питань не тільки українського села, а української держави, її перспективи розвитку.

Останніми роками, (і це стосується не тільки років української держави) ми були свідками, практично, лише декларацій розвитку села. Відчутних дій у цьому напрямку не було здійснено ніяких.

З приводу комплексного розвитку сільської місцевості, у нас багато невизначеностей. Якщо ці процеси характеризувати конкретним вкладом у розвиток сільської місцевості з боку державної та бюджетної підтримки, то слід наголосити, що, відповідно до 5 статті Закону України "Про пріоритетний розвиток соціального розвитку сільської місцевості", після 1991 р. необхідно було скерувати коштів (бюджетних – ред.) на суму 14 млрд. грн., а виділено менше ніж 100 млн. грн. Таким чином ми маємо сьогодні надзвичайно жахливу ситуацію в соціальній сфері сільської місцевості. Факти на поверхні і переважна більшість із вас їх знає.

Але ще раз звернімо увагу на українське село, де понад дві тисячі наших сіл не мають шкіл, де близько 400 населених пунктів із населенням понад 500 громадян не мають жодних закладів охорони здоров'я. Де понад 1 млн. наших громадян, сільських жителів користується привізною питною водою. Наслідком є те, що в українському селі на-

роджується вдвічі менше дітей і їхня смертність є вдвічі вищою. Ці жахливі приклади, на жаль, можна наводити далі, але суть сказаного полягає в тому, що необхідно робити висновки і докорінно змінювати ситуацію в українському селі. А через село – і в державі.

Тому з цього питання проведено цілу низку заходів: і парламентські слухання, і Дні Уряду у Верховній Раді щодо розвитку сільського господарства та сільської місцевості. Комітет з питань аграрної політики і земельних відносин однозначно вважає ці питання пріоритетними.

До сьогодні, як і двадцять років тому, на перший план виносили питання з виробництва тонн молока чи м'яса, зерна. Оце й була основна статистика, що стосувалась сільського життя, а не добробуту тих людей, які живуть у цій місцевості.

А сьогодні цей добробут виглядає таким чином. Далеко не кожний сільський житель має можливість отримувати заробітну платню еквівалентну в день одному американському долару. Я думаю, що ці факти говорять про те, що пріоритет в найближчу перспективу, розпочинаючи з 2005 р., повинен бути направлений на: перше – це розвиток сільської місцевості, підтримка розвитку сільської місцевості і якісні показники соціальних стандартів в сільській місцевості. Для цього потрібно надзвичайно великі засоби. За спільною оцінкою Академії аграрних наук і Національного наукового центру Інституту аграрної економіки, це понад 550 млрд. грн., які необхідні для вирівнювання ситуації між стандартами в місті і українському селі. Тому поетапність розвитку врегу-

лювання цього питання повинна розпочинатись, я ще раз підкреслюю, із 2005 р.

Перші спроби в цьому напрямку зроблені, прийнято цілу низку законів і сформована відповідна бюджетна політика на 2005 р. якраз щодо зміни ставлення до фінансування та підтримки сільської місцевості. І такі зміни проглядаються. Проте вони не є надто втішними, хоча на сьогодні 1,3 млрд. грн. все таки закладено для розвитку сільської місцевості. Разом з тим, у цифровому виразі ці показники досить серйозно зростають, порівняно з минулими роками. І ця динаміка, на перший погляд, є досить оптимістичною – 7,4 млрд. грн. у сфері АПК і 9,3 млрд. грн. в цілому по українському селу.

Але структура цих коштів і напрямки програм, які будуть реалізовуватись, вони не є такими оптимістичними. А цілком зрозуміло, що перші питання це питання соціальні: газифікація, дороги, школи, садки тощо.

І друге питання – це створення робочих місць в сільській місцевості на основі прибуткового сільськогосподарського виробництва. Я думаю, що важко говорити про суттєвий зріст благополуччя на селі 2005 р., навіть на фоні покращеної законодавчої бази та бюджетної політики 2005 р., якщо майже 70% сільськогосподарських підприємств є збитковими. Адаже та бюджетна підтримка, яка передбачається, за своєю структурою виглядає дещо інакше, ніж її декларують.

Подивімося на це очима виробника. З 1 січня 2005 р. всі форми сільськогосподарських товаровиробників будуть платниками податку на додану вартість. Це означає, що навантаження на сільськогосподарські підприємства в країні зросте майже на 2 млрд. грн.

Крім того, у фонд заробітної плати додатково потрібно буде сплачувати 20% відрахувань. В сумі це майже 800 млн. грн. По суті, це зменшення заробітної плати. Таким чином сьогодні у пересічного сільськогосподарського товаровиробника забирається близько 2,8 млрд. грн., незалежно від розташування і обсягів його виробництва. А що ж він отримує? Близько 1,8 млрд. грн., які йдуть на прямі державні програми, скеровані на підтримку виробництва (...).

Якщо проаналізувати доступність цих програм для виробника, то вони доступні 9-11%-ом сільськогосподарських товаровиробників. І лише 2%-ам фермерів. Особисті селянські господарства майже не користуються цими програмами.

Останні роки не втішають розвитком інфраструктури на селі зі сфери послуг. Уряд робить все для того, щоб "педалювати" адміністративні заходи і методи роботи на ринку виробництва сільськогосподарської продукції.

Я не хочу звертати вашу увагу на наслідки цих дій, вони нам добре відомі. Адаже не секрет, що ті послуги, які вкрай необхідні в соціальній сфері,

зокрема перші обслуговуючі кооперативи і та інфраструктура, яка формувалась та налагоджувалась до 2002-2003 рр., сьогодні занепадають. Одне із основних питань сільського розвитку, це не тільки сфера виробництва, а й створення робочих місць в сільській місцевості, надання послуг, які вкрай важливі з тих чи інших питань. Це і є пріоритетом.

Тому Комітет Верховної Ради України з питань аграрної політики, розуміючи й належно оцінюючи цю ситуацію, вважає одним із вирішальних питань розвитку українського села реалізацію державної довготермінової програми щодо розвитку сільської місцевості з конкретними джерелами фінансування, з конкретними механізмами підтримки і розвитку сільської місцевості. А друге питання – це підтримка прибутковості сільськогосподарського виробництва.

Завершуючи свій виступ, я ще раз дякую всім за увагу до такого надзвичайно важливого питання, як розвиток нашого села.

М.П.НОЩЕНКО,

народний депутат України

– Я маю безпосереднє відношення до проблем сільського розвитку, я мажоритарник, у мене п'ять сільських районів, північна зона... якщо хочете бачити злидні України, то їдьте на мій округ.

(...) Я голова підкомітету з питань фінансування соціальних програм Бюджетного Комітету. І беру безпосередню участь у бюджетній підтримці села. Якщо ви цікавитесь перебігом подій у Верховній Раді, (...) якщо ви піднімете стенограму, там я доддав одне слово "при формуванні бюджетного запиту на 2005 рік". І коли аграрії, жорстко пролобіювавши, почали вимагати 10% від видатків Бюджету 2005 р., а це 9,3 млрд., і поставили це на голосування, я з голосу додав один вираз "на розвиток агропромислового комплексу та села". Так, оцей акцент "та села" – це моє. Я вважаю, що я цим уже заслужив, що можу сидіти серед вас. Тому що "та села" – це не дасть можливості аграрникам закопати в землю, я буду так само, як Іван Федорович жорстко говорити, закопати в землю мільярди.

На превеликий жаль, чи це 3 млрд., чи це 3,8 млрд. цього року, до округу ці кошти не доходять, як і до села не доходять (...).

(...) Я вже висловлював свою думку (...) про доцільність покладання відповідальності за сільський розвиток на Міністерство аграрної політики України. Міністерство має проводити політику щодо виробництва, переробки, реалізації сільськогосподарської продукції, відповідати за цей величезний комплекс питань села. За умов, коли розпалися усталені трудові відносини, зникли тисячі юридичних осіб, пішли,

як кажуть, у небуття колгоспи, ми живемо надією, що утримуючи ринкові відносини, ми заставимо керівника ринкової інституції свідомо підтримувати соціальну сферу. Ну це утопія. Сьогодні він може підтримувати, бо в нього дитина навчається в школі, він дає молоко в цю школу. Завтра дитина закінчить школу і він перестане давати, або, якщо в нього будуть негаразди, то він перше, що зробить, це припинить фінансувати село.

Я б хотів наголосити: якщо ми вже говоримо про стабільність розвитку села, то треба й не забувати про стабільні джерела його фінансування. І не лише за рахунок бюджетної сфери. Я глибоко підтримую всі зачаткування Інституту сільського розвитку, але на, превеликий жаль, ні зелений туризм, ні дорадча служба не вирішать проблеми подолання бідності на селі, тому, що бідність може подолати те, що надходить до селянина, до сімейного бюджету. А це на сьогодні близько 60% – пенсія (...). І друге – це заробітна плата. От про заробітну плату, на превеликий жаль, сьогодні вона ще не складає того відсотку у структурі сімейних доходів, як би хотілося (...).

Я не хочу, як то кажуть надавлювати, що зелений туризм, наприклад, у мене не приживеться іще впродовж 50 років. (...) 107 років місто Глухів було столицею України. Не всі, до речі, це пам'ятають, але туди туристи поки що не підуть. Немає, на превеликий жаль, ні інфраструктури, ні тих об'єктів, які могли б рельєфно вирізнити серед усього українську культуру, побут і традиції. Через що, я хотів би, щоб предметом обговорення було і ваші думки відносно використання бюджетних коштів 9,3 млрд. (...).

(...) Прикро, що в бюджеті не передбачено ні копійки на фінансування сільськогосподарської дорадчої служби, не дивлячись на те, що в законі ("Про сільськогосподарську дорадчу діяльність" – ред.) держава гарантувала фінансування дорадчої служби. Для потреб сільської комунальної служби передбачено мізер.

Ми готові до розгляду цих проблем на законодавчому рівні, тим паче, якщо на сьогоднішньому заході будуть прийняті цікаві пропозиції щодо вирішення цих проблем... Ми прийmemo як пораду для подальшої роботи.

І, насамкінець, я хотів би, щоб ми не зациклювалися на окремих пунктах, треба проблему розглядати в цілому. Наприклад, 30% сільських поселень пусті, як бути з ними? Яка форма власності? Як підійти до нього? Як тільки ступив на обійстя – відразу власник. Ні продати, ні знести, ні відремонтувати. Проблема? Проблема. Заліснення земель, я вже сказав, проблема? Проблема.

(...) 40% населених пунктів у нас не мають шкіл. А чи потрібні там школи, якщо впродовж чотирьох років не народжується жодна дитина? Яка демографія? От в цілому зараз треба розглядати комплекс сільського розвитку.

В.І.АНТИПЕНКО,

начальник Департаменту розвитку соціальної інфраструктури сільської місцевості Міністерства аграрної політики України

– (...) Нинішній соціально-економічний стан села формувався протягом декількох останніх десятиріч. Проте необхідно зазначити, що на його сучасних характеристиках найбільше позначилися два основних чинника: це економічна криза 1990-их рр. і соціальні втрати, якими супроводжувалось реформування аграрної сфери. Вони зумовили такі негативні явища, як низький рівень зайнятості сільських жителів, їхнє зuboжіння, занепад соціальної інфраструктури села, наростання депопуляції, прискорене обезлюднення та відмирання сіл. За час, що минув після передостаннього перепису населення 1989 р., кількість сільських жителів зменшилася на 1,6 млн. осіб, або на 9,4%. Це зменшення відбувалося, в основному, за рахунок перевищення смертності над народжуваністю. Шляхом депопуляції, яка щороку зростає, 2003 р. вона становила мінус 163 тис. жителів на селі. Його рівень, у порівнянні з 1993 р., на селі зріс у три рази.

Це є наслідком обезлюднення сіл, перетворення їх з великих та середніх у дедалі малолюдніші, аж до повної втрати населення найменшими. Це свідчить і про розширення середовища з найнесприятливішими умовами проживання в сільській місцевості. Можна ще наводити багато статистичних даних з цього напрямку, але висновок один – демографічна ситуація на селі є абсолютно негативна і продовжується занепад сільських територій. З цього визрівають дві основні проблеми, які є на селі. Перша проблема, це є проблема безробіття і друга проблема, це є проблема бідності.

Поглиблення реформи та розвиток аграрного сектору економіки неможливий без вирішення комплексу питань щодо поліпшення соціально-демографічної ситуації на селі.

Ставлення до села не лише як до місця виробництва сільськогосподарської продукції, але й як до бази відтворення потенціалу нації, її життєвого середовища, про що тільки що говорили народні депутати.

На виконання указу Президента України від 21 лютого 2002 р. за №170 "Про додаткові заходи щодо вирішення соціальних проблем на селі, та подальшого розвитку аграрного сектору економіки" Мінагрополітики України разом із зацікавленими центральними органами виконавчої влади, регіонами та науковцями-аграрниками ще 2002 р. розробило Державну програму розвитку соціальної сфери села на період до 2005 р., яка була затверджена указом Президента України. Її метою є призупинення негативних

процесів у соціальній сфері села. Тим самим було зроблено перший крок до формування високо-розвиненої соціальної інфраструктури на селі та створення передумов для розробки загальнодержавної національної програми соціального розвитку села на період до 2011 р.

Згідно з цією Державною програмою поточно-го (2004 – ред.) року на соціальний розвиток села спрямовано понад 500 млн. грн. Вона передбачає основних сім напрямків. На всіх них я не буду зупинятися, лише зупинюсь на основних. Один з них – виділення 172 млн. грн. субвенції на виконання інвестиційних проектів для сільських об'єктів. Є рішення, це поправки до бюджету, про виділення на спорудження магістральних газопроводів 200 млн. грн.

Постанова уряду з цього питання на даний час готується, а також постанова за № 509 Кабінету Міністрів України передбачає виділення 12 млн. грн. в комунальній сфері села на ліквідацію аварійно-небезпечної ситуації на об'єктах житлово-комунальної сфери. Скажу прямо, що до цього року таких коштів на село ще не виділялось, про це сьогодні вже говорили.

Розуміючи критичний стан соціальної сфери села, уряд проектом бюджету на наступний рік передбачає в цілому на агропромисловий комплекс не менше 10% від загальних видатків Державного бюджету України, а на будівництво об'єктів соціальної інфраструктури на селі – не менше ніж 1% обсягів валового внутрішнього продукту. Якщо брати абсолютні цифри, то це 9,8 млрд. грн. на увесь комплекс і, в тому числі, 7,4 млрд. грн. на підтримку розвитку сільського господарства та для вирішення соціальних проблем на селі.

Що це за напрямки? Перший напрямок – це поетапне відшкодування суб'єктам господарювання витрат власних коштів понесених 1999-2004 рр. на будівництво об'єктів соціально-культурного призначення – 200 млн. грн. Друге – на будівництво реконструкції об'єктів соціальної сфери села – 600 млн. грн., на державне пільгове кредитування індивідуальних сільських забудовників – 100 млн. грн., на реформування та розвиток комунального господарства у сільській місцевості – 35 млн. грн., на розвиток фізичної культури і спорту серед сільського населення – 12 млн. грн.

Необхідно відзначити, уряд цими діями вперше надає реальні, а не декларовані пріоритети агропромислового комплексу та соціальній сфері села і прийняті рішення відновити схему формування переліків об'єктів та фінансування їхнього будівництва через підрозділи Мінагрополітики, що на сьогоднішній день не відбувається. Це дозволить, перш за все, поновити контроль за ефективним використанням бюджетних коштів спрямованим безпосередньо на село.

І друге, у найкоротший термін добудувати тисячі розпочатих об'єктів, покращити умови проживання селян, сільських територіальних громад. Завдячуючи розумінню більшості народних депутатів Верховної Ради України нам вдалося зняти нарахування ПДВ при передачі до комунальної власності територіальних громад об'єктів соціальної інфраструктури села, що дозволить значно прискорити цей процес передачі, але там, де сільгоспвиробники дійсно не мають змоги їх отримувати.

Інша сторона цієї проблеми, це утримання цих об'єктів і поліпшення матеріальної бази. Тут є два напрямки вирішення цієї проблеми. Перший напрямок: виділяти щорічно бюджетні кошти, що пропонується 2005 р., на розвиток матеріальної бази та утримання об'єктів і установ соціальної сфери села в сумі не менше 2,1 млрд. грн. І другий напрямок, розробити спеціальний закон, що є складнішим напрямком. Ми так вважаємо, закон про самодостатнє фінансування цих об'єктів за рахунок місцевих платежів, місцевих зборів, які будуть обраховані по кожному об'єкту установи, щоб сільська рада, територіальна громада залишали необхідні суми для їхнього утримання у своїх місцевих бюджетах. Але ж є різні територіальні громади з різним доходом місцевих зборів. Але дія державної програми розвитку соціальних сфер не завершується 2005 роком. Тому Указом Президента України уряду доручено розробити та у поточному році подати на затвердження Верховною Радою України загальнодержавну, національну Програму розвитку соціальної сфери села на період 2006-2011 рр. Мінагрополітики спільно з рядом наукових установ розроблена і розпорядженням уряду затверджена концепція цієї Програми, яка визначає основні засади її розробки та напрямки розв'язання основних завдань.

В даний час сформовано склад робочої групи по розробці Програми і ми вже приступили до її формування. Проведено перше засідання робочої групи. До вирішення проблемних питань на селі сьогодні практично залучається більше двадцяти органів центральної виконавчої влади, а також після затвердження Програми всі регіони визначають свої регіональні програми конкретно по кожному поселенню. Хоча необхідно зауважити, що на першому засіданні робочої групи, по формуванню цієї Програми прийнято рішення і на першому етапі залучити регіони для надання відповідних пропозицій. Метою Програми є формування у сільській місцевості сприятливого економічного і соціально середовища, розвитку різних видів діяльності та проживання людей, як необхідною передумовою ефективного функціонування агропромислового комплексу. Забезпечення сталого розвитку сільських територій та повноцінного відтворення людського по-

тенціалу країни. Основними завданнями Програми є: перше – розширення можливостей продуктивної трудової діяльності сільських жителів; друге – здійснення системи заходів щодо істотного збільшення доходів усіх верств і соціальних груп сільського населення; третє – заохочення молоді в різних сферах сільської економіки, передусім у сільському господарстві та – до проживання на селі; четверте – формування соціальної інфраструктури села як системи підприємств, організацій, установ і об'єктів, що забезпечують задоволення різноманітних потреб усіх верств сільського населення; п'яте – запобігання подальшій деградації сільських поселень і територій їхнього природного середовища.

Програма охоплюватиме комплекс питань, пов'язаних з активізацією економічної діяльності на сільських територіях. Це як в сільському господарстві, так і в інших галузях виробничої і невиробничої сфери на селі.

Удосконалення інфраструктури сільських поселень і територій форм обслуговування сільських жителів. Оскільки найактуальнішим сьогодні є створення умов для продуктивної зайнятості і збільшення доходів сільських жителів, в Програмі особлива увага буде приділена розширенню сфери прикладання праці на селі на основі ефективного використання природно-ресурсного потенціалу сільських територій. Стимулювання розвитку, перш за все, підприємництва, особливо в несільськогосподарських видах діяльності, без цього неможливо ці питання вирішувати. Після опрацювання цих питань будуть викладені заходи щодо поліпшення соціально-культурних, житлово-комунальних та інших умов проживання на селі. Інакше при розгляді і затвердженні Програми неодмінно виникатиме запитання: кому потрібне поліпшення згаданих умов, якщо люди не мають роботи, не мають гідного заробітку і через це не бачать перспективи проживання в селах? Окрім того, без активізації економічної діяльності на сільських територіях неможливо нагромадити фінансові ресурси необхідні для їхнього соціального розвитку. Окремо виділятимуться заходи щодо заохочення молоді до роботи у всіх галузях економіки та проживання на селі. Зрозумілим є і важливе запитання, це запитання фінансування даної Програми. Скажу коротко, що вона буде фінансуватись з різноманітних бюджетних і не бюджетних джерел, це буде чітко прописано в цій Програмі.

Що передбачається зробити в результаті реалізації Програми? Напрямами, передбаченими загальнодержавною національною програмою, намічені такі перспективи:

Перше – впродовж шести років підняти в аграрному секторі середньомісячну заробітну плату до середнього рівня по державі.

Друге – довести щорічне введення в експлуа-

тацію житла індивідуальними сільськими забудовниками за рахунок пільгового кредитування із залученням всіх джерел фінансування до 100 тисяч кв.м. Забезпечити не менше половини сіл газовими мережами та централізованим водопостачанням, при цьому тих сіл, які користуються привізною водою, а таких на Україні налічується більше ніж 1300.

Третє – завершити спорудження магістральних та газопроводів-відводів у сільські райони, де вони відсутні.

Четверте – відкрити у кожному з трьох районів в сільській місцевості будинки-інтернати для людей похилого віку та інвалідів.

П'яте – завершити реконструкцію мереж і споруд електропостачання та надійного телекомунікаційного зв'язку в кожному населеному пункті.

Шосте – за рахунок покращення умов життя та праці, розширення сфери прикладання праці, розвитку допоміжних промислів на селі, підприємництва та сфер обслуговування знизити рівень безробіття, що чітко теж буде прописано у відповідних цифрах в Програмі по роках, завершити спорудження шляхів.

Сьоме – завершити спорудження шляхів з твердим покриттям до усіх сіл з населенням 50 і більше осіб.

Восьме – призупинити закриття і перефільювання закладів освіти, охорони здоров'я та культури, завершити будівництво шкіл, дитячих дошкільних закладів та дільничних лікарень, де будівельна готовність становить 50% і більше.

Дев'яте – з урахуванням пільг та пріоритетів, які будуть встановлені для деградуючих поселень, зупинити ліквідацію сільської поселенської мережі та руйнування природного середовища.

Десяте – передбачені заходи у напрямку розвитку сільського спорту, сільського зеленого туризму дозволять залучити на село молодь, що сприятиме розвитку підприємств побуту та зайнятості населення.

І останнє, одинадцяте – забезпечити створення в кожному сільському районі розвиненої мережі служби по комунальному та побутовому обслуговуванню населення розвитку сфери платних послуг. Мінагрополітики своє завдання бачить в тому, щоб зберегти сільську поселенську мережу та призупинити занепад сіл, закріпити в них молодь і ліквідувати безробіття. Зрозуміло також, що без заможного розвитку села марно сподіватись на заможність самостійної держави з гарантованою продовольчою безпекою. Тому ці та інші заходи знаходяться на постійному контролі Мінагрополітики і їх уже, певною мірою, відчувають селяни та більш вагомो відчують вони наступного року (2005 – ред.), який буде оголошено в державі роком села. Дякую за увагу.

М.П.ГРИЦЕНКО,

*директор Київської обласної аграрної дорадчої служби,
голова Національної спілки сільськогосподарських
кооперативів України*

– Проблема комплексного розвитку сільської території, сільських громад досить складна і, на нашу думку, сьогодні є декілька складових розвитку сільської території. Щоб не говорили, а якщо не буде в сільській місцевості досить потужного сільськогосподарського виробництва, складно рухати інші сфери розвитку села. Сьогодні склалося так, що єсть три форми господарювання. Великі реформовані господарства і в багатьох селах, де є гарний господар, він допомагає у міру своєї можливості й розвитку соціальної інфраструктури.

Але трапляються й такі випадки, коли на село прийшов, як говорять, "ефективний власник", узяв в оренду землю, узяв в оренду тік, поставив охорону, взяв на роботу 30-50 чоловік і він не хоче знати, що у селі робиться. Навіть більше, він, можливо, в цьому селі й не живе і його контора не в цьому селі. В селі залишився сільський голова, тисячу жителів, нема робочих місць для решти, нема чим обробляти городи. Що робити в такому селі?

Інша сфера – це фермери, або інша група товаровиробників. Сьогодні в багатьох випадках взяли землю, краще чи гірше фермерують, трошки й десь допомагають розвитку соціальної сфери, щось дають в школу, щось дають в дитячий садок, де він ще єсть, але фермери сьогодні, будемо так говорити, не вирішують глобально питання розвитку сільської території.

Третя група виробників – власники особистих селянських господарств. Це найбільш численна група товаровиробників, найбільш знедолена і найбільш незахищена у всіх випадках і всіх напрямках. Ці люди не згуртовані, вони, як уже говорили доповідачі, не мають можливості отримати фінансову державну підтримку.

Що робити в селі сільському голові? Що робити сільській громаді? Сьогодні дорадчі служби спрямовують свою діяльність, по-перше – на допомогу оцим трьом категоріям сільгоспвиробників у покращенні прибутковості ведення сільського господарства, щоб був якийсь дохід у сільській місцевості. Це прямі технологічні консультації. Але головне завдання дорадчої служби на сьогодні – це надання допомоги органам місцевого самоврядування у розвитку ринкової інфраструктури.

Я вернусь до того випадку, коли в селі нічого не залишилось, або це бригадне село, де нема ні одного сільгоспвиробника, тільки залишились люди. Що робити? Сьогодні при допомозі дорадчих служб ініціюємо створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, створення

комунальних підприємств, створення заготівельних пунктів. Проблема досить складна і вона рухається досить складно і досить важко. Чому? Тому, що сьогодні, щоб створити кооператив, треба мати чи формувати матеріально-технічну базу цього кооперативу. І якби ми прийшли до цього десь років чотири назад, коли тільки розпайовували майно, це можна було зробити досить безболісно. Для цього частину майна слід було не розпайовувати, а призначити для формування матеріально-технічної бази кооперативів. До речі, дорадча служба відпрацювала цей механізм і в Київській області сьогодні створено чотирнадцять таких кооперативів, і тільки цього року (2004 – ред.) до формування матеріальної бази трьох кооперативів залучено майно, ще яке не розпайоване і будемо чесно говорити, ще не розтягнуте. Залучено майна на 2,5 млн.грн., сформована матеріальна база. Що це за майно? Це колишня крупорушка, олійниця, столярний цех, пилорама. Те що залишилося, люди збирають, формують кооператив, ремонтують і надають послуги самі собі через кооператив. В багатьох селах створюються комунальні підприємства, це відповідь на те питання, а що робити, як розвивати інфраструктуру там, де нема сільгоспвиробника, де він не бере в оренду землю, де не хоче працювати.

У селі Розкішне Київської області у Ставищинському районі, яке налічує близько 3,5 тис. населення, були проблеми з водопостачанням, вивозом сміття, зі всім, що пов'язано з життям села. Два роки назад за підтримки дорадчої служби було створено комунальне підприємство. Сьогодні воно працює і 1 тис. 200 дворів отримують комунальні послуги. Там відкрита перукарня, невеличкий магазин, 12-13 робочих місць створено. Є заготівельні пункти.

Ми знаємо, що власники особистих селянських господарств виробляють багато продукції і можна по різному оцінювати дохід сільської сім'ї – від пенсії, від зарплати, – але ж який дохід від виробництва продукції? Найбільша проблема в тому, що не можна реалізувати вигідно цю продукцію і ми чітко знаємо, як оці дикі заготівельники їздять по селах і скупляють за безцінь худобу. Обважують, обмірюють і обдурюють селян.

Інший аспект – робочі місця, незайнятість, особливо серед сільської молоді. Не секрет, що діти закінчують школу, частина йде навчатись, частина залишається. В селі створити малий бізнес набагато важче, ніж у місті. У містах є бізнес-центри, бізнес-клуби, відповідні курси, тренінги. А що є в селі? Де молодий хлопець чи дівчина можуть отримати хоч якісь елементарні навички, досвід та інформацію, як створити власний бізнес? А не секрет, що в селі можна мати багато власних бізнесів: від ремонту радіо-телеапаратури до перукарні. Також не секрет, що ба-

гато таких послуг надають, але як за них розраховуються? Натуральною сільською валютою, тобто півлітрою. Постриг, відремонтував телевізор – розрахувались. Наприклад, хлопець ремонтував телевізори в селі, він ходив по хатах, де троячку взяв, де півлітра. Коли ж він зареєструвався як приватний підприємець, має патент, має розцінку, має місце при сільській раді, то він уже бере тільки грошима.

Таким чином і формуються оці сільські підприємці там, де є нормальна сільська рада, нормальний сільський голова, який переживає за село. Так формуються і сервісні центри, на кшталт тих побутокмбінатів, які були колись в селах, але зовсім на іншій основі, на основі приватного підприємництва. І в багатьох селах такі сільські сервісні центри працюють, в тому числі й на Київщині. Взяти хоча би Згурівський район, село Аркадівку, де відкрили маленький швейний цех, цех з ремонту взуття, перукарню, трикотажний цех. Зараз у це село уже везуть заготовки, викройки з Переяслав-Хмельницького, там шують і продають. Таким чином створено 15-20 робочих місць. Це третій аспект.

Отож, працівники дорадчої служби разом із центрами зайнятості беруть списки безробітних, формують групи і проводять семінари: як вдало відкрити і вести власний бізнес в сільській місцевості. Десь у групі буває 15-20 чоловік, які проходять такі невеличкі тижневі семінари, відкривають бізнес, як правило близько 40-50%.

Але найважливіше, що б ми не говорили, це розвиток соціальної інфраструктури. І тут роль дорадчих служб не можна переоцінити. Перше, і це головне на сьогодні, це формування соціального капіталу і активізації сільської громади.

Нерідко можна бачити таку картину: на селі біля "ганделика" чоловік 20 мужиків п'ють пиво. Можуть, за цим, сварити владу на всіх рівнях. Поруч кладовище неогорожене, там кози пасуться. Що треба робити? Та треба зібратися, зрізати там старі тополі, огородити кладовище. Це як приклад.

Які наші дії? Ми в сільській громаді проводимо зібрання, згуртовуємо людей. І, головне, ми пішли шляхом надання допомоги з розробки комплексної програми розвитку сільської території. На сьогодні в Київській області, за сприяння дорадчої служби розроблено дев'ять таких програм для дев'яти сіл десь на 4-5 років. Це, як маленька конституція, де єсть бюджет, заходи на перший, другий рік. І я мушу прямо сказати, що є такі програми, де передбачено залучення коштів з різних джерел на суми 200 тис., 300 тис. грн.

Відносно того, чи можна працювати дорадчим службам без державної підтримки. Однозначно, ні. Тому що є дві складові. Одна складова – це надання комерційних послуг, де можуть платити замовники за послуги, а друга складова – це на-

дання оцих соціально спрямованих послуг з питань формування сільської громади, капіталу, як ось організації громадських об'єднань. За це ні одна сільська громада сьогодні дорадчій службі не заплатить. І тут має бути підтримка держави, якщо держава зацікавлена у розвитку цієї складової, вона буде платити.

О.А.ЦЕПКО,

експерт ГО "Інститут сільського розвитку"

– Всім нам відомо, що сільське населення на сьогодні несе найбільший тягар злиденності та найбільше потерпає від наслідків трансформаційного періоду. На сьогодні в Україні, як ніколи, потрібна зважена стратегія розвитку сільської місцевості. Попередні виступаючі говорили вже про загальнодержавну програму соціального розвитку села на період до 2011 р., як програма котра витікає з попередньої програми. Дуже приємно, що до розробки цієї програми, крім органів виконавчої влади, все більше залучаються громадські та наукові організації. Серед них й Інститут сільського розвитку.

Я хотів звернути увагу на те, що сама назва програми дещо звужує той комплекс проблем, які існують на сьогодні у сільській місцевості. Навіть сама назва: "Програма соціального розвитку села", не віддзеркалює причинно-наслідкового зв'язку, на який ми повинні звернути увагу. Мені здається, що якщо не визначити пріоритети, не вирішити економічні питання і не визначитись з механізмами вирішення цих питань, то, в зв'язку з певними процесами, котрі є в сільській місцевості, ці соціальні програми не знайдуть своєї цільової аудиторії, люди будуть просто-на-просто мігрувати з сільської місцевості. Тому, перш за все, мені здається, що потрібно вирішувати проблеми підвищення рівня життя сільського населення саме шляхом забезпечення його зайнятості.

Реальним механізмом цього є всебічне сприяння з боку держави розвитку підприємництва у сільській місцевості. Звичайно, що основним видом діяльності традиційно має залишатися сільгоспвиробництво, але і всі інші види діяльності у сільській місцевості також заслуговують своєї уваги. Я від імені інституту на перших організаційних зборах робочої групи з розробки загальнодержавної програми соціального розвитку пропонував внести деякі зміни у саму назву цієї програми і в цій версії вона мала б звучати таким чином: "Загальнодержавна програма комплексного розвитку сільської місцевості України". Можна зважати на те, що назва, можливо, є вторинним якимсь елементом всього процесу, але мені здається, що зосередження в назві програми тільки на соціальних аспектах розвитку села десь наводить на думку, що люди не

усвідомлюють остаточно необхідності підтримки саме центрального елемента, чи центрального механізму розвитку сільської місцевості, яким є розвиток підприємництва у сільській місцевості. Тобто, гроші не будуть братися нізвідки, гроші вони формуються завдяки господарчій діяльності будь-якої людини.

Я хотів ще дуже коротенько сказати про деякі позитивні кроки у напрямку комплексного розвитку сільської місцевості саме у аспекті розвитку підприємництва. На сьогодні за рекомендаціями громадських слухань у Верховній Раді з проблем розвитку сільського підприємництва була створена міжвідомча робоча група з розвитку малого підприємництва в сільській місцевості. До її складу ввійшли представники майже всіх міністерств, державних комітетів, громадських організацій. Були розроблені пропозиції від імені робочої групи до заходів національної програми сприяння розвитку малого підприємництва. Я вважаю, що на наступний рік, якщо нічого не стане на заваді, то вперше заходи з підтримки малого підприємництва саме в сільській місцевості знайдуть свою підтримку у національній програмі і найдуть свою підтримку з боку бюджетного фінансування. Це добрі інвестиції, інвестиції в майбутнє, тому що ми розширюємо базу оподаткування, збільшуємо кількість суб'єктів підприємницької діяльності, котрі самі себе фінансують і котрі самі будуть сприяти тому, що соціальна сфера у сільській місцевості розвиватиметься природним шляхом, а не шляхом планування зверху.

Т.М. ПОДВИСОЦЬКА,

Керівник Програми підвищення рівня життя сільського населення в Україні в Одеській обл.

– Я скажу про те, яким чином ми намагалися виконати завдання Програми підвищення рівня життя сільського населення в Україні в цілому, ну й в Одеській області зокрема. Були розроблені моделі підвищення доходів, упроваджувалися демонстраційні моделі й два роки ми максимальні зусилля докладали саме до цього. І увесь час думали, а як же їх поширювати, як найбільше людей залучити в сільській місцевості до того, щоб ці моделі можна було використовувати? Ми підвели підсумки, за два роки і дев'ять місяців. Тільки в Одеській області дорадча служба створила більш як 2 тис. 800 робочих місць.

Ми стали для себе визначати: яка питома вага яких робочих місць. виявилось, що велика питома вага тих моделей підвищення доходів, які взяли на озброєння власники особистих підсобних господарств, упровадили і тепер реєструються підприємцями.

Сьогодні в Одеській області дуже багато робочих місць створюють саме підприємці у сільській

місцевості. Щоб повернути до цього питання увагу влади, ми на наші тренінги на тему: як почати власний бізнес, стали запрошувати на захист бізнес-планів фахівців, працівників адміністрацій. І це дало свій результат. Яким чином? Ви знаєте ефективність наших тренінгів: як почати власний бізнес у сільській місцевості, більш ніж 50%. Ми довго думали, як фінансувати ці тренінги, тому що сьогодні, на жаль, такої державної програми немає. Нас знайшов обласний Центр зайнятості, залучив наших фахівців і в співробітництві з ними тільки з травня 2004 р. ми провели 31 семінар, що прослухали 334 слухача. Я спеціально взяла статистику і 225 з них відкрили власний бізнес, причому бізнес абсолютно різний.

Важливим є питання, як дати поштовх, як допомогти цим підприємцям. Існує фонд підтримки підприємців. Але ж різні райони і різні умови. У тих, які розташовані ближче до міста, підприємство розвивається інтенсивніше. І, відповідно, навпаки. Не можна, мені здається, односторонньо чи узагальнено підходити до розвитку підприємництва. Фонд розвитку підприємництва, в будь-якому випадку, повинен думати про те, як би давати більше коштів на розвиток підприємництва в тих районах, де більша кількість безробітних і важче створюються робочі місця. Отже обов'язково потрібна інформаційна підтримка майбутніх підприємців. Ми цим самим одержуємо два результати, по-перше, підвищуємо рівень освіченості людей і даємо їм можливість одержати доступ до інформації, а поінформованість – це дуже важливо.

І мені б хотілося відповісти на запитання Миколи Петровича Ноценка, чи зможе дорадча служба існувати без державної підтримки? Наша Одеська дорадча служба намагається залучатися до реалізації державних програм. Ми дуже плідно працюємо з обласним Центром зайнятості, з структурами влади, що відповідають за розвиток підприємництва, обласним управлінням у справах сім'ї та молоді. Керівники, які зацікавлені в результатах своєї роботи, завжди знайдуть можливість підтримати те, що приносить користь.

Л.П. КОЗАЧЕНКО,

президент Української аграрної конфедерації

– Село – це 17 млн. населення, це життя кожної людини України, незалежно від того, де вона в даний момент, чи в місті знаходиться, чи знаходиться на території сільської місцевості, тому що це величезна кількість людей, великий відсоток людей.

На сьогодні є багато напрацювань і дуже цікаво Віталій Іванович Антипенко виступив і сказав, що зробила влада для того, щоб вирішити ці про-

блеми. Дав би Бог, щоб ці напрацювання були реалізовані.

Я наведу один маленький приклад. У середині 1980-их рр. тільки в Київській області щороку здавали сімдесят нових шкіл. Якщо поррахувати за сьогоднішнім кошторисом, то тільки в Київській області потрібно близько півмільярда гривень, щоб здати таку кількість шкіл.

Коли ми говоримо про один відсоток від валового внутрішнього продукту, який має бути використаний на забезпечення і вирішення проблем соціального розвитку, то це дуже мізерний кошт. Ці гроші треба принаймні подвоїти. Цих коштів ледь вистачить, для того, щоб утримувати заклади соціальної інфраструктури у життєздатному стані, я маю на увазі платити заробітну плату тим, хто там працює, забезпечити опалення, забезпечити дрібний і поточний ремонт. Тобто цих коштів дуже мало, але сьогодні ми ставимо питання про те, що треба по-іншому підходити до вирішення цих питань і для того, щоб реалізувати програму уряду, треба залучати кошти з бюджету й інших джерел, про які Віталій Іванович не говорив, але говорили інші виступаючі. І досвід роботи усіх цих нових формувань треба активно використовувати. Перш за все, це дорадчі служби.

Ми мало говорили сьогодні про кредитні спілки, які повинні бути задіяні. І я хотів би нагадати про кредит Світового Банку, який називається "Фінансовий розвиток села" – це 250 млн. дол. США, які уже узгоджені урядом і мають бути використані наступного року. То майже 30 млн. дол. США терміном на п'ятнадцять років будуть наявні для того, щоб кредитні спілки поповнили свої ресурси і більш активно працювали в сільській місцевості.

Я хотів би сказати про те, що є багато досвіду, як в таких умовах, в яких ми сьогодні знаходимось, вирішувати проблеми, в тому числі й ті пропозиції, які реалізувала Українська аграрна конфедерація. Цей досвід поширили великі інвестори, які працюють сьогодні в агропромисловому комплексі, які створюють при сільських радах фонди соціальної підтримки, переказують в середньому на село чисельністю до тисячі жителів по 50 тис. грн. на рік на вирішення різного роду питань, в тому числі і персональної допомоги жителям села. Але я ще раз хочу сказати, що один цей момент він недостатній, треба в комплексі підходити до цього питання і той проект, який започаткований і який ініціював сьогоднішню конференцію, повинен, якимось чином, оптимізувати усі ті пропозиції, які надходять і проводити регулярно обговорення всіх цих пропозицій, маючи такі конференції, як сьогодні з тим, щоб ми максимум могли використати напрацьовані схеми роботи і шукали нові шляхи вирішення тих складних питань, які є сьогодні в сільській місцевості.

Я.К.ГАЛІЙ,

виконавчий директор

Кредитної спілки Львівської аграрної палати

... Якщо говорити про сучасне село, то звичайно його центральною фігурою є власник особистого селянського господарства. І якщо ми виведемо, чи цей власник вийде на прибуток, то ми з вами побачимо село таке, як ми його бачили в дитинстві, з піснею, з колядою, з традиціями, побачимо сучасне село в достатку, з комп'ютером, з автомобілем.

Ну я свої такі міркування формую на базі Львівської області. В нас оцей дрібнотоварний сектор, який веде особисте селянське господарство, дає 90% сільськогосподарської продукції області, тобто є годувальником, і так буде й надалі. Специфіка нашої області є така, що область густонаселена і малоземельна. І я вважаю, що особисте селянське господарство на прибуток можуть вивести три структури: це – обслуговуючий кооператив в селі, це – кредитна спілка в селі й дорадча служба, яка працює в селі.

Хай мені вибачать дорадники, що я залізу в їхній город, але мені здається, що в конкретному селі вони повинні запропонувати членам кооперативу спеціалізацію їхнього виробництва. Не повинен селянин садити все, що він знає, що дід і баба його садили. Селянин повинен на частині своєї ділянки посадити культуру, запропоновану дорадчою службою і всі вони повинні посадити таку культуру. Що це дасть? Це дасть можливість оптом закупити через обслуговуючий кооператив насіння, добриво, хімічний захист, це дасть можливість через обслуговуючий кооператив обробити ці спеціалізовані ділянки і через обслуговуючий кооператив оптом продати. І це має їм дати прибуток. А кредитна спілка мала би частині власників особистих селянських господарств допомогти з кредитами. Ну може це виглядає чисто теоретично, але там, де йдуть таким шляхом, вже є результати.

Тепер конкретно щодо кредитної кооперації. Кредитна кооперація, попри свою вагомість для особистих селянських господарств, у нас в області випала поза схеми всякого кредитування. Але альтернативи кредитним спілкам ми не бачимо. Проте, не зважаючи на це, сільська кредитна кооперація є в зародку. В області працює багато кредитних спілок, але виключно в селі цей процес в зародку. Чому? Перше – населення не проінформоване, що таке кредитна кооперація. Ось і я думаю, що ваш журнал мав би в цьому відношенні зробити чудову роботу, ви би мали в своєму журналі започаткувати рубрику: "Кредитна кооперація на селі". Це буде прекрасна справа, і ми вам будемо дуже вдячні.

Не тільки селянин не проінформований, але й чиновник не проінформований, особливо районного рівня. Та й обласного теж. Наведу один випадок з життя. Я мав розмову з депутатом обласної ради відносно розвитку кооперації в області, а він каже:

"Та це ж було до тридцять дев'ятого року" (Мається на увазі, до приходу в Західну Україну радянської влади – Ред.). А я кажу, що сьогодні кожен третій канадець перебуває членом кредитної спілки, а це країна достатку. А 50 тисяч кредитних спілок в Китаї, який рисом годує вже й своїх сусідів, що це таке? Він знизує плечима. Люди не проти кредитування, вони просто не знають, що це таке, на жаль.

Зараз кредитну кооперацію рухають, я вважаю, громадські організації, які працюють в селі. Це, перш за все, Асоціація фермерів, це "Просвіта", це Львівська аграрна палата, це окремі церковні громади. Бо традиційні носії ідеї кредитної кооперації – сільська інтелігенція, священики – вони з якихось причин усунулися. Тому ставку ми робимо на громадські організації, і чим вони будуть потужніші, тим краще буде розвиватися кредитна кооперація.

Ну і ще хотів би звернути вашу увагу на таке. Вступив в дію Закон "Про кредитні спілки", здавалося б все добре, але палиця має два кінці. З одного боку, за допомогою закону буде захищено інтереси членів кредитної спілки, які вносять гроші як депозити, з іншого боку, стало дуже складно започаткувати кредитну спілку, створити її і стати на шлях становлення. Тут звучало таке питання, чи зможе вижити дорадча служба без державної допомоги? То я вам скажу, що кредитна кооперація також не виживе без державної допомоги в цих умовах, в яких вона зараз поставлена. Де взяти кредитній кооперації на початку її роботи кошти, щоб заплатити за ліцензію, забезпечити комп'ютерною технікою, яка обов'язково має бути, бо ми мусимо звіт здавати в електронній формі й так далі? Чи це можливо для сільської спілки? Тому в нашій, Львівській, області запропонована програма підтримки особистого селянського господарства і там мова йде про розвиток кооперації обслуговуючої, але немає мови про кооперацію кредитну. І знову ж таки, чиновник поки що, на жаль, кредитній кооперації не сприймає як чогось серйозного. А я вважаю, що все-таки якби була така допомога чи з бюджету державного, чи з обласного, чи з районного, кредитна сільська кооперація стала б на ноги. А так ми рухаємося стихійним еволюційним шляхом.

Хочу побажати журналу вашому успіхів і він обов'язково знайде свого вдячного читача в особі і селян, і сільської інтелігенції.

В. П. ВАСИЛЬСЬВ,

голова правління Спілки сприяння розвитку зеленого туризму

– Я виступаю як організатор саме цієї сфери діяльності, яка має на меті залучати сільське населення до сфери діяльності серед сільського зеленого туризму. Дуже вражений, що сьогодні є представники вищих органів влади, законодавчої влади в тому числі, які, це можливо від незнання са-

мої суті та поняття сільського зеленого туризму, можливо від небажання розуміти, висловлюються, що сільський туризм в Україні не вирішить проблем зайнятості або подолання бідності. Ми не говоримо, що дійсно ця сфера діяльності повністю може вирішити ці питання, але в комплексі всіх проблем, саме ця сфера діяльності сьогодні має бути присутня в українському законодавчому полі і в діяльності Міністерства аграрної політики України.

Далеко не треба йти. Аграрні, сільськогосподарські міністерства наших сусідів, країн Європейського Союзу, в своїй діяльності керуються і сприяють розвитку саме цього виду діяльності. Щодо фінансування, то наскільки я можу сказати на сьогодні як голова всеукраїнської організації, наступного року мине десять років, як ми штовхаємо цю сферу діяльності, щоб вона стала на рейки сталого розвитку. Відтоді фінансування з боку держави, на сьогодні, практично, немає. А великого фінансування, взагалі то, тут не треба (...).

На сьогоднішньому етапі Україна має використати той потенціал, який є в українському селі. Це три складові. Перше – житлова база, ми не говоримо, що в сільській місцевості немає інфраструктури, ми говоримо, що в сільській місцевості є житлова база. Із 6,5 млн. приватних будинків потенційно 6-7-ма частина може бути використана на ринку. Друга складова – це ресурси людські. Яка кількість там незайнятого населення вам відома. І третя складова – це сільськогосподарська продукція, дві третини яких вирощується в особистих селянських господарствах. Так про що мову треба вести сьогодні? Мову треба вести сьогодні про те, щоб все це належним чином використати. Мову треба вести про те, щоб через програму "Власний дім" не надавати кредит людині, сільській людині, яка після реконструкції, або нового будівництва буде стояти з протягнутою рукою кажучи: "А мені немає можливості утримувати цей будинок, тому що немає робочого місця". А можливо дати на умовах конкурсу в межах цього проекту кредит на реконструкцію старого житла або будівництва нового людині, яка буде працювати в сфері сільського туризму. І тоді ми будемо мати відповідь Миколі Петровичу Гриценкові, який сказав: "Чому чоловіки стоять біля цвинтаря і не можуть його обгородити?". А мотивація?.. А мотивація у сільського населення буде тоді, коли вони будуть знати, що в цю сільську місцевість прийде турист і туристу треба показати продукт, і село має бути охайне, особисте селянське господарство має бути охайним.

Друге питання. Відносно внесення в бюджет наступного року у статтю "Туризм, фізкультура і спорт", це вже є успіх, але я вважаю, що цей вид діяльності має бути введений в рядок бюджету щодо підтримки особистих селянських господарств (...).

Сьогодні проблема полягає в Україні ще в тому, що, на жаль, поки що в сфері сільського туризму працюють суто туристичні регіони. Але ми стоїмо на позиції, що в цій сфері має бути залучена і центральна, і східна частина України, де є гостинні люди, багата культурна спадщина.

Я, закінчуючи, хотів би сказати, що ми нещодавно уклали угоду з Інститутом сільського розвитку. Ми починаємо працювати над тим, щоб створити дійсно сприятливе правове поле для діяльності сільського населення в цій сфері. Я надіюсь, що з приходом нових керівників Департаменту соціального розвитку села Міністерства аграрної політики, ми сядемо за стіл переговорів, будемо планувати, яким чином створювати такі умови, яким чином підтримувати сільське населення, яким чином робити село туристичне, яким чином робити продукт в українському селі як продукт сільського туризму і як цей продукт буде позиціонуватися на українському та міжнародних ринках.

Є.Ю.ДАНИЛІН,

голова ради Всеукраїнської громадської організації "Асоціація спеціалістів у аграрній сфері "Третейська ініціатива"

(...) Реформування аграрного сектора економіки породило зовсім нову ситуацію, коли утворилася доволі велика кількість власників. Одночасно ця ситуація висвітила проблему: ці власники не були готові до виконання ролі володіння, користування, розпорядження власністю. При цьому, не було експертів чи фахівців, які б мали спеціальні знання та досвід в області вирішення конфліктів, особливо в такому специфічному напрямку, як земельно-аграрні суперечки.

Узагалі суперечки, які випливають з цивільно-правових відносин, у тому числі й в аграрній сфері, у світовій практиці завжди представляли особливу складність, особливо на переломному етапі. У цьому ж полягає і складність ситуації в Україні, коли безліч складних питань і спорів виникали саме через здійснювані на селі реформи. Ці питання торкалися майнових інтересів громадян, юридичних осіб.

Досить навести низку прикладів, які характеризують ті суперечки, що виникали і продовжують виникати в сільській місцевості. Насамперед, це стосується виділення майна в натурі, поділу загальної спільної власності, чи поділу або виділення із загальної часткової власності, одержання орендної плати за земельний пай чи за користування земельною ділянкою, а також – за майновий пай, який у встановленому порядку колишні члени колективних сільгосп підприємств одержували при виході з цих підприємств. Також ос-

таннім часом актуальним є визнання права власності на рухоме і нерухоме майно, що одержували колишні члени КСП у вигляді майнового паю при виході з КСП.

Як наслідок на селі склалася досить складна соціальна ситуація, при якій приватна власність використовується вкрай неефективно і, відповідно, проблеми, що постають, можна було б вирішувати в суді, але в суді навантаження досить велике. За судовою статистикою Верховного Суду, на одного суддю в районному суді сільської місцевості припадає, приблизно, 150 справ на місяць. Це як карних, адміністративних, так і цивільно-правових. Крім того, сама процедура, яка регламентується процесуальним законодавством, розтягує дозвіл того чи іншого конфлікту чи суперечки на кілька місяців, а іноді й років.

Забігаючи вперед, можу відзначити, що той невеликий досвід, який є в діяльності наших третейських судів, що спеціалізуються вирішенні спорів у аграрній сфері, свідчить про те, що спори розглядаються в терміни, які не перевищують два місяці. Природно, захист своїх прав зобов'язує селян нести якісь матеріальні витрати, тому їм потрібно сплатити державний збір, оплатити послуги експерта, чи фахівця, адвоката, що в умовах безгрошів'я, звичайно ж, украй важко. Крім того, відсутність кваліфікованих експертів із проблем приватизації і власності на землю, майно також ускладнює швидке і справедливе вирішення спорів у суді. І ця ситуація викликає в сільських жителів лише почуття несправедливості та підвищує соціальну напруженість.

Слід зазначити, що третейський суд, наприклад, відрізняє від судів загальної юрисдикції демократичність його створення, розгляду спору, оскільки третейські судді обираються самими сторонами, а не призначаються судом. Також він економніший, оскільки сторони не несуть значних матеріальних витрат, а лише сплачують третейський збір, який не є великим, або взагалі не збирається. Ну і найголовніше, оскільки основним завданням третейського суду є збереження громадського спокою в селі – це приведення сторін до мирової угоди. Таким чином ми додаємо максимум зусиль для того, щоб кожен селянин чи кожна юридична особа (товаровиробник) одержали кваліфіковане право на захист.

М.М.ВИШНЬОВСЬКИЙ,

експерт проекту "Стрийський регіональний центр розвитку сільських громад" Західноукраїнського центру прав людини та громадських ініціатив"

(...) Я представляю громадську організацію "Західноукраїнський центр прав людини та громадських ініціатив", яка реалізовує проект "Стрийський регіональний центр розвитку сільсь-

ких громад". Ми реалізуємо проект в партнерстві з десятима організаціями, це є Стрийська райдержадміністрація, Стрийська районна рада, кредитна спілка "Вигода", Львівська аграрна дорадча служба, товариство "Просвіта" та інші громадські організації. Проект ми реалізуємо в десятих селах Стрийського району, які є депресивними. В районі, де середня заробітна плата 590 грн., в десятих селах у колишніх колективних господарствах люди отримують зарплату по 35-40 грн., заборгованість із зарплати – півтора-два роки. Проведені соціологічні дослідження в десятих селах регіону, а було опитано понад тисячу людей, засвідчили, що 59% населення живе бідно і грошей їм інколи не вистачає навіть на хліб. 40% респондентів відповіли, що один із членів їхніх сімей поїхав на заробітки за кордон, через безробіття. Коли ми запитали, з чого вони живуть, то 10% населення живе виключно із ведення подвірної господарки, для 40% населення опитаних цей тип господарювання є одним із додаткових джерел фінансування їхньої сім'ї.

В ході реалізації нашого проекту ми намагаємось мотивувати сільські громади до активних дій втілення комплексного розвитку села. В межах проекту ми маємо п'ять завдань, які ми собі поставили. Перше – місцевий розвиток, розвиток сільських громад. Друге – навчання, консультування, стажування. Третє – керування. Четверте завдання – мікропроекти, п'яте – робота з молоддю і стратегічне планування.

Якщо говорити про деякі з цих напрямків роботи, скажемо так, що місцевий розвиток сільських громад забезпечує наявність в кожному селі адміністратора, маємо комп'ютер, який, одночасно, надає інформаційні послуги для сільської громади. Навчальний компонент більше перейшов у наглядний напрямок. Ми організували модельні ділянки в селах, ми побачили, що низька прибутковість подвірної господарки зумовлена низьким технологічним рівнем знань. В районі, в області декларують, що у Львівській області 90% продукції виробляється в подвірному секторі, але коли аналізуєш товарність цієї продукції, вона надзвичайно низька. Виявляється, що продукція, яка виробляється на подвірній господарці, низької якості, саме ведення подвірної господарки досить часто є малоефективне і низькоприбуткове. Тому один із аспектів навчального і консультаційного напрямку є робота з індивідуальним сектором, робота з громадськими організаціями на селі, з громадами (...).

Дуже важливе значення в нашій роботі має реалізація мікропроектів. Тут відчувається брак ресурсів, але визначальним є брак ініціативи сільських громад і в цьому напрямку ми реалізуємо мікропроекти, які самі ж громади пропонують. Рада проекту намагається так розглядати мікропроекти, щоб насамперед був план грома-

ди. Десятки років в деяких селах не було доброї дороги. При реалізації мікропроектів у цьому напрямку, ми планували збір грошей: скільки грошей громада збере, стільки дасть районна держадміністрація, скільки дасть проект. Ми досягнули певного результату: зробили дороги, відремонтували клуби тощо. За два роки діяльності проекту ми в цих десятих селах реалізували 23 таких мікропроектів.

Дуже велике значення має робота з молоддю, коли ми говоримо про перспективу подальшої діяльності й життя села. За два роки ми зуміли в десятих школах реалізувати "Програму 4Н". Це залучення сільської молоді до вивчення сільськогосподарських технологій. Коли ми перший раз прийшли в село, в сільську школу, десь ми мали супротив вчителів: "Ви прийшли вчити нових колгоспників?" Ні, ми вчили людей любові до землі та до роботи на ній. І це дало позитивний результат (...).

Ну а на закінчення я би хотів сказати: "Ідіть до людей, живіть з ними. Вчіться в них, любіть їх. Почніть з того, що вони знають. Будуйте з того, що вони мають, але з найкращими лідерами. Коли роботу зроблено, завдання виконано люди скажуть: ми зрозуміли це самі." Так само десь в нас, в наших громадах, ми помогли, але громади зробили це самі.

В.М.ТЕРЕС,

*Президент Міжнародної благодійної фундації
"Хайфер Продажмент Інтернешнл"*

– Фундація "Хайфер Продажмент Інтернешнл" підтримує зміцнення громад, їхній сталий розвиток, проваджує освітні програми і пропагує захист навколишнього середовища та миру у всьому світі. В умовах побудови ринкової економіки найбільш незахищеним, звичайно, виявилось сільське населення без відповідних знань і досвіду.

За десять років в Україні було започатковано 17 проектів, в основному, в Західній Україні, це шість областей Західної України. З минулого року ми свою діяльність поширюємо на Центральну і Південну Україну і в стратегії розвитку організації, це поширення потребуючим родинам Східної України. Зараз, це дев'ять областей України і Автономна Республіка Крим.

Ми плідно працюємо над вирішенням різноманітних завдань, спрямованих на підвищення життєвого рівня сільського населення, підвищення ефективності прибутковості господарств шляхом надання продуктивної худоби, агро матеріалів, обладнання і, звичайно, поширення в громаді, яка отримує цю допомогу вже від сім'ї до сім'ї, завдяки передачі дару. Така допомога поширюється в межах самої громади і це, як

розростання трави, іде в межах самого села, а також в інші села і в межах цілого району. Це той ключовий принцип і та діяльність фундації в усьому світі, яка дуже подобається тим, хто спонсорує діяльність в усьому світі. Також ми допомагаємо родинам, що постраждали від техногенних, стихійних лих, впроваджуємо проекти пов'язані з збереженням генофонду зникаючих цінних порід коней, великої рогатої худоби, овець і багато інших проектів.

Звичайно важливим компонентом кожного проекту є навчання ефективним методам господарювання, навичкам підприємництва, сприяння розвитку сільського зеленого туризму (...).

І.В.ПРОКОПА,

головний науковий співробітник

Об'єднаного Інституту Економіки НАНУ

– (...) Всім відомо, що Міністерство освіти і науки України виконує програму "Шкільний автобус", Міністерство транспорту виконує програму "Сільський автобус", Міністерство охорони здоров'я виконує ряд заходів щодо зміцнення матеріальної бази охорони здоров'я на селі. Є ще програма "Власний дім" щодо підтримки забудівлі індивідуальних забудовників. І це, я думаю, ще не все (...).

Якщо все оце інтегрувати, охопити, чи можемо ми говорити про існування якоїсь державної політики соціального розвитку? Я думаю, що ні. Ми можемо говорити зараз про існування певних фрагментів, які розрізнено проваджуються, які роблять щось для подолання соціального занепаду села. На жаль, якщо подивитись, узагальнюючи цифри, то його, цього подолання ще немає. Як і немає цілісної політики, попри те, що вона потрібна.

Гляньмо трохи назад, на десять чи більше десяти років тому. Тоді, коли був прийнятий один із перших законів в Україні: Закон "Про пріоритетність соціального розвитку села і агропромислового комплексу в народному господарстві". Я хочу сказати, що там засади цієї політики були сформовані. Більше того, формувалися не лише засади, формувалися і механізми. А де є засади, де уже формується механізм, там можна говорити про становлення такої політики. Причому ці механізми були, зокрема, у вигляді постанови уряду. Був навіть орган, який займався цими питаннями, який координував цю всю роботу і активно її впроваджував. Був Державний комітет соціального розвитку села – це центральний орган виконавчої влади, який має займатися реалізацією політики. Все це було. Більше того, створювалось навіть сприятливе правове середовище щодо реалізації цієї політики.

Існуюче на той час законодавство про місцеве самоврядування визначало базовий рівень місцевого самоврядування і на сільських територіях базовим рівнем були сільські ради. А це означає, що бюджети сільських рад мали формуватися у таких обсягах, які б дозволяли вирішувати ті питання, які сьогодні тут обговорювалися. Тобто, вони мали забезпечувати утримання соціальної сфери на своїх територіях.

На жаль, десь так із середини 1990-их років, і навіть трошки раніше, все це почало розмиватися, в тому числі на законодавчому рівні (...).

Один лише приклад. Ось у законі, який я назвав, проблеми села і сільського господарства вирішувались в комплексі. Закон був базовий і на його оновлення були розроблені інші законопроекти, які вже мають статус законів.

Якщо подивитися на закон, скерований на підтримку сільського господарства з періоду 2004 р. Із цього базового закону ("Про пріоритетність соціального розвитку села і агропромислового комплексу в народному господарстві" – ред.) було вирвано сільське господарство і для нього визначались якісь пріоритети. Далі – закон про машинобудування. А проблематика соціального розвитку села, яка була в базовому законі, залишилася не оновленою. І я відчуваю, що дехто із депутатів втратив зацікавленість до цього, а дехто може навіть свідомо відсовує ці проблеми.

І це навіть сьогодні прозвучало на дискусії: ось надали для агропромислового комплексу 9,2 млрд. грн. Ну, ніби то запланували. А чи є там соціальні питання? От різні думки. Мені кажуть: нема. І це ж аграрники це роблять.

Чи ця політика якимось формується вже на новому етапі, після того, як вона розмивалася?

(...) Наприкінці 2000-го р. указом Президента України був затверджений нормативний документ "Основні засади розвитку соціальної сфери села". Цей документ можна оцінити як такий, що оновлює, чи продовжує традицію попереднього закону ("Про пріоритетність соціального розвитку села і агропромислового комплексу в народному господарстві" – ред.), в який формуються певні засади політики сільського розвитку. На виконання цих основних засад, чи точніше з урахуванням цих засад, була розроблена нині чинна програма розвитку соціальної сфери села на період до 2005 р. Про те, як вона виконується, зараз немає часу говорити. І знову розробляється та програма, про яку ми сьогодні говорили. Я хочу трішки заперечити панові Цепкові, який піддав критиці назву цієї програми. Просто нема можливості її змінити, оскільки її формування було подано в Указі Президента. Але те, про що він казав, що головне зараз для села це – зайнятість і подолання бідності, якраз у концепції цієї програми стоїть на першому

місці (...). Якщо не будуть вирішені ці питання, то навіщо тоді піднімати питання розвитку соціальної інфраструктури?

(...) Передбачається, що ця програма буде мати кілька складових. По-перше, планується вдосконалення законодавства у напрямку створення правових основ подальшого сільського розвитку. Це раз. Тобто, там можна передбачити, скажімо, внесення змін до законів, чи розробку нових законів. До речі, на першому засіданні робочої групи було піднято питання стосовно доцільності пропозицій щодо внесення змін до Бюджетного кодексу, щоб сільські бюджети мали хорошу фінансову базу свого формування. І я думаю, це було б дуже добре. Гарно, що підняли це питання представники міністерства, але в самій програмі треба передбачити, які виконавці підготують ці зміни до Бюджетного кодексу.

Крім вдосконалення бюджетного законодавства, очевидно, в цій програмі треба було б передбачити і розроблення механізмів взаємодії різних органів державного управління і, зокрема, механізмів залучення різних джерел фінансування для розвитку різних сфер села. Ну і звичайно, як у всякій програмі, там мають бути конкретні заходи різних галузей щодо поліпшення умов життєдіяльності сільського населення. Я думаю, що ті пропозиції, які тут сьогодні прозвучали, могли б знайти відображення у заходах програми, в тому числі, у формі постановки проблеми, яку треба вирішити. Це можна запланувати на якийсь рік, скажімо, запропонувати постанову Кабінету Міністрів, щодо поліпшення, наприклад, дорадницької діяльності. Я думаю, що ті пропозиції, які сьогодні прозвучали тут на "круглому столі", якщо керівництво зуміє їх узагальнити і подати до робочої групи та ще і визначити конкретних виконавців, це буде хороша підмога у розробці програми.

В.С.ШОВКАЛЮК,

начальник Управління координації здійснення аграрної політики Секретаріату Кабінету міністрів України

(...) Хочу висловити побажання, щоб все, про що ми тут говорили, обов'язково знайшло відображення в журналі "Аспекти сільського розвитку", в тих нормативних актах, які ми сьогодні розробляємо, в тому числі в програмі до 2011 р. І найголовніше, щоб це все, про що ми говоримо, обов'язково доходило до сільського жителя (...).

А від нашого управління хочу сказати, що соціальна тематика сільської місцевості теж перебуває в полі нашої уваги. У складі нашого управління створено сектор, який опікується соціальною проблемою на селі. В процесі

адмінреформи багато питань було скасовано, але нам вдалося відродити цей сектор. Це по-перше.

А по-друге, безперечно, для того, щоб вирішувати проблеми соціальні, які сьогодні існують на селі, нам потрібно мати якийсь спеціалізований державний орган, оскільки сьогодні сільськими проблемами, крім Міністерства аграрної політики, яке визнано координатором вирішення всіх проблем села, опікуються ще і Міністерство охорони здоров'я, і Державна туристична адміністрація, яка безпосередньо займається зеленим туризмом, та інші структури.

Думаю, що завдяки таким зустрічам, як сьогоднішня, за сприяння громадських організацій, нам вдасться подолати всі розбіжності та нерозуміння, коли одного воза тягнуть в різні сторони, знайти один правильний напрямок.

МАРТІН ДЖОНС,

директор Програми підвищення рівня життя сільського населення в Україні Міністерства Великої Британії у справах міжнародного розвитку

– (...) Ми є реалізаторами Програми підвищення рівня життя сільського населення в Україні, яка реалізується за підтримки міністерства Великої Британії з міжнародного розвитку і програма ця вже працює третій рік. Важко за дві хвилини зробити підсумок діяльності нашої програми, але я спробую це зробити.

Треба вирішувати іще дуже багато проблем, які існують у сфері сільської місцевості. Тому підходи до вирішення цих проблем мають бути комплексними.

Наше завдання полягає в тому, щоб зменшити рівень бідності, але мені б хотілося глянути на це трошки з іншого боку. Наша мета була надати можливість для створення життєздатної сільської громади, яка сама б могла вирішувати свої проблеми. Щоб такі громади самі робили внесок до власного бюджету, а не були лише одержувачами якихось коштів. Тому завданням було створити шар нових платників податків і тих, хто розвиває власний бізнес. І за допомоги наших партнерів, як ми бачимо, приклади такої успішної діяльності є і вони працюють. Коли створюються такі бізнеси, такі підприємства й організації, треба їм допомагати, щоб вони могли працювати прибутково. Вже є створені дорадчі служби і є Закон "Про дорадчу діяльність". Треба, щоб цей закон працював також успішно, як і самі служби.

Протягом багатьох років великі колективні господарства відігравали чільну, основну роль в житті сільських громад, тепер такі господарства стикаються з великими труднощами. Тут необхідні механізми реорганізації, реструктуризації таких господарств. І вони вже розроблені, в результаті

чого ці підприємства починають також прибутково працювати.

Але це лише декілька ключових моментів і питань, які ми намагалися вирішити і вирішували. А є ще більше коло таких проблем і питань. І для того, щоб вирішувати їх комплексним шляхом, необхідно зусилля і об'єднання зусиль багатьох відомств та міністерств. Такі механізми зараз впроваджуються завдяки створенню міжвідомчої робочої групи. Безумовно, дуже важливим є створення сприятливого політичного середовища. Тобто, це створення можливості вносити якісь зміни у політику та законодавство, яке існує, а також – створювати та розробляти нову політику.

Із допомогою наших регіональних партнерів ми досягли такої можливості, ми продемонстрували практичні приклади такої співпраці і політики в Україні. Завдяки такій співпраці, завдяки зусиллям "Інституту сільського розвитку" вдалося досягти впровадження такого комплексного підходу і його відображення у законодавчій базі у тих змінах і новому законодавстві, які були розроблені.

Хотілося б сказати, що дійсно цілий ряд ось таких підходів були розроблені і вони працюють. Існує міцна співпраця між міністерствами та відомствами, і вже в процесі становлення сприятливого політичного середовища, воно формується. Але все ж таки перед нами ще багато роботи і треба буде багато працювати в напрямку того, щоб всі ці механізми, всі ці підходи запрацювали таким чином, щоб вони знайшли також своє відображення і у тих статтях бюджету, які мають працювати на підтримку сільського розвитку. В цьому контексті я ще раз хочу нагадати те, що ця підтримка тільки допоможе вийти тим, хто живе і працює в сільській місцевості, на той рівень, коли сільські громади стануть платниками податків і тими, хто вносить в бюджет, але не тільки користується ним.

С.С.ПРОКОПЕНКО,

директор ГО "Інститут сільського розвитку"

– Шановні колеги. Чому колеги? Незважаючи на те, що ми працюємо у різних сферах, хто на державній службі, хто в громадських організаціях, хто в проектах технічної допомоги, ми усі опікуємося проблемами сільської місцевості. Тому й колеги. Нам дуже приємно, по-перше, що ви до нас прийшли, що ви поділилися з нами своїм баченням комплексного розвитку сільської місцевості.

Хто ми такі? Ми громадська організація, яка заснована у березні 2003 р. Тобто ми існуємо трохи більше ніж півтора року. У нас дуже маленький персонал, у нас всього працює шість експертів з юридичних, економічних питань, з питань соціального розвитку, державного управління, розвитку підприємництва. Як ми організувалися? Спочатку

ми були проектом, частиною Програми підвищення рівня життя сільського населення в Україні. А потім ми стали громадською організацією і зараз ми – співвиконавці зазначеної програми.

Створення нашої організації ми вважаємо своєчасним. Чому? Соціально-економічна ситуація на селі, яка сьогодні склалася, вона вимагає комплексних рішень і потрібно надати змогу сільському населенню взяти участь у їхній підготовці або обговоренні. Метою діяльності нашої громадської організації є сприяння підвищенню рівня життя сільського населення в Україні, розвитку сільського господарства, сільської місцевості та побудові громадянського суспільства (...).

Ніхто не сказав про те, що Програма підвищення рівня життя сільського населення в Україні має розгалужену мережу пілотних сільських громад. У чотирьох пілотних областях вона працює, приблизно, у двохстах пілотних громадах, тобто, проблеми, які піднімаються з рівня громади, поступово доходять до нашого Інституту.

Чим ми займаємося? По-перше, ми беремо участь у розробці пропозицій до нормативно-правової бази, яка впливає на розвиток сільської місцевості. Тобто, ті проблеми, які піднімаються в сільській громаді, завдяки участі членів нашого Інституту в робочих групах, у співпраці з депутатами та органами державного управління, аналізуються та досліджуються. На базі цього аналізу розробляються пропозиції до проектів законодавства. Близько 40 проектів нормативно-правових актів – це наш внесок за півтора року в комплексний розвиток сільської місцевості. Я коротенько скажу, що це такі закони, як: "Про особисте селянське господарство", "Про кооперацію", "Про сільськогосподарську дорадчу діяльність", "Про іпотеку", "Про розмежування земель державної і комунальної власності". Це зміни до Закону України "Про податок на додану вартість щодо оподаткування об'єктів соціальної сфери при передачі на баланс у комунальну чи державну власність", це участь у створенні програм, державних програм з розвитку кооперативів в Україні, обслуговуючої кооперації України, Національної програми підтримки підприємництва на 2005 р. Зараз ми беремо участь у робочій групі, яка створює загальнонаціональну програму розвитку сільської місцевості до 2011 р.

Тут сьогодні обговорювалося багато питань. Це і підтримка розвитку підприємництва сільської місцевості; ринкової інфраструктури; сільськогосподарських дорадчих служб; кредитних спілок; запровадження системи третейських судів у сільській місцевості; участь у розробці підходів щодо реформування та розвитку соціальної інфраструктури на селі; сприяння побудові громадянського суспільства та залучення сільського населення до вирішення питань, пов'язаних з розвитком громади. Це всі ті напрямки, за якими ми працюємо.

Щоб не дуже затримувати вас, я хочу наголосити тільки на тому, що реалізація комплексної політики сільського розвитку потребує тісного партнерства і скоординованих зусиль, урядових структур, органів місцевого самоврядування, сільських громад, громадських організацій і приватного сектору. Вона потребує широкого залучення громадських організацій до виконання національних, соціальних намічених програм і залучення сільських громад до вирішення проблем сільської місцевості. Вона потребує залучення нових людей, ініціатив та нових підходів. І тому для нашої країни вкрай необхідним є залучення нових людей, індивідуальна мобілізація, ефективні моделі співробітництва, державних та громадських інституцій. Сьогодні у цьому напрямку ми можемо відмітити дійсно позитивні кроки. Це, по-перше,

створення громадських рад при Голові Верховної Ради України та її комітетах, при міністерствах. Зараз вони створюються при Міністерстві аграрної політики України і Міністерстві юстиції України.

І, по-друге, дійсно вирішальну роль для громадських організацій повинен відіграти Указ Президента від 31 липня 2004 р. "Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики". Партнерство влади і громадськості сприятиме не тільки зростанню добробуту сільського населення, але й зменшенню соціальної напруги, посиленню впевненості у завтрашньому дні та підвищенню громадянської свідомості населення, що у свою чергу буде сприяти розбудові громадянського суспільства. ■

ПРОГНОЗИ РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

За роки реформування агропромислового комплексу виникло запитання: куди йдемо? На загал запитання правильне. Правда краще було б це в'яснити раніше, але й зараз це зробити необхідно.

Робоча група під науковим керівництвом академіка НАНУ В.М.Гейця, академіків УААН В.Я.Месель-Веселяка, П.Т.Саблука та В.М.Трегобчука зробила спробу відповісти на це запитання й розробила документ під назвою: "Стратегія розвитку агропромислового комплексу України".

Стратегія є спробою окреслити перспективи розвитку аграрної сфери економіки й села в цілому. Як заявляють її автори, "Стратегія покликана відродити селянство, його любов і повагу до землі та праці, забезпечити комплексний благоустрій, соціально-економічну й екологічно-рівноважену трансформацію сільських територій і поселень".

Вважаємо, що такий документ мав би пройти широке публічне обговорення й "АСР" робить спробу долучитися до цього процесу. Оскільки обсяги нашого журналу є обмеженими, а зазначений документ – доволі об'ємним, пропонуємо нашим читачам витяги з нього з акцентом на розвиток сільської місцевості. Ми підтримуємо думку авторів Стратегії, що "обов'язковою умовою розвитку АПК є поліпшення життєвого середовища на селі". Як завжди, чекаємо на Ваші листи.

ПРОЕКТ

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ (ВИТЯГИ)

Набуття Україною політичної незалежності прискорило необхідність переведення вітчизняного агропромислового комплексу, в т.ч. й сільського господарства, на традиційні у світовій практиці засади. В сільському господарстві це здійснювалося шляхом реформування земельних і майнових відносин власності та організаційно-правової реструктуризації колгоспів і радгоспів. Внаслідок реалізації аграрної і земельної реформи станом на 1 січня 2004 р. селянам та іншим громадянам передано у власність і користування 36,2 млн га сільськогосподарських угідь, у т.ч. 12,8 млн га господарствам населення, з них 11 млн га особистим селянським господарствам. Майже 3,9 млн громадян одержали Державні акти на земельну власність. У складі сільськогосподарських підприємств тепер домінують недержавні підприємства (понад 97% їх загальної кількості).

На цій основі створено передумови для відродження порушеного в попередні десятиріччя сільсь-

кого способу життя, становлення в сільському господарстві приватного сектора, формування на селі багатокладності. Однак з великої сукупності об'єктивних і суб'єктивних причин та обставин аграрні і земельні перетворення не зумовили підвищення ефективності аграрного виробництва, використання його земельно-ресурсного потенціалу, нарощування обсягів сільськогосподарської продукції і гарантування продовольчої безпеки країни. Навпаки, продовольча проблема в державі загострилася, а раціон харчування пересічного українця значною мірою погіршився.

Це стало результатом зменшення як обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, так і реальних доходів населення. У 2003 р. валова продукція сільського господарства в порівнянних цінах у розрахунку на 1 мешканця становила 57% від її обсягу в 1990 р., падіння в 1,75 раза, а середньомісячна реальна заробітна плата в цілому по народному господарству – відповідно 50% та в

2 рази. Середньодушкове споживання найбільш цінних продуктів харчування, особливо тваринного походження, знизилася до загрозливого для здоров'я людей рівня. Якщо в 1990 р. рівень забезпечення раціональних норм харчування становив по м'ясу та м'ясопродуктах – 82%, молоку і молокопродуктах – 98%, плодах, винограду та ягодах – 52%, то в 2003 р. – лише відповідно 42, 60 і 37%.

Значне зменшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, а відтак і їх споживання зумовлене в свою чергу підризом матеріально-технічної бази сільського господарства зокрема та АПК у цілому, катастрофічним скороченням інвестицій в основний капітал, його розширене відтворення й оновлення. Так, обсяги інвестицій в аграрну сферу АПК за 1991-2000 рр. зменшилися майже в 24 рази, а переробну сферу АПК – у 2,15 рази. Тому якими б глибокими, масштабними і радикальними не були перетворення у відносинах власності, організаційних формах господарювання в агропромислового виробництві за відсутності належного ресурсного, матеріально-технічного та фінансового забезпечення останнього, без застосування сучасних технологій практично неможливо досягти високих кінцевих результатів у цьому виробництві.

Надто складною й неоднозначною залишається ситуація стосовно соціального розвитку села. Продовжує знижуватися зайнятість сільського населення, внаслідок чого чимало найбільш працездатних і кваліфікованих мешканців села працюють лише на присадибних ділянках, або ж, вилучивши з сільськогосподарських підприємств належні їм земельні та майнові частки, ведуть власне дрібне виробництво, чи виїжджають на заробітки за кордон. Зарплата в сільському господарстві донині є найнижчою порівняно з іншими галузями економіки. Загрозливих темпів набирає деградація демографічно-відтворювального, а відтак – і трудового потенціалу села.

Зважаючи на сказане, важко не погодитися з думкою голови Народної аграрної партії України, голови Верховної Ради України В.М. Литвина. Він зазначає, що "за роки реформ виробництво м'яса зменшилося в 2,5 рази, а цукру в 3,5 рази... Нас виштовхнули зі світових ринків, які ми так довго завойовували. За такого стану говорити про всезагальні і повсюдні позитивні результати можуть лише теоретики, наділені багатомовною... Жодним словом я не хотів такою оцінкою поставити під сумнів правильність політичного курсу на реформування аграрного сектора. Проте темпи, методи та шляхи його здійснення потребують критичного осмислення" (В.М. Литвин. Ідея землі – база основа української національної ідеї. – Київ, 2004. – С.5).

Отже, з того, про що йшлося вище, можна і

потрібно зробити один надто важливий висновок – Україні вкрай необхідна принципово нова стратегія розвитку її агропромислового комплексу, розрахована на довгострокову перспективу. Ця стратегія має ґрунтуватися, по-перше, на загальнонаціональних підходах до розв'язання продовольчої проблеми та забезпечення більшої доступності кожної людини до продуктів харчування; по-друге, на макроекономічних засадах розвинутих країн щодо вирішення завдань національної продовольчої безпеки і нарешті, по-третє, на концепції сталого розвитку, яка визнана світовою спільнотою фундаментальною основою взаємоузгодження соціальних, екологічних та економічних чинників життєдіяльності суспільства.

Розроблена на зазначених засадах і принципах довгострокова стратегія розвитку АПК України дасть можливість вивести цей комплекс на якісно нову траєкторію стабільного, високоефективного та конкурентоспроможного функціонування. В результаті реалізації її пріоритетних завдань буде вирішена належним чином продовольча проблема в державі, досягнуто в найкоротші строки раціональних норм споживання основних продуктів харчування всіма верствами населення країни, а також істотно збільшено експортний потенціал вітчизняного АПК. Крім того, ця стратегія покликана відродити селянство, його любов і повагу до землі та праці, забезпечити комплексний благоустрій, соціально-економічну й екологічно-рівноважену трансформацію сільських територій і поселень.

РОЗДІЛ I. ЦІЛІ І ПРІОРИТЕТНІ ЗАВДАННЯ СТРАТЕГІЇ

1.1. Концептуальні засади розроблення та практичної реалізації стратегії

У концептуальному плані стратегія являє собою системний прогноз розвитку аграрної та інших сфер АПК країни. Вона визначає перспективи і напрями сталого розвитку сільського господарства й інших галузей АПК в оглядовій і більш віддаленій перспективі, зважаючи на необхідність вирішення проблем продовольчої безпеки і продовольчої незалежності держави, нарощування експортного потенціалу АПК на основі зміцнення його ресурсної та матеріально-технічної бази, поглиблення ринкових трансформацій, удосконалення соціальних, економічних і земельних відносин, ефективного розвитку організаційної структури сільськогосподарського виробництва, радикального покращання соціальної ситуації в селі та належного фінансового забезпечення сталого розвитку всіх сфер і галузей вітчизняного АПК.

З огляду на масштабність і багатоаспектність завдань, передбачених стратегією, а також на складний сучасний стан сільського господарства

та інших галузей АПК, в основу її розроблення покладено такі концептуальні положення:

- необхідність прискорення темпів соціально-економічного розвитку сільського господарства та істотного підвищення його ефективності і конкурентоспроможності аграрної продукції на внутрішньому й світовому продовольчих ринках;

- усунення та практичне подолання все ще наявних руйнівних і дестабілізуючих чинників, процесів та явищ в аграрній й інших сферах АПК на основі цілеспрямованого проведення ринкових реформ, удосконалення правового, соціального, фінансово-економічного механізмів, що забезпечують сталий розвиток агропромислового виробництва, а також зміцнення виробничо-ресурсного, організаційно-управлінського та наукового потенціалів;

- реальне дотримання на всіх етапах практичного здійснення стратегії орієнтації на пріоритетність інтересів сільського господарства та інших сфер АПК, села і селянства. Йдеться про гармонізацію інтересів і потреб країни, з одного боку, та села, селянства й аграрного виробництва, з другого. Критерій соціальної спрямованості є визначальним при розробленні, організації здійснення та оцінці соціально-економічної результативності стратегії;

- найважливішою передумовою виконання основних завдань стратегії і досягнення передбачених у ній показників розвитку аграрної й інших сфер АПК має бути висока заінтересованість і відповідальність усіх державних, регіональних, галузевих і безпосередньо виробничих структур, насамперед їх керівників;

- стратегія повинна стати базовим нормативно-правовим документом державного рівня, відповідно з яким слід формувати та удосконалювати нормативно-правове й організаційно-управлінське забезпечення розвитку аграрної й інших сфер АПК.

1.2. Мета та пріоритетні завдання стратегії

Метою зазначеної стратегії є забезпечення стабільного та ефективного функціонування агропромислового комплексу, зорієнтованого на задоволення внутрішніх та експортних потреб країни в продукції сільського господарства і продуктах її переробки в прогнозованому періоді, соціальне відродження села, подолання бідності переважної частини селян та інших його мешканців, поступове наближення умов їхнього життя і праці до рівня економічно розвинутих країн.

Досягнення цієї мети потребує подальшого нарощування та удосконалення виробничо-ресурсних потенціалів аграрної й інших сфер АПК, підвищення їх віддачі і соціально-економічної результативності.

Пріоритетними завданнями стратегії є такі:

- надійне забезпечення продовольчої безпеки

країни на основі сталого розвитку аграрного сектора й інших галузей АПК з одночасним підвищенням доступності кожної людини країни до продуктів харчування в межах їх потреб і можливостей придбання;

- нарощування експортного потенціалу вітчизняного АПК та удосконалення його зовнішньоекономічної діяльності, зважаючи на перспективи приєднання України до СОТ і вступ її в ЄС;

- активне і цілеспрямоване освоєння визначальних засад і механізмів організації розвитку сільських територій на основі прискорення соціально-економічного відродження сільського сектора загалом і кожного сільського поселення зокрема, повне припинення їх відмирання та деградації в них людського капіталу, зміцнення демографічно-відтворювального потенціалу, підтримання і примноження в них історично сформованих духовних, культурних, побутових та інших надбань, підвищення ролі сільських громад у стратегічно орієнтованому розвитку сільських поселень;

- підвищення технологічності, екологічної безпечності, земле- і природоохоронної спрямованості функціонування АПК, насамперед сільськогосподарського виробництва;

- підвищення рівня наукового забезпечення розвитку агропромислового, зокрема сільськогосподарського виробництва, відповідно до вимог цієї стратегії завдань.

Основними соціальними завданнями, які повинні вирішуватися в процесі реалізації стратегії, слід вважати:

- подолання нинішньої бідності переважної частини селян та інших сільських мешканців;

- створення необхідних фінансових і соціально-економічних передумов для збереження сільських поселень від їх подальшої деградації шляхом:

- активної державної підтримки розвитку соціальної сфери сільських територій при безпосередній участі органів місцевого самоврядування, діючих у сільських місцевостях сільськогосподарських підприємств та інших виробничо-господарських структур;

- створення додаткових робочих місць для селян шляхом розвитку в сільській місцевості несільськогосподарських видів діяльності;

- здійснення системних заходів щодо недопущення (або хоч би обмеження) зниження демографічно-відтворювального потенціалу сільських поселень з орієнтацією на його поступове підвищення;

- доведення до логічного завершення аграрної і земельної реформ і забезпечення на цій основі становлення в селі середнього класу;

- формування і практична реалізація систем організації управління розвитком сільської місцевості;

- формування законодавчих, фінансових та

економічних передумов для підтримання і поступового відродження сільського способу життя;

– вжиття заходів щодо недопущення руйнування людського капіталу аграрної сфери та його поступового зміцнення.

До найважливіших економічних завдань належать:

- розроблення концептуальних засад державної підтримки розвитку сільського господарства та удосконалення організації і механізмів міжгалузевих відносин в АПК;

- виведення на якісно вищий і результативніший рівень макроекономічних відносин у системі "держава – аграрний сектор економіки" на засадах реальної пріоритетності інтересів сільського господарства, села та селянства;

- здійснення системи заходів щодо істотного підвищення рівня ресурсного забезпечення потреб аграрної й інших сфер АПК;

- формування оптимальної стратегічно орієнтованої структури сільськогосподарського виробництва та агропромислового комплексу загалом;

- цілеспрямоване удосконалення соціально-економічних і земельних відносин в аграрній й інших сферах АПК як усередині країни, так і в системі зовнішньоекономічної діяльності з урахуванням вимог ринкової економіки.

Першочергові організаційно-управлінські завдання полягають у такому:

- розроблення і забезпечення ефективного функціонування системи державного, регіонального, галузевого управління сільським господарством та агропромисловим комплексом у цілому;

- удосконалення кадрового і зміцнення інформаційного потенціалу системи управління сільським господарством й іншими сферами АПК;

- програмне забезпечення практичного втілення стратегії, включаючи розроблення відповідних цільових регіональних і галузевих програм;

- удосконалення моніторингу розвитку земельних та аграрних відносин, екологічного стану навколишнього середовища й основних природних ресурсів сільськогосподарського призначення.

1.3. Макроекономічні показники стратегії

Одним з найважливіших пріоритетів стратегії розвитку АПК є забезпечення достатньо високих і стабільних темпів зростання виробництва продукції сільського господарства та харчової промисловості. Держава має значний арсенал дійових важелів для забезпечення такого зростання. Проте форсування темпів приросту валової продукції недоцільне, оскільки це може призвести до структурних, економічних і соціальних деформацій у народному господарстві країни. Тому слід виходити з реальних та економічно обґрунтованих темпів розвитку АПК загалом і сільського господарства зокрема в перспективі до 2015 р.

Як відомо, в результаті системної кризи обсяги

валової продукції сільського господарства 1999 р. становили лише 47% від рівня 1990 р. За період 2000-2004 рр. валова продукція сільського господарства збільшилася, за попередніми даними, майже на 25%. Тобто середньорічні темпи зростання дорівнюють приблизно 5%. Такі темпи були характерні для періоду відновлення, коли мав місце величезний спад виробництва в аграрній і переробній сферах АПК. Але прогнозувати їх на довготривалий строк практично реальні підстави відсутні.

По-перше, майже 69% продукції сільського господарства нині виробляється в дрібних селянських господарствах, які вже значною мірою вичерпали можливості екстенсивного нарощування обсягів виробництва. На техніко-технологічний прорив у цих господарствах надто важко розраховувати з багатьох об'єктивних причин.

По-друге, щодо сільськогосподарських підприємств, які в роки ринкових перетворень зазнали найбільших втрат, то в нинішньому столітті два роки вони мали істотний приріст продукції (2001 і 2004) і три роки – велике падіння обсягів виробництва.

Розвиток сільського господарства в перспективі вирішальною мірою залежатиме від темпів інвестиційного процесу. Хоча історичний досвід свідчить, що й при цьому надто високі і стабільні темпи зростання навряд чи можуть бути досягнуті. У 80-ті роки, коли в сільське господарство України надходили великі інвестиції і воно забезпечило рекордні обсяги виробництва, середньорічний темп приросту становив лише 1,85%.

На темпи приросту сільськогосподарської продукції в умовах ринкової економіки вирішальний вплив справляє динаміка попиту на продукти харчування. Останні роки швидко зростали обсяги експорту сільськогосподарської сировини і продукції її переробки. Щодо внутрішнього ринку продовольства, то він обмежується підвищенням споживчих цін і низькою зарплатнею. Для прогнозу місткості внутрішнього продовольчого ринку суттєве значення має врахування й депопуляції, яка посилюється в Україні.

Отже, розрахунки динаміки сільськогосподарського виробництва на довгостроковий період повинні базуватися на визнанні тієї об'єктивної тенденції, згідно з якою найбільш ймовірний середньорічний темп стабільного приросту валової продукції сільського господарства України становитиме близько 3% у період до 2010 р. і 2,5% у період до 2015 р. Тому прогнозна середньорічна динаміка валової продукції сільського господарства у порівнянних цінах 2000 р. буде такою: 76 млрд. грн. у 2005-2010 рр., а у 2011-2015 рр. – 86 млрд. грн., що на 43% більше, ніж у середньому за 2000-2004 рр. (60 млрд. грн.).

У прогнозованому періоді випереджаючими темпами повинно збільшуватися виробництво

тваринницької продукції, насамперед м'яса. В результаті цього її частка у загальному обсязі продукції сільського господарства підвищиться з 36% у 2004 р. до 45% у 2015 р. Для порівняння: 1990 р. співвідношення валової продукції рослинництва і тваринництва дорівнювало приблизно 0,5 : 0,5, а в 2001 р. – лише 0,61 : 0,39.

Щодо харчової промисловості, то на період до 2015 р. обсяги її продукції згідно розробленого (песимістичний варіант) прогнозу мають збільшитися практично в 2,5 раза порівняно з 2000 р. (до 69956 млн. грн.), або 6,1% щорічно (у т.ч. з 2005 р. – 4,0%). Воднораз за сприятливих умов можлива реалізація оптимістичного варіанту прогнозу – виробництво харчової продукції зросте в 3,7 раза до 2015 р. (до 105065 млн. грн.), або 9,0% у розрахунку на рік (у т.ч. з 2005 р. – 6,3%).

У сфері трудових доходів працівників аграрно-виробництва стратегія передбачає випереджаючі темпи їх підвищення порівняно з промисловістю та галузями економіки загалом. Зокрема, на першому етапі (2005-2010 рр.) оплата праці в сільському господарстві повинна збільшитися приблизно вдвічі і досягти середнього в економіці рівня, а на другому етапі – досягти рівня, який буде в середньому в промисловості. При цьому в найближчі роки темпи зростання оплати праці можуть бути вищими за темпи підвищення її продуктивності. В подальшому співвідношення їх повинно вирівнятися і поступово збільшитися на користь продуктивності праці.

РОЗДІЛ 13. РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Обов'язковою умовою розвитку АПК є поліпшення життєвого середовища на селі, без чого неможливе повноцінне відтворення трудового потенціалу сільського господарства, підприємств харчової і переробної промисловості, агросервісу, ринкової інфраструктури тощо, які дедалі більше розмішуватимуться у сільській місцевості. На жаль, економічна криза 90-х років і соціальні втрати, якими супроводжувалося реформування аграрної сфери, зумовили соціально-економічний занепад села.

За даними вибіркового обстеження домогосподарств з питань економічної активності, приблизно 3 млн осіб, або більше третини сільських жителів працездатного віку, є незайнятими; значна частина селян (за окремими оцінками – 1,0-1,5 млн. осіб) – трудові мігранти. Рівень зареєстрованого безробіття в сільській місцевості вищий, ніж у містах, і, на відміну від міст продовжує зростати. Рівень і структура споживання основної маси селян залишаються схожими з показниками слабо-розвинутих країн: майже 66% сукупних витрат (73% споживчих) спрямовуються на харчування.

Споживчі витрати на 1 члена домогосподарства у селах на 25%, в т.ч. грошові – в 1,9 раза менші, ніж у містах. Сукупні ресурси сільських домогосподарств майже на 40% формуються за рахунок грошових і натуральних надходжень від особистих господарств, а на оплату праці припадає лише близько чверті цих ресурсів (у містах – більше половини).

Занепад соціальної інфраструктури села посилюється, скорочується мережа її підприємств, установ і організацій, матеріальна база фізично і морально зношується, розширюється коло сіл, жителі яких не мають можливості отримати найнеобхідніші послуги за місцем проживання. Введення в дію житла у 2003 р. зменшилося порівняно з 1990 р. майже у 3 рази, шкіл – у 8,5, амбулаторно-поліклінічних закладів, будинків культури і клубів, дитячих дошкільних закладів – у 40-50, водопровідних мереж – у 13 разів. Щодо будівництва газопровідних мереж, то його обсяги майже втричі менші.

За час, що минув після попереднього перепису населення (1989 р.) чисельність сільського населення зменшилася на 1,6 млн осіб, або на 9,4%. Відбувається це переважно за рахунок депопуляції, рівень якої зріс у 3 рази і становив у 2003 р. 10,5 осіб на 1000 жителів. Наслідком депопуляції є обезлюднення і відмирання сільських населених пунктів. В останні півтора десятиліття сільська поселенська мережа скорочується на 17-18 поселень щорічно; чисельність великих і середніх сіл також зменшується, а малих і найменших децю зростає.

Тому стратегічною метою економічної і соціальної політики на селі має стати забезпечення комплексного, багатофункціонального розвитку сільських територій, за якого зростала б їх роль як просторової бази не лише сільськогосподарського виробництва, а й несільськогосподарських видів діяльності, а також сприятливого середовища проживання.

13.1. Поліпшення демографічної ситуації в українському селі

Нинішня демографічна ситуація в Україні цілком закономірно викликає занепокоєння. Скорочення чисельності населення, зниження тривалості життя і народжуваності, від'ємне сальдо міграції стали характерними ознаками демографічної ситуації вже протягом тривалого періоду. З метою упередження "проїдання" демографічного "капіталу" села, нагромадженого попередніми поколіннями, необхідно вирішити такі стратегічні завдання.

По-перше, посилити демографічну спрямованість та підвищити ефективність заходів щодо покращення життя селянства за рахунок, насамперед зростання доходів домогосподарств, як основної економічної передумови відтворення насе-

лення. При реформуванні оплати праці в аграрних підприємствах усіх форм власності слід забезпечити такий її рівень, який покриватиме витрати не лише для відтворення функціонуючої робочої сили, збільшення середньої тривалості життя а й для створення нової, тобто для утримання та виховання необхідної для сім'ї і суспільства кількості здорових дітей.

По-друге, поліпшити соціальні, природні та екологічні умови проживання в сільській місцевості, зокрема, у зонах радіаційного забруднення та індустріально розвинутих регіонах країни, на основі широкомасштабного розвитку в сільській місцевості об'єктів соціальної і природоохоронної інфраструктури, всебічної екологізації виробничої і невиробничої діяльності селян. Все це сприятиме радикальному покращенню умов праці, побуту, дітородної діяльності, тобто тієї стратегії, яка втілюється у багатьох країнах під назвою: "Здоров'я для всіх".

По-третє, удосконалити систему охорони материнства і дитинства як важливого адресного заходу, спрямованого на підвищення народжуваності та збереження підростаючого покоління. Досягнення цієї мети вимагає перегляду механізмів реалізації конституційних прав жінок щодо тривалості до- і післяпологової відпустки, догляду за дитиною та одноразової матеріальної допомоги у зв'язку з її народженням, щомісячної допомоги протягом періоду догляду за дитиною тощо.

По-четверте, розробити якісно нову державну демографічну політику, адаптовану до ринкових умов господарювання та з урахуванням нового соціального статусу селянина-господаря землі, й спрямовану на самовідтворення населення в умовах ринкових відносин. Зважаючи на це, в рішеннях, законах, підзаконних актах, що приймаються владними структурами в різних сферах соціально-економічної політики, демографічний чинник має бути визначальним, оскільки наслідки депопуляції відбиваються на всіх сферах суспільного життя.

13.2. Посилення соціальної спрямованості функціонування аграрного сектора

Соціальний занепад села найбільше спричинений кризою в аграрному секторі економіки, внаслідок чого селяни втратили можливість продуктивно працювати в сільському господарстві та істотно зменшилася підтримка соціальної сфери з боку аграрних товаровиробників.

За 1991-2003 рр. чисельність зайнятих у сільськогосподарських підприємствах скоротилася з 4,4 млн. до 2,1 млн. осіб, а зайнятих в особистих селянських господарствах зросла з 0,7 млн. до 2,9 млн. осіб. При цьому в сільгоспідприємствах має місце досить велике приховане безробіття. Та ж частина працездатного населення, яка зайнята в особистому господарстві, не вважає себе працевлаштованою. Воднораз, відбувається дис-

кваліфікація працівників основних професій аграрного виробництва. Рівень оплати праці в сільському господарстві (219 грн. на місяць у 2003 р.) менший удвічі, ніж у середньому в економіці, і майже втричі, ніж у промисловості.

Внаслідок "муніципалізації" закладів соціального призначення та гострого дефіциту фінансових ресурсів у сільськогосподарських підприємств допомога соціальній сфері села істотно скоротилася. Будь-які форми заохочення суб'єктів господарювання в АПК до відновлення чи розширення соціальної діяльності тепер практично відсутні. Тому з метою посилення соціальної спрямованості функціонування аграрного сектора загалом і суб'єктів господарювання в ньому зокрема, слід здійснити ряд невідкладних заходів.

1. Розширити сферу продуктивної зайнятості в аграрній сфері, для чого в системі заходів державної підтримки сільського господарства підвищити роль і збільшити фінансування програм розвитку трудомістких галузей: тваринництва, буряківництва, льонарства, овочівництва, садівництва, виноградарства та ягідництва. В процесі нарощування виробництва продукції цих та інших галузей сільського господарства до обсягів, необхідних для досягнення науково обґрунтованих норм споживання і забезпечення сировиною харчової та легкої промисловості, на першому етапі (до 2010 р.) потрібно значно зменшити, а в подальшому – й звести до мінімуму приховане безробіття і створити умови для перерозподілу працівників з особистого у підприємницький сектор.

2. Довести оплату праці в сільському господарстві в період до 2010 р. щонайменше до середнього в економіці рівня, а в подальшому – до рівня, середнього у промисловості; уже на першому етапі забезпечити виплату заробітної плати, а також плати за оренду майнових і земельних паїв переважно у грошовій формі, ліквідувати заборгованість із заробітної плати і прояви невиплати її в установлені законом строки, поширити соціальний захист усіх працівників сільського господарства. При цьому має неухильно збільшуватися частка витрат на оплату праці та соціальне страхування у вартості продукції. Виплата зарплати повинна стати контрольованою статтею витрат суб'єктів господарювання. Крім того, необхідно запровадити механізм залучення до системи соціального страхування та пенсійного забезпечення осіб, зайнятих в особистих селянських господарствах.

У найближчі роки темпи зростання оплати праці можуть перевищувати темпи підвищення її продуктивності. В подальшому співвідношення їх повинно вирівнятися і змінитися на користь продуктивності праці. Істотно має підвищитись роль преміювання, демократизації оплати праці в сільгоспідприємствах, індивідуалізації оцінки роботи кожного працівника.

3. Здійснювати підтримку особистого сектора

сільського господарства та стимулювати перетворення частини господарств населення у підприємницькі структури. З цією метою слід розробити й реалізувати програму розвитку особистих селянських господарств, в якій конкретизувати їх роль і місце в аграрному секторі. Має бути також впроваджений механізм залучення цих господарств до системи державного регулювання розвитку сільського господарства, організації виробництва і сервісного обслуговування технічних засобів для господарств населення, розвитку в їх середовищі кооперації, формування та просування на ринок товарних партій продукції тощо.

4. Запровадити ефективну систему заохочення сільської молоді до роботи в аграрному секторі, яка має включати: професійне навчання осіб, що бажають працювати в сільському господарстві, забезпечення їх земельною ділянкою, надання їм фінансової допомоги. Поряд з цим, слід розширити мережу професійно-технічних училищ для підготовки працівників масових професій у сільському господарстві, пільговий прийом випускників сільських шкіл до вищих навчальних закладів за умови їх подальшого працевлаштування в сільській місцевості. Водночас у процесі функціонування ринку землі збільшувати державний резервний фонд земель з метою надання з нього земельних ділянок молоді для ведення сільськогосподарського виробництва, а також обсяги підтримки житлового будівництва через фонд сприяння молодіжному житловому будівництву та регіональні фонди "Власний дім".

5. Запровадити економічні та організаційні механізми залучення суб'єктів господарювання в аграрному секторі (включно з особистими селянськими господарствами) до участі у підтриманні функціонування, відновленні та розвитку матеріальної бази соціальної інфраструктури села.

13.3. Стимулювання розвитку несільськогосподарських видів діяльності в сільській місцевості

В сільській місцевості відбувається згортання неаграрних видів діяльності. За час між двома обстеженнями сільських населених пунктів (1996 р. і 2001 р.) загальна кількість виробничих об'єктів неаграрного профілю зменшилася в 1,9 раза, в т.ч. промислових виробництв (самостійних або виробничих підрозділів інших підприємств) – у 2,1 раза. Як наслідок, за експертними оцінками, в 90-ті роки чисельність працівників у цьому секторі в сільській місцевості зменшилася більше ніж удвічі і ця тенденція продовжується. На початку 2001 р. у сільській місцевості було зафіксовано 9,3 тис. промислових підприємств, 1269 будівельних і 793 транспортні організації, 1655 закладів відпочинку, 2,9 тис. інших об'єктів неаграрного профілю.

Значне скорочення мережі об'єктів неаграрних видів діяльності та чисельності зайнятих у них

зумовлене: техніко-технологічною відсталістю неаграрних виробництв, слабкою конкурентоспроможністю їх продукції на спеціалізованих ринках; відсутністю прямих зв'язків із постачальниками сировини й енергетичних ресурсів, торговельно-збутовими організаціями; відсутністю кваліфікованих фахівців з ведення бізнесу в ринкових умовах; низькою якістю та обмеженістю асортименту послуг і слабким забезпеченням сучасним технологічним устаткуванням об'єктів лікувально-оздоровчого та туристично-рекреаційного комплексу; недосконалістю законодавчо-нормативної бази, відсутністю цільових програм (підпрограм у інших програмах) розвитку підприємницької діяльності у сільській місцевості, механізмів та інструментів її стимулювання тощо.

Подальший економічний і соціальний прогрес села пов'язаний із поширенням неаграрних видів діяльності на сільських територіях, які мають відповідні природо- та агросировинні, трудові, рекреаційно-туристичні, лікувально-оздоровчі й інші ресурси; відродженням і розвитком на цій основі стагнующих сільських поселень. Регулювання неаграрної діяльності у сільській місцевості та стимулювання її розвитку доцільно здійснювати за такими напрямками:

1. Підтримка діяльності аграрних формувань та об'єднань щодо відродження, розширення діючих і створення нових виробництв неаграрного профілю шляхом часткової компенсації відсотків за користування кредитами, отриманими на ці цілі, за рахунок бюджетних коштів. В першу чергу необхідно стимулювати розвиток підприємств, цехів і підсобних промислів, виробнича діяльність яких пов'язана із зберіганням, післязбиральною доробкою, переробкою та випуском готових продуктів харчування з використанням власної харчової сировини. Необхідно також надавати підтримку тим суб'єктам господарювання, які розміщують власне виробництво в сільській місцевості, зокрема, у районах поселенської і демографічної кризи та сільських населених пунктах з високим рівнем безробіття й значним контингентом економічно неактивного населення.

2. Стимулювання розміщення та розвитку в сільській місцевості підприємств і цехів з видобування мінерально-сировинних ресурсів (зокрема, природних будівельних матеріалів і сировини для будівельної індустрії, мінеральних вод), обробної промисловості та промисловості з виробництва енергії, газу і води, транспортного обслуговування та зв'язку тощо за умови, коли більшість їх працівників становитимуть сільські жителі. Для цього слід у державних замовленнях на промислову продукцію і споживчі товари резервувати певну частку (20-25%) для закупівлі виробів підприємств, розміщених у сільській місцевості, компенсувати частину вартості електроенергії та інших енергетичних ресурсів за рахунок бюджет-

них коштів, а також зменшити податкове навантаження на такі підприємства.

3. Звільнення від оподаткування на період становлення (до 3-4 років) підприємств неаграрного профілю, розміщених у сільській місцевості, діяльність яких має соціальну спрямованість, справляє стабілізуючий вплив на структуру зайнятості економічно активного сільського населення; забезпечує випуск продукції для різних прошарків населення (дітей, осіб з низькими доходами, пенсіонерів) соціально значущих продовольчих товарів (дитяче харчування, молочні і хлібобулочні вироби); для забезпечення сільськогосподарською сировиною неаграрні (переробні) підприємства формують навколо себе стабільні сировинні зони, що сприятиме створенню додаткових робочих місць для місцевого населення тощо.

13.4. Удосконалення державного регулювання та фінансове забезпечення розвитку соціальної інфраструктури села

Визначальною причиною деградації соціальної інфраструктури села стало практичне припинення державної підтримки її розвитку. Законом України "Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві" передбачено, що на будівництво інфраструктурних об'єктів в сільській місцевості повинні виділятися державні капітальні вкладення в обсягах, не менших 0,5% вартості ВВП, а також відшкодовуватись за рахунок бюджету кошти суб'єктів господарювання, витрачені на зазначені цілі. Однак ці положення не виконуються: дія відповідної статті Закону щорічно призупиняється при затвердженні державного бюджету. Відшкодування витрат суб'єктів господарювання на будівництво об'єктів інфраструктури припинилися у 2000 р., державні капітальні вкладення виділяються опосередковано (через "чорнобильські" програми, субвенції регіонам на реалізацію інвестиційних проектів тощо) та у мізерних обсягах. Практично зруйновано організаційний механізм державної підтримки розвитку соціальної інфраструктури села через органи державного управління аграрним сектором, що стало однією з головних причин невиконання Державної програми розвитку соціальної сфери села на період до 2005 р.

З метою поліпшення державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури села необхідно передбачити реалізацію таких заходів.

1. Поступове відновлення державного інвестування розвитку соціальної інфраструктури до обсягів, передбачених Законом України "Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві". На першому етапі (до 2010 р.) на будівництво інфраструктурних об'єктів слід спря-

мовувати не менше 30% видатків, що здійснюються з Державного бюджету України на капітальні вкладення; у повному обсязі фінансувати заходи щодо розвитку сільської соціальної інфраструктури, передбачені Державною програмою розвитку соціальної сфери села на період до 2005 р. та Загальнодержавною програмою соціального розвитку села на період до 2011 р. Необхідно запровадити бюджетну програму "Державна підтримка розвитку соціальної інфраструктури села" і внести відповідні зміни до бюджетної класифікації. В подальшому на розвиток матеріальної бази соціальної інфраструктури села в Державному бюджеті слід передбачати видатки в сумі не менше 0,5% ВВП.

2. Встановлення порядку, за яким державні інвестиції в розвиток соціальної інфраструктури села використовуються за двома напрямками. Перший – створення умов для отримання соціально-культурних послуг на рівні існуючих соціальних нормативів жителями сіл, де відсутні відповідні заклади обслуговування; другий – заохочення місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування і приватних інвесторів до розвитку сільської інфраструктури. Кошти на зазначені цілі слід виділяти за прозорими правилами на основі об'єктивних критеріїв, що враховують характер розселення та об'єктивні умови проживання людей в сільських населених пунктах, необхідність створення для них соціально рівних з іншими верствами населення можливостей для задоволення нагальних життєвих потреб.

3. Удосконалення системи обслуговування жителів села, для цього центральні органи управління галузями сфери обслуговування (міністерства охорони здоров'я, освіти і науки, культури і мистецтв, Держжитлокомунгосп тощо) в стратегічних планах і поточних заходах щодо розвитку своїх галузей мають повніше враховувати специфічні умови обслуговування жителів різних типів сільських населених пунктів і запроваджувати відповідні форми своєчасного надання їм якісних послуг.

4. В Уряді України необхідно створити орган, а в обласних державних адміністраціях – підрозділи, відповідальні за здійснення державної політики забезпечення комплексного соціально-економічного розвитку сільських територій, однією із функцій яких має стати вирішення всіх питань, пов'язаних з регулюванням розвитку соціальної інфраструктури села.

13.5. Регіональні та поселенські особливості соціального розвитку села

Негативна демографічна ситуація, занепад виробничої і соціальної сфер зумовили деструктивні явища в територіально-господарській організації сільських територій. Збільшується кількість населених пунктів, у яких відсутні виробничо-уп-

равлінські підрозділи. Виробництво валової продукції в розрахунку на одну сільську адміністративно-територіальну одиницю (сільраду) за вісім останніх років зменшилося на 19%, одне село – на 18, а одного сільського жителя – на 13%. Повноваження і функції, передбачені законодавством для територіальних громад, місцевих самоврядних структур, не реалізуються через відсутність належного ресурсного забезпечення.

Синтетичним показником багатоаспектних регіональних і поселенських особливостей соціально-економічного занепаду села може служити рівень депопуляції населення і деградації сільських населених пунктів у регіонах (областях) та адміністративних районах. За розрахунками, виконаними на матеріалах суцільного обстеження сіл на початок 2001 р., в Україні нараховувало 7095 деградуючих сіл (25% від загальної кількості), і 135 районів демографічної і поселенської кризи (27,6%). Занепад сільських територій найбільше вразив Північно-Східну частину України (Чернігівська, Сумська, Полтавська, Харківська області): тут існує реальна загроза суцільної незаселеності великих територій, що завдасть непоправної шкоди аграрному сектору не лише цих регіонів, а й України в цілому.

Вирівнюванню економічного та соціального розвитку сільських територій, запобіганню подальшого руйнування сільської поселенської мережі повинні сприяти:

1) здійснення заходів щодо підвищення ролі сільських громад у вирішенні проблем соціально-економічного розвитку їх населених пунктів. З цією метою доцільно внести зміни до Бюджетного кодексу України для підвищення самодостатності

фінансової бази місцевого самоврядування. Необхідно також зміцнити правові засади функціонування сільських громад, щоб не допустити обмеження прав самоврядування населення внаслідок трансформування територіальних громад у ході адміністративної реформи;

2) запровадження механізмів визначення найбільш вразливих сільських населених пунктів і територій та реалізації щодо них спеціальної політики державного протекціонізму. Необхідно розробити критерії і показники, за якими села слід відносити до таких, що потребують підтримки розвитку; внести зміни до законодавства з тим, щоб об'єктами державного протекціонізму надалі були не "трудонедостатні", а деградуючі поселення (поняття "трудонедостатності" сіл в умовах масової незайнятості їх жителів стало анахронізмом) і визначити кількість таких сіл у регіонах. На цій основі формувати список адміністративних районів – претендентів на отримання статусу депресивних;

3) надання статусу депресивних територій максимальній кількості сільських адміністративних районів та запровадження щодо них заходів державного стимулювання розвитку. У програмах подолання депресивності сільських (аграрних) територій чільне місце має належати заходам щодо припинення відмирання деградуючих сіл, зокрема підтримці суб'єктів господарювання в цих селах, виділенню цільових кредитів на будівництво в них житла, спрямуванню державних інвестицій на розвиток виробничої і соціальної інфраструктури, а також заохоченню добровільного переселення у деградуючі села осіб, що виявлять бажання тут господарювати та жити. ■

С.І.ДЕМ'ЯНЕНКО,
директор Інституту розвитку аграрного
підприємництва та села,
професор, доктор економічних наук

12 ПРІОРИТЕТІВ – ЧИ ЦЕ РЕАЛЬНО?

Коментарі до проекту Закону України

"Про Основні засади державної аграрної політики"¹

Погоджуючись із важливістю законодавчого затвердження стратегії розвитку аграрної політики країни на період до 2015 р. у вигляді прийняття окремого закону, вважаємо, що підготовлений законопроект має бути значно доопрацьований. Основним недоліком законопроекту є відсутність у ньому чіткої стратегії розвитку аграрного сектору економіки на наступні 10 років та розпорошеність пріоритетів такого розвитку.

Основні зауваження до законопроекту.

У розділі 2 потрібно визначити стратегічне завдання державної аграрної політики. Воно має формулюватися чітко і однозначно. Не може бути відразу чотири стратегічні мети, як це передбачено в законопроекті: гарантування продовольчої безпеки держави; перетворення аграрного сектору у високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринку сектор економіки країни; збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності нації; розвиток сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі.

При цьому потрібно дати визначення продовольчої безпеки країни, під якою слід розуміти не тільки виробництво сільськогосподарської продукції та самозабезпечення країни продуктами харчування, тобто фізичну наявність чи доступність продовольства, але і економічну доступність населення до нього, що полягає у можливості населення купувати продукти харчування, виходячи з рівня цін на них та своїх доходів.

Не доцільно також зазначати, що споживання продуктів харчування має бути на рівні

раціональних норм споживання (розділ "Проведення державної аграрної політики у період до 2015 року та критерії її оцінки"). Неможливо змусити людей споживати продукти харчування на рівні "раціональних норм", тому, що ці норми для кожної людини особисті та залежать від традицій, смаків, сфери трудової діяльності й рівня доходу. Слід також зазначити, що таку точку зору поділяє й Організація продовольства і сільського господарства (FAO). Пропонуємо таку редакцію визначення стратегічного завдання аграрної політики: "стратегічним завданням аграрної політики є створення високо конкурентного аграрного виробництва і забезпечення продовольчої безпеки держави, що полягає у гарантуванні постійної фізичної та економічної доступності всіх громадян до безпечних продуктів харчування у відповідності з індивідуальними смаками та потребами з метою підтримки активної й здорової життєдіяльності".

Розділ 3 визначає основні пріоритети державної політики, яких нараховується 12, що також не є доцільним. Неможливо одночасно дотримуватися 12 пріоритетів у аграрній політиці, що, фактично, означає відсутність пріоритету. Пропонуємо таку редакцію цього розділу: "Пріоритетом розвитку аграрного виробництва є забезпечення високої конкурентоздатності вітчизняної сільськогосподарської продукції та продукції її переробки на внутрішніх і світових аграрних ринках. Для цього створюються умови прозорої конкуренції по всьому ланцюгу товарного циклу – від сільськогосподарського виробника до кінцевого споживача продуктів харчування".

¹ Законопроект «Про Основні засади державної аграрної політики» ВРУ прийняла за основу (в першому читанні) 17 червня 2004 р.

У розділі 4 зазначені шляхи реалізації основних пріоритетів державної аграрної політики, які значною мірою охоплюють напрямки її розвитку. Однак тут також спостерігається значне розпорощення цих напрямків, що не сприятиме досягненню основної мети аграрної політики, зазначеної в розділі 2.

Пропонуємо визначити такі основні напрямки реалізації аграрної стратегії:

1. Забезпечення довготривалого та сталого розвитку сільського господарства. При цьому слід зазначити, що "досягнення стратегічного завдання аграрної політики можливе за умов довготривалого зростання сільського господарства, підвищення рівня життя сільського населення та розвитку ринкової й соціальної інфраструктури. Для цього скорочуються неефективні, неринкові витрати, такі, як цінова підтримка, та розширюються заходи, що максимізують довготривалі вигоди для сільського господарства. Основною характеристикою цих заходів є те, що вони не створюють викривлень в дії ринкових механізмів при виробництві чи торгівлі на аграрному ринку, або ж мінімізують такі викривлення. Фінансування цих заходів здійснюється за рахунок державних бюджетних програм", а саме:

- Наукові дослідження, в тому числі загальні дослідження, дослідження та програми, пов'язані з вивченням навколишнього середовища та дослідницькі програми щодо окремих видів продукції та продуктів харчування.

- Контроль та боротьба зі шкідниками і хворобами рослин й тварин, а також розробка систем їхнього попередження.

- Навчання загальне та спеціальне, а також матеріальне забезпечення навчального процесу.

- Надання консультативних послуг та організація роботи дорадчих служб, забезпечення передачі інформації та результатів наукових досліджень до виробників і споживачів продуктів харчування.

- Інспекція продуктів харчування стосовно їхнього впливу на здоров'я людей, безпеку харчування та дотримання встановлених стандартів.

- Створення, відповідно до норм національного законодавства, державних резервних фондів сільськогосподарської продукції та продуктів харчування з метою забезпечення продовольчої безпеки. Такі закупівлі продукції мають бути прозорі, здійснюватися за поточними ринковими цінами (як закупівля так і реалізація).

- Прямі виплати виробникам сільськогосподарської продукції на підтримку їхніх доходів, куди входять як грошові, так і натуральні виплати, не пов'язані з обсягами виробництва продукції та цінами на неї.

- Урядові програми страхування доходів сільськогосподарських виробників та часткової компенсації їхнього зниження порівняно з середнім рівнем за попередні 3-5 років у випадку невро-

жайних років чи стихійних лих. Такі програми також не пов'язані з обсягами виробництва та цінами на продукцію.

- Підтримка програм страхування на випадок стихійних лих та хвороб рослин і тварин.

- Підтримка програм, спрямованих на структурну перебудову шляхом вилучення з товарного аграрного виробництва орної землі, її консервацію та переведення в інші види земельних угідь.

- Платежі, пов'язані з програмами підтримки господарств, що знаходяться в регіонах з несприятливими природнокліматичними умовами для ведення сільського господарства. Такі програми також не пов'язані з обсягами виробництва та цінами на продукцію.

2. Підвищення рівня життя сільського населення, де зазначити, що підвищення рівня життя сільського населення є складовою стратегії аграрної політики і передбачає державне фінансування соціальних заходів у сільській місцевості на рівні сільських територіальних громад. Кошти державного та місцевих бюджетів спрямовуються на:

- Підтримку населення з низькими доходами шляхом надання відповідних субсидій або талонів на придбання продуктів харчування. Це мають бути прозорі прямі адресні виплати. Продукти харчування для цього держава закуповує за ринковими цінами та реалізує їх також за поточними ринковими цінами.

- Підтримку програм, спрямованих на структурну перебудову шляхом вилучення з товарного аграрного виробництва працівників передпенсійного та пенсійного віку, або переведення працівників у несільськогосподарські сфери діяльності з відповідними грошовими компенсаціями.

- Розвиток малих підприємств, зокрема, з переробки сільськогосподарської продукції та у несільськогосподарських секторах економіки на селі.

- Підтримку розвитку медицини, освіти, дитячих дошкільних закладів.

- Інвестування в розвиток транспортної інфраструктури для підвищення мобільності сільського населення, що є ключовим визначальним чинником зрівняння доходів в селі та місті.

3. Розвиток ринкової й соціальної інфраструктури, зазначивши, що аграрна політика спрямовується на забезпечення інтегрованих ринків за видами сільськогосподарської продукції та продовольства, що дасть змогу уникнути дефіциту продовольчих товарів на регіональному рівні, посилити конкуренцію між регіональними виробниками з метою зниження цін на продовольство і підвищення доходів у сільському господарстві. З метою зменшення цінових коливань необхідно знижувати маркетингові трансакційні витрати по всьому ланцюгу руху продукції – від поля до кінцевого споживача. Цього можна досягнути лише створю-

ючи умови для збільшення інвестицій у розвиток інфраструктури. Держава сприяє розвитку:

- подвійних складських свідоцтв з властивостями товарних деривативів, базовим активом яких є сільськогосподарська продукція;
- сучасної системи простих складських свідоцтв на сільськогосподарську продукцію;
- ф'ючерсного та вдосконалення спотового товарних ринків;
- системи управління ризиками фінансових втрат від стихійного лиха та інших форс-мажорних обставин;
- лізингу сільськогосподарської техніки та обладнання для переробки сільськогосподарської продукції.

4. Розбудова конкурентних ринків аграрної продукції як базового чинника забезпечення наявності та економічної доступності продуктів харчування. З метою підтримки виробників сільськогосподарської продукції та посилення здатності аграрного ринку до саморегулювання держава гарантує конкуренцію між його суб'єктами на регіональному рівні, шляхом усунення регіональних та експортних перешкод і формального й неформального втручання регіональних органів державної влади у збут продукції. Держава сприяє створенню державної системи цінового моніторингу, аналізу існуючої та розробки прогнозової кон'юнктури ринків сільськогосподарської про-

дукції та продовольства, поширенню цієї інформації серед суб'єктів аграрного ринку.

Держава забезпечує гармонізацію національних стандартів якості сільськогосподарської і рибної продукції та харчових продуктів до вимог Світової організації торгівлі.

5. Розвиток ринку сільськогосподарської землі та іпотеки.

6. Розвиток сільськогосподарського дорадництва та удосконалення державного управління галузю.

7. Розвиток аграрної науки і освіти.

У розділі "Проведення державної аграрної політики" або "Заходи реалізації аграрної стратегії" пропонуємо виділити два підрозділи – "Законодавче забезпечення розвитку стратегії аграрної політики" та "Завдання виконавчої влади з втілення стратегії аграрної політики", де зазначити конкретні кроки і часові рамки здійснення відповідних заходів з втілення аграрної політики.

У цьому матеріалі зазначені основні напрямки удосконалення законопроекту і детальніше розкриті тільки окремі з них. Законопроект повинен бути доопрацьований та пройти обговорення серед широких верств зацікавлених суб'єктів – державних структур, громадських організацій, наукових кіл, журналістів тощо. ■

ПРОЕКТ

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Верховна Рада України постановляє:

1. Схвалити Основні засади державної аграрної політики (додаються).
2. Кабінету Міністрів України, центральним і місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування забезпечити в межах своєї компетенції реалізацію Основних засад державної аграрної політики та керуватися їх положеннями під час розроблення проектів нормативно-правових актів, зокрема проектів державних та регіональних програм і прогнозів, та проведення соціально-економічних заходів.
3. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

СХВАЛЕНО
Законом України
від №

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Пріоритетність агропромислового комплексу та соціального розвитку села в національній економіці зумовлюється винятковою значущістю та незамінністю вироблюваної продукції сільського господарства у життєдіяльності людини і суспільства, потребою відродження селянства як господаря землі, носія моралі та національної культури.

1. Загальні положення

Основні засади державної аграрної політики (далі – Основні засади) спрямовані на забезпечення сталого розвитку аграрного сектору національної економіки на період до 2015 року, системності та комплексності під час здійснення заходів з реалізації державної аграрної політики всіма органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Державна аграрна політика базується на національних пріоритетах та враховує необхідність інтеграції України до світового економічного простору.

Основними складовими державної аграрної політики є комплекс правових, організаційних і економічних заходів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування аграрного сектору економіки, розв'язання соціальних проблем сільського населення та забезпечення комплексного і сталого розвитку сільських територій.

Основні засади поширюються на сільське та рибне господарство, харчову промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів (далі – аграрний сектор), аграрну науку і освіту, соціальну сферу села, їх матеріально-технічне та фінансове забезпечення.

2. Мета державної аграрної політики

Державна аграрна політика спрямована на досягнення таких стратегічних цілей:

- гарантування продовольчої безпеки держави;
- перетворення аграрного сектору у високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринку сектор економіки країни;
- збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності нації;
- розвиток сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі.

3. Основні пріоритети державної аграрної політики

Основними пріоритетами державної аграрної політики є:

- створення умов для реалізації та захисту прав селян на землю, формування ринкових земельних відносин, охорони земель;
- посилення соціального захисту сільського населення, встановлення заробітної плати та пенсійного забезпечення працівників сільського господарства не нижче середнього рівня у галузях економіки країни;
- створення рівних умов для функціонування різних організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі, які сприяють гармонізації інтересів власників та найманих працівників;
- розроблення державних та регіональних програм комплексного розвитку сільських територій, удосконалення державної підтримки розвитку підприємництва з метою розв'язання проблеми зайнятості сільського населення;
- державна підтримка розвитку конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва на основі кооперації та інтеграції;

запровадження сучасних механізмів і методів формування прозорого ринку сільськогосподарської продукції та продовольства, капіталу, зокрема виробничих ресурсів, та робочої сили;

державна підтримка суб'єктів аграрного сектору шляхом концентрації державних ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку, формування сприятливої цінової, фінансово-кредитної, страхової, податкової та бюджетної політики, забезпечення раціональних внутрішньогалузевих і міжгалузевих економічних відносин;

створення сприятливих умов для реалізації експортного потенціалу аграрного сектору економіки;

державна підтримка підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації спеціалістів, виконання наукових досліджень для аграрного сектору;

створення умов для закріплення в сільській місцевості кваліфікованих спеціалістів сільського господарства, освіти, культури, охорони здоров'я та побутового обслуговування;

державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників, які використовують меліоровані землі, особливо щодо утримання внутрішньогосподарських меліоративних систем та оплати електроенергії, що витрачається для подачі води для поливу;

удосконалення системи державного управління, ефективне поєднання загальнодержавної і регіональної політики в аграрному секторі.

4. Шляхи реалізації основних пріоритетів державної аграрної політики

Розвиток земельних відносин

Розвиток земельних відносин здійснюватиметься шляхом розширення і вдосконалення нормативно-правового забезпечення, формування відповідних інституційних засад, посилення державної підтримки земельної реформи.

Основними шляхами розвитку земельних відносин є:

повна персоніфікація власників та користувачів земельних ділянок сільськогосподарського призначення;

створення державної системи реєстрації прав власності на земельні ділянки та розташоване на них нерухоме майно;

удосконалення методики оцінки земель, урахування вартості землі сільськогосподарського призначення при збалансуванні міжгалузевих відносин;

формування інфраструктури ринку землі;

створення системи земельного іпотечного кредитування;

впровадження та фінансове забезпечення загальнодержавних програм використання та охорони земель, зокрема зменшення розораності земель, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, агролісомеліорації та меліорації земель, будівництва протиерозійних гідротехнічних споруд, рекультивзації порушених земель, стандартизації та нормування у сфері охорони земель;

включення проектів організації територій новостворених землеволодін та землекористувачів до бізнес-планів відповідних сільськогосподарських підприємств;

запровадження ефективної системи охорони родючості ґрунтів та системи моніторингу ґрунтів, проведення суцільної агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення.

Формування сприятливого економічного середовища для ефективної діяльності суб'єктів аграрного сектору

Основними напрямками підвищення ефективності діяльності суб'єктів аграрного сектору є:

підвищення рівня менеджменту в організації господарської діяльності суб'єктів аграрного сектору, вдосконалення державної програми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, поліпшення наукового забезпечення розвитку аграрного сектору, посилення державної підтримки створення та функціонування системи сільськогосподарського дорадництва та ринку консультативних послуг;

удосконалення державної регуляторної політики щодо побудови збалансованих міжгалузевих економічних відносин, недопущення монопольної діяльності у забезпеченні потреб суб'єктів аграрного сектору ресурсами;

сприяння впровадженню ресурсощадних, безпечних та екологічно чистих технологій виробництва сільськогосподарської продукції та продовольства;

створення умов для підвищення ролі самоврядних галузевих і міжгалузевих об'єднань у регулюванні економічних відносин між сільськогосподарськими товаровиробниками, заготівельними, переробними, сервісними та торговельними підприємствами;

розвиток системи державної підтримки сільськогосподарського виробництва з урахуванням вимог Світової організації торгівлі та міжнародних зобов'язань України стосовно аграрного сектору, зокрема, запровадження механізмів державної підтримки страхування ризиків у сільському господарстві,

створення та функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, розвиток довготермінового кредитування інноваційних проектів, створення системи іпотечного кредитування сільськогосподарських товаровиробників;

удосконалення системи підтримки доходів сільськогосподарських товаровиробників шляхом запровадження дотацій на утримання маточного поголів'я тварин, посівів стратегічно важливих видів сільськогосподарських культур, збільшення фінансової підтримки господарств у регіонах з несприятливими для ведення сільського господарства природно-кліматичними умовами;

удосконалення податкової політики в аграрному секторі з метою оптимізації податкового навантаження та посилення стимулюючої функції податків;

розвиток фінансово-кредитних механізмів, зокрема тих, що передбачають удосконалення часткової компенсації кредитних ставок у разі значного перевищення облікових ставок, формування фонду кредитної підтримки сільськогосподарських товаровиробників та гарантій повернення кредитів, запровадження бюджетного фінансування на умовах пріоритетності власних коштів, створення належної ринкової фінансової інфраструктури;

створення умов для технічного переоснащення заводів сільськогосподарського машинобудування з метою випуску техніки, яка забезпечуватиме впровадження сучасних, високопродуктивних та ресурсощадних технологій в агропромислове виробництво;

переоснащення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств шляхом удосконалення довготермінового кредитування, часткової компенсації вартості складної сільськогосподарської техніки за рахунок державного бюджету, системи фінансового лізингу, підтримки розвитку інфраструктури матеріально-технічного забезпечення;

розроблення та впровадження Державної програми розвитку виробництва біологічного дизельного палива та біогазу на період до 2010 року;

посилення державної підтримки боротьби із шкідниками і хворобами рослин та тварин, впровадження надійних систем їх попередження;

державне стимулювання структурної перебудови сільськогосподарського виробництва, галузей харчової промисловості та перероблення сільськогосподарських продуктів.

Державна політика щодо розвитку ринків продукції сільського господарства і продовольства

Державна політика щодо розвитку ринків продукції сільського господарства і продовольства спрямовується на забезпечення платоспроможного попиту населення в продовольчих товарах, потреби підприємств харчової промисловості та перероблення сільськогосподарських продуктів у сировині, створення умов для ефективного захисту внутрішнього ринку та сприяння просуванню сільськогосподарської продукції і продовольства на зовнішній ринок.

Основними напрямками розв'язання проблем формування ринків продукції сільського господарства і продовольства є:

удосконалення правових та організаційно-економічних засад забезпечення діяльності учасників ринків з урахуванням інтеграції України до світового економічного простору;

стимулювання розвитку спотового та форвардного ринку на основі розвинутої біржової інфраструктури, удосконалення системи регулювання біржового товарного ринку;

створення державної системи цінового моніторингу, аналізу кон'юнктури та прогнозу ринків, поширення цієї інформації їх учасникам;

створення умов для підтримання стабільної цінової ситуації та прозорості на ринку шляхом запровадження заставних та інтервенційних операцій із сільськогосподарською продукцією і продовольством, удосконалення системи формування державних та регіональних продовольчих ресурсів, запровадження адресної державної продовольчої допомоги соціально незахищеним верствам населення, удосконалення державної підтримки доходів сільськогосподарських товаровиробників, удосконалення системи державної статистики суб'єктів ринку;

удосконалення державного регулювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності, запровадження квотування імпорту окремих стратегічних видів господарської продукції та продовольчих товарів; недопущення їх неконтрольованого переміщення через кордон;

посилення захисту прав споживачів шляхом удосконалення державного контролю якості та безпеки продовольчих товарів, гармонізація національних стандартів з міжнародними, зокрема європейськими;

удосконалення конкурентного законодавства та механізмів застосування антидемпінгових та інших заходів щодо запобігання недобросовісній конкуренції;

реалізація загальнодержавних програм розвитку інфраструктури аграрного ринку та відповідних регіональних програм.

Удосконалення системи державного регулювання, ефективне поєднання загальнодержавної і регіональної політики в аграрному секторі

Основними напрямками удосконалення системи державного регулювання є:

реформування системи органів виконавчої влади, що здійснюють державне регулювання аграрного сектору, шляхом перегляду та чіткого розмежування їх повноважень і запровадження прямої підпорядкованості починаючи з районного рівня, наближення її до стандартів ЄС;

розроблення та впровадження з урахуванням положень загальнодержавних програм регіональних програм розвитку аграрного сектору;

спрямування діяльності органів виконавчої влади на посилення стратегічного аналізу, прогнозування та моніторингу, інспекційних та контрольних функцій;

делегування окремих функцій органів виконавчої влади щодо регулювання аграрного сектору самоврядним галузевим та міжгалузевим об'єднанням.

Комплексний розвиток сільських територій, підвищення соціального захисту і життєвого рівня сільських жителів

Основними напрямками комплексного розвитку сільських територій, підвищення соціального захисту і життєвого рівня селян є:

забезпечення надійного функціонування соціальної інфраструктури села в нових економічних умовах, формування механізмів і визначення управлінських структур, які забезпечуватимуть їх реалізацію на всіх рівнях;

формування системи державного регулювання демографічних процесів сільського розвитку, реалізація програм стимулювання розвитку депресивних територій;

наближення та вирівнювання умов життєдіяльності міського та сільського населення, формування комплексної системи підприємств, установ та організацій, які надаватимуть необхідні послуги сільському населенню;

сприяння збільшенню зайнятості сільського населення шляхом державної підтримки розвитку підприємництва; створення умов для збереження і розвитку малих, віддалених і таких, що занепадають, сільських поселень;

сприяння підвищенню рівня доходів сільського населення, удосконалення загальнообов'язкового пенсійного страхування працівників сільського господарства;

стимулювання закріплення на селі спеціалістів сільського господарства, освіти, культури, охорони здоров'я та побутового обслуговування.

Проведення державної аграрної політики у період до 2015 року та критерії її оцінки

Реалізація положень державної аграрної політики здійснюється шляхом удосконалення нормативно-правової бази, створення відповідної інфраструктури та інституцій, забезпечення заходів з її реалізації фінансуванням з державного та місцевих бюджетів, узгодження з міжнародними зобов'язаннями України.

Реалізація державної аграрної політики здійснюється на основі послідовності, наступності та етапності.

Критеріями оцінки втілення державної аграрної політики є забезпечення:

до 2007 року зайнятості сільських працездатних жителів не нижче середньої у країні, а до 2015 року – середньої у країнах ЄС;

до 2007 року споживання продуктів харчування на душу населення на рівні норм відповідно до Закону України "Про прожитковий мінімум", а до 2015 року – на рівні раціональних норм споживання;

до 2015 року підвищення рівня доходів сільського населення та середньомісячної заробітної плати працівників сільського господарства не нижче середнього рівня у галузях економіки країни.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ, СПРЯМОВАНИХ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ПОЛОЖЕНЬ ПРОЕКТУ ЗАКОМУ УКРАЇНИ "ПРО ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ"

№ п/п	Теза із проекту Закону України "Про Основні засади державної аграрної політики України"	Назва законопроекту	Термін подання	Стан підготовки на 01.01.2004 року	Перелік органів виконавчої влади, установ та організацій, які пропонується залучити до розроблення законопроекту
1.	Гарантування продовольчої безпеки держави	Проект Закону України "Про продовольчу безпеку країни"	Грудень 2005 року	Новий	Мінагрополітики Мінекономіки Мін'юст Держкомзем Держкомлітгосп Держводгосп Держпідприємництва, УААН
2.	Перетворення аграрного сектору у високоєфективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринку сектор економіки країни	Проект Закону України "Про сільське господарство"	Грудень 2005 року	Новий	Мінагрополітики Мінекономіки Мінфін Мін'юст Держкомзем Держкомлітгосп Держводгосп Держпідприємництва УААН НАНУ
3.	Створення системи земельно іпотечного кредитування	Проект Закону України "Про особливості створення та діяльності іпотечних установ"	I півріччя 2004 року	Знаходиться в Міністерстві фінансів України	Мінфін Держкомзем Мін'юст Держфінпослуг Мінекономіки Мінагрополітики
4.		Проект Закону України "Про іпотечні цінні папери"	II півріччя 2004 року	Новий	Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку України Мінекономіки Мінфін Держкомзем Мін'юст Держфінпослуг Мінагрополітики Фонд держмайна Національний банк України (за згодою)
5.	Створення умов для підвищення ролі самоврядних галузевих і міжгалузевих об'єднань у регулюванні економічних відносин між сільськогосподарськими товаровиробниками, заготівельними, переробними, сервісними та торгівельними підприємствами	Проект Закону України "Про самоврядні галузеві та міжгалузеві об'єднання в аграрному секторі"	IV квартал 2004 року	Новий	Мінагрополітики Мінекономіки Мінфін Мін'юст
6.	Розроблення та впровадження Державної програми розвитку виробництва біологічного дизельного палива та біогазу на період до 2010 року	Проект Закону України "Про компенсацію сільгосптоваро-виробникам витрат на вирощування сировини та виробництва біодизеля"	Червень 2004 року	Новий	Мінагрополітики Мінекономіки Мінфін Мінпалівенерго
7.	Посилення державної підтримки боротьби із шкідниками і хворобами рослин та тварин, впровадження надійних систем їх попередження	Проект Закону України "Про Національну програму розвитку виробництва засобів захисту тварин на основі сучасних технологій"	II квартал 2004 року	Новий	Мінагрополітики МОЗ Мінфін Мінекономіки Мін'юст
8.	Забезпечення надійного функціонування соціальної інфраструктури села в нових економічних умовах, формування механізмів і визначення управлінських структур, які забезпечуватимуть їх реалізацію на всіх рівнях	Проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про податок на додану вартість в частині звільнення від сплати податку на додану вартість операцій з безоплатної передачі недержавними сільгоспідприємствами об'єктів соціальної інфраструктури у комунальну власність"	IV квартал 2004 року	Новий	Мінагрополітики Мінфін Мінекономіки Мін'юст ДПА
9.	Сприяння збільшенню зайнятості сільського населення шляхом державної підтримки розвитку підприємства, створення умов для збереження і розвитку малих, віддалених і таких, що занепадають, сільських поселень	Проект Закону України "Про Національну програму соціального розвитку села на період до 2011 року"	II півріччя 2004 року	Новий	Мінагрополітики Мінекономіки Мінфін Мін'юст МЗС Мінпраці Міносвіти МОЗ Мінкультури Мінтранс Мінекорсусів Міненерго Державний комітет України у справах сім'ї та молоді. Держкомпідприємництва Держкомзем Нафтогаз України Держбуд Держжитлокомунгосп Держводгосп Держтурадміністрація Держкомзв'язку Держкомстат Укравтодор Укоопспілка Облдержадміністрації

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ДО ПРОЕКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ»

1. Обґрунтування необхідності прийняття Закону України

Проект Закону України "Про Основні засади державної аграрної політики" (далі законопроект) розроблено на виконання постанови Верховної Ради України від 06.02.03 № 495-ІУ "Про рекомендації парламентських слухань про хід реформування та заходи щодо поліпшення ситуації на селі", протоколу засідання Кабінету Міністрів України від 03.09.03 № 26, протоколу засідання Урядового комітету з реформування аграрного сектору від 14.07.03 № 21, доручень Кабінету Міністрів України від 21.02.03 № 9578, від 25.02.03 № 10830, від 01.10.03 № 57748 та від 13.10.03 № 59331.

В Україні в основному створені передумови для прискореного розвитку аграрного сектора економіки. У ході його реформування відбулася зміна відносин власності, яка призвела до радикальних змін усієї системи економічних відносин як на загальному рівні, так і на рівні галузей, регіонів та суб'єктів господарської діяльності. Сформоване базове законодавство щодо приватизації та врегулювання земельних і майнових відносин, запроваджено стимулюючу податкову політику, механізми пільгового короткострокового кредитування, діють механізми державної підтримки аграрного виробництва, але корінних позитивних зрушень за роки реформування аграрного сектора не досягнуто. Основною причиною цього є відсутність послідовної, чітко виваженої, науково обґрунтованої державної аграрної політики, визначення мети, етапів, напрямів і механізмів її практичної реалізації.

2. Цілі і завдання прийняття Закону України

Законопроект затверджує Основні засади державної аграрної політики (далі Основні засади).

Основні засади спрямовані на проведення послідовної, чітко виваженої, науково обґрунтованої державної аграрної політики, визначення мети, етапів, напрямів і механізмів її практичної реалізації, забезпечення системності та комплексності в здійсненні заходів по її реалізації всіма гілками та органами влади.

Реалізація положень Основних засад дозволить:

гарантувати продовольчу безпеку держави;
перетворити аграрний сектор у високоефективний, конкурентноздатний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки країни;

зберегти селянство як укладу життя, як основного носія української ідентичності та культури й духовності нації на основі розвитку сільських територій та вирішення соціальних проблем на селі.

Державна аграрна політика базується на національних пріоритетах із врахуванням необхідності інтеграції України до світового економічного простору.

Основними складовими державної аграрної політики є комплекс правових, організаційних і економічних заходів держави, спрямованих на підвищення ефективності функціонування аграрного сектора економіки України, вирішення соціальних проблем сільського населення та забезпечення комплексного й сталого розвитку сільських територій.

3. Загальна характеристика і основні положення Основних засад

Основні засади спрямовані на сталий розвиток аграрного сектора національної економіки на період до 2015 року.

Основні засади поширюються на сільське господарство, харчову промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів,

матеріально-технічне постачання та фінансове забезпечення цих галузей, аграрну науку й освіту, вирішення соціальних проблем та розвиток сільських територій.

Основні засади складаються з п'яти розділів, четвертий розділ структурований по напрямках реалізації державної аграрної політики і містить п'ять підрозділів.

Основні засади містять такі розділи:

1. Загальні положення
2. Мета державної аграрної політики
3. Основні пріоритети державної аграрної політики
4. Шляхи реалізації основних пріоритетів державної аграрної політики:
 - розвиток земельних відносин;
 - формування сприятливого економічного середовища для ефективної діяльності суб'єктів аграрного сектору;
 - державна політика щодо розвитку ринків продукції сільського господарства і продовольства;
 - удосконалення системи державного регулювання, ефективне поєднання загальнодержавної і регіональної політики в аграрному секторі;

- комплексний розвиток сільських територій, підвищення соціального захисту і життєвого рівня сільських жителів;
- провадження державної аграрної політики у період до 2015 року та критерії її оцінки.

4. Стан нормативно-правової бази у даній сфері правового регулювання

Нормативно-правова база державної аграрної політики на довгострокову перспективу відсутня.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація законопроекту не потребує додаткових матеріальних та інших витрат.

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття Закону України

Реалізація законопроекту дозволить:

утвердити аграрний сектор як найважливіший сектор економіки України, відповідальність за розвиток якого держава приймає на себе;

забезпечити зайнятості сільських працездатних жителів, споживання продуктів харчування на душу населення не нижче середньої по країнах ЄС, підвищення рівня доходів сільського населення та середньомісячної заробітної плати працівників сільського господарства не нижче середнього рівня по галузях економіки країни.

Міністр аграрної політики України

В. А. Слаута

А.С. ПОЛОВІНСЬКИЙ,
студент IV-го курсу Національної юридичної
академії ім. Ярослава Мудрого (м. Харків)

ОГЛЯД ПЕРСПЕКТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

На сучасному етапі економічного розвитку нашої держави постало питання реформування земельних відносин, яке втілюється за допомогою земельної реформи.

Говорячи про юридичний аспект земельної реформи, за останній час прийнято багато законів для регулювання цієї сфери, які постійно вдосконалюються. Тільки протягом періоду з вересня по листопад 2004 р. на розгляд Верховної Ради України внесено більше ніж 15 законопроектів щодо внесення змін до чинного законодавства. Слід звернути увагу на запропоновані внесення змін до таких законів: "Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)", "Про Загальнодержавну програму використання та охорони земель" та "Про Національну програму охорони родючості ґрунтів", "Про землеустрій", "Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу", "Про фіксований сільськогосподарський податок", "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування", "Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування", "Про місцеві державні адміністрації", "Про охорону земель", "Про столицю – місто-герой Київ", Земельний кодекс України.

На основі аналізу цих змін можна зробити висновки щодо їхньої актуальності, необхідності, прогнозованих наслідків і нововведень, які вони можуть внести.

У проекті Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)" №5405/ПІ (автор – народний депутат Томич І.Ф.) містяться пропозиції щодо уточнення умов виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток

(паїв). Зокрема, передбачена можливість виділення декількох земельних ділянок (чинний закон обмежує право тільки двома земельними ділянками); запровадження обмеження щодо права на виділену в натурі земельну частку (пай) шляхом установлення заборони на самостійну зміну схеми чергування сільськогосподарських культур, визначену проектом землеустрою щодо організації території земельних часток (паїв), до закінчення строку ротації цих культур. Запропоновані зміни до закону мають сприяти поліпшенню правового регулювання відповідної сфери земельних відносин, а також розширити право володіння та користування земельними наділами суб'єктами землекористування.

Потрібно зазначити, що станом на 07.10.2004 проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)" направлявся на повторне перше читання.

Проект Закону України "Про Загальнодержавну програму використання та охорони земель" та "Про Національну програму охорони родючості ґрунтів" №5755/ПІ від 05.07.2004 розроблено на виконання пункту 3 Розділу IX Прикінцевих положень Закону України "Про охорону земель" від 19.06.03 №962–IV. Суб'єкт законодавчої ініціативи – народний депутат України Томич І.Ф.

Стан використання та охорони земельних ресурсів характеризується як незадовільний і має тенденцію до погіршення. Впливають на цей процес такі чинники, як: нерівномірне сільськогосподарське освоєння території, внаслідок чого розораність земель в окремих регіонах досягла надмірних розмірів; інтенсивний розвиток деградаційних процесів; наявність територій, що зазна-

ють постійного впливу небезпечних стихійних явищ; недостатність земель природно-заповідного та іншого природоохоронного, рекреаційного, оздоровчого та історико-культурного призначення; високий рівень техногенного забруднення; незадовільне нормативно-правове та технічне забезпечення, що регулює використання та охорону земель.

Саме на подолання таких негативних процесів, що впливають на рівень використання та охорони земельних ресурсів покликаний проект Закону України "Про Загальнодержавну програму використання та охорони земель". Виконання передбачених Програмою заходів і завдань дасть змогу забезпечити перерозподіл земельного фонду між галузями економіки, виходячи з придатності земель для використання; здійснити консервацію деградованих, малопродуктивних і техногенно забруднених земель; створити та упорядкувати водоохоронні зони і прибережні захисні смуги водних об'єктів; забезпечити збереження природних ландшафтів на землях промисловості, транспорту, зв'язку, оборони та іншого призначення; створити цілісну систему нормативно-правових актів та нормативно-технічної документації у сфері використання та охорони земель, а також удосконалити механізм управління у сфері використання та охорони земель.

Однією з причин зменшення обсягу виробництва в Україні сільськогосподарської продукції є істотне зниження продуктивності ґрунтів через стійке погіршення їхніх якісних показників. Це явище тісно пов'язане з впливом продуктів ерозії та щорічного дефіциту основних елементів живлення в ґрунті, низьким вмістом мінеральних добрив. Також останніми роками інтенсивно збільшуються площі кислих і солонцевих ґрунтів. На сьогодні більш як на 40% орних земель необхідно систематично проводити роботи з хімічної меліорації.

Реалізація засобів, які передбачені в Програмі охорони родючості ґрунтів, дасть змогу досягнути необхідного балансу вмісту в ґрунтах поживних речовин та їхньої стабільності, проведення хімічної меліорації ґрунтів; підвищення рівня застосування мінеральних добрив на підставі даних агрохімічного паспорту земельної ділянки; проведення відтворення родючості ґрунтів на техногенно забруднених землях; передбачається формування національного та регіональних банків даних про якісний стан ґрунтів, а також здійснення контролю за відтворенням та охороною родючості ґрунтів на підставі даних агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення та інших результатів моніторингу.

Нормативне забезпечення "Загальнодержавної програми використання та охорони земель" передбачає необхідність розробити і реалізувати низку нормативно-правових актів. Зокрема, проекти Законів України "Про використання земель

природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення", "Про використання земель оздоровчого призначення", "Про землі рекреаційного призначення", "Про землі історико-культурного призначення", "Про землі промисловості", "Про особливості використання земель водного фонду та водоохоронних зон", "Про правовий режим земель охоронних зон", "Про правовий режим земель зон санітарної охорони", "Про правовий режим земель зон санітарно-захисних зон", "Про порядок використання техногенно забруднених земель", "Про економічне стимулювання з використання та охорони земель", а також внести відповідні зміни до Земельного кодексу України, Лісового кодексу України, Водного кодексу України, Кодексу України про надра, Закону України "Про плату за землю".

Зі свого боку, фінансування Програми використання та охорони земель і родючості ґрунтів здійснюватиметься за рахунок державного бюджету, місцевих бюджетів, а також коштів суб'єктів землекористування і землевласників (за їхньою згодою) та інших джерел. За попередніми розрахунками, загальний економічний ефект від впровадження заходів щодо підвищення родючості ґрунтів оцінюється майже в 30 млрд. грн., а також, поряд з цим, дозволить підвищити родючість ґрунтів і урожайність сільськогосподарських культур у середньому на 40-50%. Впровадження заходів, передбачених Програмою використання та охорони земель, дасть матеріальний приріст, який оцінюється сумою близько 90 млрд. грн., з яких понад 50 млрд. припадає на землі сільськогосподарського призначення.

Реалізація зазначених програм дозволить підвищити безпеку в процесі використання земель, створить екологічно безпечні умови поєднання господарської діяльності з охороною довкілля, підвищить захист ґрунтів від впливу негативних чинників, збільшиться родючість ґрунтів і урожайність сільськогосподарських культур.

Ці проекти Закону України "Про Загальнодержавну програму використання та охорони земель" та Національної програми охорони родючості ґрунтів прийняті за основу і продовжують розглядатись (станом на 21.10.2004).

Зміни до Закону України "Про землеустрій" №6105 від 06.09.2004, внесені народними депутатами України Ващук К.Т., Шевченко О.О., Мартиновським В.П., Єремєєвим І.М., пов'язані з необхідністю врегулювання проблем, що виникають при розірванні частиною землевласників договорів оренди земельних часток-паїв сільськогосподарського призначення, які обробляються єдиним масивом. Пропонується доповнити Закон України "Про землеустрій" додатковою статтею 51-1. Це дасть можливість реально вирішувати питання обміну земельних паїв, розташованих на землях, що обробляються цілісними масивами, на

рівноцінні земельні ділянки в інших місцях. Крім того, в багатьох місцях це сприятиме зменшенню соціальної напруги серед сільського населення.

Для стимулювання використання наукоємних технологій та вітчизняних фахівців у виробництві складної сільгосптехніки до Закону України "Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу" (№6128 від 09.09.2004, автори подання та ініціатори внесення законопроекту – народні депутати України Гіршфельд А.М., Косінов С.А., Потапов В.І.) пропонується внести деякі зміни. З урахуванням змін підпункт 3 статті 1 Закону матиме такий вигляд: (зміни виділені курсивом) "вітчизняна техніка і обладнання для агропромислового комплексу – техніка і обладнання, зазначені у пункті 1 цієї статті, що виготовляються підприємствами України, у вартості яких питома вага сировини, матеріалів, вузлів, агрегатів, деталей і комплектуючих виробів вітчизняного виробництва, разом з витратами на оплату праці, з пов'язаними нарахуваннями та іншими прямими виробничими витратами вітчизняного походження, становить більше 50 відсотків". У цілому закон дає поштовх для більш досконалих конструкторських розробок, винаходів фахівців для вітчизняного машинобудування в агропромисловому комплексі, яке з боку держави буде підтримуватись шляхом бюджетних асигнувань, виділення коштів щорічно протягом 2003-2010 рр., а також встановлення пріоритетної політики в цій сфері.

З урахуванням висловлених зауважень і пропозицій, а також за результатами розгляду в першому читанні законопроект взятий за основу.

Щодо сфери оподаткування сільськогосподарських підприємств, а також – підтримки соціальних стандартів їхніх працівників, пропонується внести зміни до норм чинних законів України, зокрема: "Про фіксований сільськогосподарський податок", "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування", "Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування". Загалом внесені зміни до законів розробили народні депутати України Буряк С.В., Терьохін С.А., Цушко В.П., Юхновський О.І. і розглядаються єдиним законопроектом під назвою "Про внесення змін до деяких законів України щодо оподаткування сільськогосподарських підприємств та підтримки соціальних стандартів їх працівників" № 5483 від 11.05.2004.

Зокрема, в законопроекті пропонується визначити окремі терміни, що застосовані в Законі "Про внесення змін до деяких законів України щодо оподаткування сільськогосподарських підприємств – платників фіксованого сільськогосподарського податку" – як "сільськогосподарське підприємство", "рибгосподарське підприємство", "сільськогосподарська продукція" та уточнити виз-

начення "платника фіксованого сільськогосподарського податку". Пропонується уточнити перелік податків та зборів, замість яких сплачується фіксований сільськогосподарський податок, оскільки збори на обов'язкове соціальне страхування відповідно до Законів "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням", "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття", "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності" з 1 січня 2005 р. мають сплачуватися на загальних підставах. Крім того, пропонується уточнити порядок сплати збору на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування для вирішення проблеми пенсійного забезпечення працівників сільськогосподарських підприємств-платників фіксованого сільськогосподарського податку та встановити процедуру запровадження спеціальної (зниженої) ставки страхових внесків.

Виробничий цикл сільгосппродукції, у більшості сільгосппідприємств, триває рік, тому в таких підприємств грошові потоки від реалізації сільгосппродукції виникають епізодично. Через це обрахунок питомої ваги виручки від реалізації сільгосппродукції у загальному валовому доході сільгосппідприємства доцільно проводити лише за результатами звітного року. Тим більше, що протягом року сільгосппідприємство визначає лише планову собівартість продукції, а фактичну собівартість сільгосппродукції можна визначити лише за результатами року при складанні річної фінансової звітності. Таким чином, застосування для сільгосппідприємства норми щодо зняття його з реєстрації платником ФСП, якщо протягом хоча б одного з місяців воно продає товари, відмінні від сільгосппродукції, на суму, що перевищує 25% загальної суми продажу, не може бути прийнятною. Отже її пропонується вилучити, залишивши існуючий порядок скасування статусу платника ФСП, тобто, коли у звітному (податковому) році валовий дохід від операцій з реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки становить менш як 75% загального обсягу реалізації, підприємство сплачує податки у наступному звітному періоді на загальних підставах. Суттєвим моментом проекту є зменшення ставки фіксованого сільськогосподарського податку.

Подані зміни дадуть можливість створення для сільськогосподарських підприємств сприятливої податкової політики.

Законопроект доопрацьовується і готується до другого читання (станом на 13.10.2004).

З метою уникнення дублювання повноважень

місцевих державних адміністрацій і органів центрального органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів пропонується виключити у статті 16 Закону України "Про місцеві державні адміністрації" (№6308 від 04.11.2004, автори – Борзих О.І., Мартиновський В.П., Матвієнко А.С., Рішняк І.М.) повноваження місцевих державних адміністрацій щодо здійснення державного контролю за використанням та охороною земель, оскільки аналогічні повноваження покладені на органи Держкомзему та Мінприроди, а також – виключити у пункті "в" статті 17 Земельного кодексу України та в абзаці п'ятому статті 15 Закону України "Про охорону земель" повноваження щодо "координації на відповідній території здійснення державного контролю за використанням та охороною земель" – координація покладена на Мінприроди. У статті 22 Закону України "Про столицю – місто-герой Київ" виключити слова "визначати особливості землекористування та використання інших природних ресурсів", оскільки це не передбачено у Земельному кодексі України та інших законодавчих актах.

Важливо відмітити, що детально доопрацьовується Земельний кодекс України.

Для збереження інфраструктури садівницьких товариств і як наслідок – для цільового використання земельних ресурсів України до статті 35 Земельного Кодексу пропонується внести зміни, що нададуть можливість не тільки громадянам, а й садівницьким товариствам із земель державної і комунальної власності набувати безоплатно у власність або на умовах оренди земельні ділянки для ведення індивідуального або колективного садівництва. В практичному застосуванні це сприятиме мінімалізації витрат, пов'язаних з оформленням приватизаційних документів на земельні ділянки, для членів садівницьких товариств (пенсіонерів та інших представників малозабезпечених верств населення), а також – вплине на збереження інфраструктури садівницьких товариств. Цей проект Закону України "Про внесення змін до Земельного Кодексу України (щодо особливостей приватизації земельних ділянок садівницькими товариствами)" №137-04 від 06.09.2004 внесли народні депутати України Антоньєва Г.П., Васильєв О.А., Комар М.С.

Зміни, які вносяться до статті 92, розширяють перелік суб'єктів права на постійне користування земельними ділянками державної та комерційної форми власності і доповнять його правом для релігійних організацій. Автором цієї пропозиції є народний депутат України Турчинов О.В., №6287 від 02.11.2004.

У статтях 118, 123 та 151 Земельного кодексу України пропонується уточнити найменування органів, які погоджують проекти відведення земельних ділянок, що передаються безоплатно для при-

ватизації громадянам, надаються у постійне користування юридичним особам, і розглядають матеріали та надають висновки щодо вилучення (викупу) земельних ділянок.

Законодавчі баталії велися навколо внесення змін до Розділу Х "Перехідних положень" Земельного кодексу України, зокрема пунктів 6, 13, 14, 15, які, відповідно, встановлюють строки переоформлення права постійного користування на право власності або право оренди на земельні ділянки; набуття права власності земельних наділів сільськогосподарського призначення (до 100 гектарів); внесення права на земельну частку (пай) до статутних фондів господарських товариств; власникам земельних часток (паїв) не дозволялось в установленний період продавати, або іншим способом відчужувати належні їм земельні ділянки та земельні частки (паї), крім випадків, які встановлені законом. Автори проектів – Оніщук М.В., Томич І.Ф., Черновецький Л.М., Шевченко О.О. та інші.

Важливо розглянути проходження законопроекту. 04.03.2004 законопроект "Про внесення змін до Земельного кодексу України" прийнято в першому читанні, а 22.06.2004 цей документ підписав Голова Верховної Ради України і було направлено на підпис Президенту України. Зі свого боку, Президент, скориставшись правом вето, повернув його зі своїми пропозиціями. 19.11.2004 вето Президента було подолане 310 голосами Народних Депутатів України. На даний момент на продаж землі сільськогосподарського призначення встановлено мораторій до 2007 р.

Цей перелік змін до Земельного кодексу України не є повним, тому що вищенаведені законопроекти про внесення змін до деяких статей Кодексу розроблявся в період з вересня по листопад 2004 р.

Подані законопроекти дадуть можливість створити умови для підвищення рівня правового регулювання даних відносин. Цим досягались такі завдання: розширення сфери користування земельними паями, встановлення охорони за її раціональним використанням, підвищення продуктивності, а також недопущення протиріч, перш за все, з Конституцією та іншими законодавчими актами, що можуть порушити або обмежити права фізичних і юридичних осіб-землекористувачів. ■

ДО ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ

У "Зверненні Президента України до Верховної Ради України у зв'язку з Посланням Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2001 році" йшлося про те, що "Уряд має опрацювати довгострокову (на 2002-2011 рр.) програму розвитку соціальної інфраструктури на селі і приступити до її реалізації, забезпечити належне функціонування установ соціальної сфери в сільській місцевості, оновлення та розвиток їхньої матеріальної сфери, розширення державної підтримки підготовки спеціалістів для роботи на селі, індивідуального житлового будівництва для молодих кадрів".

З дворічною затримкою, 10 серпня 2004 р., Кабінет Міністрів України видав розпорядження "Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми соціального розвитку села на період до 2011 року" №573-р. Концепція визначає основні засади розроблення Загальнодержавної програми соціального розвитку села на період до 2011 року. Метою цієї Програми є забезпечення створення на селі сприятливого середовища для життєдіяльності людей як необхідної передумови ефективного функціонування галузей сільського господарства, сталого розвитку сільських населених пунктів".

Міністерство аграрної політики України, за участю зацікавлених сторін, в тому числі й Інституту сільського розвитку, розробило проект такої Програми. Сподіваємося на активну участь наших читачів в обговоренні проекту Програми. Наскільки конкретно і реальною є ця Програма? Чи відповідають її положення потребам сучасного села? Що Вас не задовільняє у ній? Наскільки повно Програма відображає підходи, викладені у Концепції? Ваші пропозиції та думки ми обов'язково донесемо до тих, хто готує та приймає державні рішення.

ПРОЕКТ

КОНЦЕПЦІЯ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОЇ ПРОГРАМИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СЕЛА НА ПЕРІОД ДО 2011 РОКУ

I. Загальні положення

Ця Концепція визначає основні засади розроблення Загальнодержавної програми соціального розвитку села на період до 2011 року (далі – Програма).

Нагальними проблемами в сільській місцевості є високий рівень безробіття, посилення міграції сільського населення, скорочення мережі закладів соціально-культурного призначення, зношеність та застарілість їх матеріально-технічної бази, нестача ресурсів для збереження і відтворення виробничого потенціалу села.

Мета Програми полягає в забезпеченні створення у сільській місцевості сприятливого середовища для життєдіяльності людей як необхідної передумови ефективного функціонування галузей сільського господарства, сталого розвитку сільських населених пунктів.

Для досягнення мети необхідно розв'язати такі основні завдання:

створення умов для продуктивної зайнятості сільських жителів на основі ефективного використання природоресурсного потенціалу села, стимулювання розвитку підприємництва, що забез-

печить утворення нових робочих місць та істотне збільшення доходів;

заохочення молоді до роботи і проживання в сільських населених пунктах;

формування соціальної інфраструктури, спрможної задовольняти різноманітні потреби сільського населення;

запобігання занепаду сільських населених пунктів, розширення можливостей сільських громад у розв'язанні проблем життєдіяльності населення.

Програма виконуватиметься у два етапи. На першому етапі передбачається створення нормативно-правової бази, впровадження механізмів сталого функціонування виробничої і соціальної сфери села. На другому етапі забезпечуватиметься зміцнення позитивних тенденцій в усіх сферах життєдіяльності сільського населення.

II. Відтворення людського потенціалу

З метою формування економічних передумов для відтворення людського потенціалу в сільській місцевості необхідно розв'язати такі завдання:

розширення сфери зайнятості. Вживатимуться заходи до збільшення кількості робочих місць в галузях сільського господарства, сфері переробки та зберігання продукції, агросервісного забезпечення, надання побутових послуг та інших видах несільськогосподарської діяльності, істотного зниження рівня безробіття;

збільшення доходів, реалізація державних гарантій щодо виплати заробітної плати, соціальний захист працівників сільського господарства. Вживатимуться заходи до подолання залишкового принципу формування фонду оплати праці в сільськогосподарських підприємствах, доведення рівня оплати праці в сільському господарстві до середнього в національній економіці, забезпечення виплати заробітної плати у грошовій формі, впровадження механізму погашення заборгованості працівникам підприємств-банкрутів та тих, що ліквідуються, залучення до системи соціального страхування осіб, зайнятих в особистих селянських господарствах;

розвиток особистих селянських господарств. Вживатимуться заходи для залучення цих господарств до виконання галузевих програм, організації виробництва і сервісного забезпечення технічних засобів для селянських господарств, розвитку кооперації, подання допомоги у формуванні та просуванні на ринок товарної продукції;

стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва. Вживатимуться заходи до спрощення порядку реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності і подання допомоги безробітним в організації підприємницької діяльності.

Для заохочення молоді до роботи і проживання в сільських населених пунктах слід передбачити надання земельних ділянок для осіб, які виявлять

бажання працювати в аграрній сфері, організацію професійного навчання, надання соціальної допомоги, зокрема у розв'язанні житлової проблеми, забезпечення розвитку творчих здібностей дітей та молоді, їх змістовного дозвілля, відпочинку та оздоровлення.

Для розв'язання зазначених завдань будуть розроблені окремі підпрограми, в яких передбачатиметься підготовка проектів нормативно-правових актів, документації методичного характеру, а також здійснення відповідних заходів центральними і місцевими органами виконавчої влади.

III. Поліпшення інфраструктури сільських населених пунктів, форм обслуговування сільських жителів

З метою поліпшення інфраструктури сільських населених пунктів розроблятиметься комплекс заходів щодо:

розвитку мережі та зміцнення матеріальної бази і кадрового забезпечення закладів лікувального, загальноосвітнього і соціально-культурного призначення;

підвищення рівня облаштування сільських населених пунктів інженерно-технічними комунікаціями, благоустрою сіл, надійності функціонування систем електро-, газо-, тепло-, водопостачання та водовідведення, сільських доріг, охорони довкілля;

поліпшення житлових умов;

сприяння розвитку сфери платних послуг, зокрема побутових.

Програма повинна передбачати:

у сфері соціально-культурного обслуговування населення:

– відкриття закладів соціально-культурного призначення в селах, де вони відсутні, збереження зазначених закладів у малих та віддалених селах з метою обслуговування населення за місцем проживання;

– обладнання закладів соціально-культурного призначення сучасним устаткуванням, реконструкцію та ремонт приміщень, створення у сільських школах матеріальної бази для запровадження новітніх методів навчання, занять фізичною культурою, набуття виробничих навичок;

– забезпечення функціонування мережі будинків-інтернатів для людей похилого віку та інвалідів;

– підвищення рівня заробітної плати і поліпшення житлово-побутових умов працівників закладів соціально-культурного призначення, підготовку для цих закладів кваліфікованих спеціалістів;

у сфері облаштування населених пунктів інженерно-технічними комунікаціями та охорони довкілля:

– розроблення і виконання програми будівництва газопроводів-відводів, регіональних схем роз-

витку газових мереж високого та середнього тиску, а також програм поетапної газифікації населених пунктів, насамперед у регіонах з обмеженими паливно-енергетичними ресурсами, завершення будівництва газових мереж, стимулювання газифікації житла та інших об'єктів для ефективного завантаження існуючих комунікацій;

- організацію першочергового забезпечення питною водою жителів сіл, де використовується привізана вода, запровадження паспортизації місцевих джерел водопостачання; експлуатацію систем тепло-, водопостачання та водовідведення спеціалізованими організаціями;

- обладнання об'єктів соціально-культурного призначення і житла лічильниками газу та води;

- проведення реконструкції мереж та споруд електропостачання відповідно до зростаючих потреб споживачів;

- завершення будівництва під'їздів з твердим покриттям до сільських населених пунктів, розширення мережі сільських доріг;

у сфері житлово-комунального господарства:

- збільшення обсягів будівництва та придбання житла за регіональними програмами "Власний дім" і Державною програмою забезпечення молоді житлом на 2002 – 2012 роки;

- забезпечення житлом і комунальними послугами соціально незахищених громадян, працівників бюджетних установ, випускників вищих навчальних закладів, що працюють на селі;

- формування в сільській місцевості мережі підприємств комунального господарства, спроможних надавати населенню послуги відповідно до стандартів і нормативів;

у сфері платних послуг:

- розширення мережі підприємств торгівлі та побутового обслуговування;

- поліпшення обслуговування жителів малих і віддалених сіл;

- надання населенню телекомунікаційних послуг;

- удосконалення системи інформаційного забезпечення жителів сіл, у тому числі з юридичних

питань та з питань сільськогосподарського виробництва.

IV. Поселенські та регіональні аспекти соціального розвитку села

У процесі запровадження державних соціальних нормативів урахуватиметься характер розселення і регіональна специфіка проживання людей у сільській місцевості, необхідність створення рівних можливостей для задоволення їх потреб. Встановлюватимуться критерії і показники віднесення сіл до категорій, що потребують особливої підтримки, розроблятимуться пропозиції щодо внесення відповідних змін до законодавства.

Підлягає розробленню механізм активізації роботи сільських громад, спрямованої на розв'язання проблем соціально-економічного розвитку населених пунктів з використанням позитивного досвіду, набутого в окремих регіонах. Слід передбачити заходи щодо недопущення обмеження можливостей органів самоврядування внаслідок укрупнення територіальних громад у процесі реформування адміністративно-територіальної системи.

V. Ресурсне забезпечення соціального розвитку села

Обсяги і джерела фінансових, матеріальних та інших ресурсів, що залучатимуться для виконання Програми, визначатимуться у кожному розділі (підрозділі). Зокрема, повинен бути розрахований розмір коштів, що спрямовуються на розв'язання сільських проблем за рахунок державного та місцевих бюджетів, Фонду загальнообов'язкового соціального страхування на випадок безробіття, Фонду будівництва, реконструкції та утримання автомобільних доріг загального користування, залучення інвестицій у житлово-комунальне господарство села, а також коштів, що виділятимуться на виконання програм розвитку підприємництва і туризму, підтримки молоді, та інших джерел. ■

ПРОЕКТ

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА ПРОГРАМА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СЕЛА НА ПЕРІОД ДО 2011 РОКУ¹

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Ця Програма спрямована на створення сприятливих умов життєдіяльності сільського населення і містить правові, організаційні і економічні заходи щодо їх забезпечення. Програма сприятиме координації зусиль центральних органів виконавчої влади, відповідальних за розвиток галузей економіки і соціальної сфери, з метою подолання занепаду і забезпечення розвитку села та відкриє можливість місцевим органам виконавчої влади і органам місцевого самоврядування реалізовувати власні програми і проекти соціального розвитку сільських територій з використанням державної підтримки.

Сучасна соціально-економічна ситуація на селі: основні проблеми, які потребують вирішення.

У сільській місцевості України нагромадилось багато соціально-економічних проблем. Найгостріші серед них – безробіття та бідність, що зумовлюють трудову міграцію сільського населення; занепад соціальної сфери; поглиблення демографічної кризи, обезлюднення та відмирання сіл. Це є наслідком як попередніх, так і новітніх негативних процесів і явищ, зокрема економічної кризи 90-х років і прорахунків, допущених в процесі аграрних трансформацій.

Приблизно 3 млн. чол., або більше третини сільських жителів працездатного віку є незайнятими, тобто не працюють як наймані особи, не мають ніякої власної справи і не виробляють товарної продукції в особистих селянських господарствах. Рівень зареєстрованого безробіття у сільській місцевості перевищує 6 відс.: він більше, ніж удвічі, вищий порівняно з міськими поселеннями і, на відміну від останніх, зростає. Велика кількість сільських жителів у найбільш активному віці в пошуках роботи виїжджає із сіл, в тому числі за кордон. Споживчі витрати сільського населення на 20 відс., в тому числі грошові – в 1,8 раза менші, ніж міського. Більше 70 відс. споживчих витрат селян становлять витрати на харчування, що є проявом бідності. Сукупні ресурси сільських домогосподарств більше, як на третину, формуються за рахунок грошових та натуральних надходжень від особистих селянських господарств, на оплату праці припадає лише близько чверті цих ресурсів (у містах – більше половини). Рівень оплати праці в сільському господарстві у 2003 р. був удвічі

менший, ніж в середньому в економіці, і майже втричі менший від промисловості.

Не припиняється скорочення мережі закладів соціальної інфраструктури села. Лише у 2001-2003 рр. вона зменшилась на 350 шкіл, 620 дошкільних закладів освіти, 188 закладів охорони здоров'я, понад 600 клубів і будинків культури. Фактично не функціонує служба побуту, закриваються підприємства торгівлі, особливо у малих і відділених селах. Виводяться з експлуатації окремі об'єкти тепlopостачання, водопостачання та каналізації. Матеріальна база соціальної інфраструктури села фізично і морально зношена. Розширюється коло сіл, жителі яких не мають змоги отримувати найнеобхідніші послуги за місцем проживання. Обсяги будівництва об'єктів соціального призначення залишаються нижчими порівняно з 1990 р. у 10-15, а окремих видів – у 40-50 разів.

За останні 15 років чисельність сільських жителів скоротилась на 1,6 млн чол. або на 9,4 відсотка. Це відбувається головним чином за рахунок депопуляції населення, яка щороку зростає і досягла у 2003 р. 163,3 тис. чол.. Порівняно з 1990 р. рівень депопуляції на селі підвищився у 3 рази. Вікова структура сільського населення деформована: частка осіб працездатного віку становить 52,2 відс. (серед міського – 62,2 відс.), старше працездатного – 28,3 відс. (21,6 відс.).

Мета та основні завдання Програми.

Мета Програми полягає в забезпеченні створення у сільській місцевості сприятливого середовища для життєдіяльності людей як необхідної передумови ефективного функціонування галузей сільського господарства, сталого розвитку сільських населених пунктів.

Завдання Програми:

створення умов для продуктивної зайнятості сільських жителів на основі ефективного використання природоресурсного потенціалу села, стимулювання розвитку підприємництва, що забезпечить утворення нових робочих місць та істотне збільшення доходів;

заохочення молоді до роботи і проживання в сільських населених пунктах;

формування соціальної інфраструктури, спроможної задовольняти різноманітні потреби сільського населення;

¹ З проектом програми можна ознайомитися на сайті Міністерства аграрної політики України <http://www.minagro.gov.ua/zvr/showdoc1.php?id=20>

запобігання занепаду сільських населених пунктів, розширення можливостей сільських громад у розв'язанні проблем життєдіяльності населення.

Програма виконуватиметься у два етапи. На першому етапі передбачається створення нормативно-правової бази, впровадження механізмів сталого функціонування виробничої і соціальної сфер села. На другому етапі забезпечуватиметься зміцнення позитивних тенденцій в усіх сферах життєдіяльності сільського населення.

РОЗДІЛ II. РОЗШИРЕННЯ СФЕРИ ЗАЙНЯТОСТІ, ПІДВИЩЕННЯ ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ

Основною причиною незайнятості і низького рівня життя на селі є більше, ніж дворазове скорочення обсягів сільськогосподарського виробництва у 1990-і роки, погіршення його галузевої та соціально-економічної структури; занепад промислових виробництв, розташованих у сільській місцевості, підсобних цехів і промислів сільськогосподарських підприємств; зменшення кількості сільських жителів, які працювали свого часу у містах (маятникових мігрантів).

У галузевій структурі сільського господарства істотно зменшилась частка виробництв трудомістких видів продукції: молока та м'яса, цукрових буряків, плодів та ягід, льону, хмелю, виробництво картоплі та овочів майже повністю перемістилось із сільськогосподарських підприємств у господарства населення. Як наслідок, у 1991-2003 рр. чисельність зайнятих у сільськогосподарських підприємствах скоротилась із 4,4 млн. до 2,1 млн. чол., а зайнятих в особистих селянських господарствах збільшилась від 0,7 млн. до 2,8 млн. чол. При цьому в сільськогосподарських підприємствах існує приховане безробіття, а більшість працездатного населення, яке не має іншого місця роботи, окрім особистих господарств, не вважає себе працевлаштованою. Зайнятість в неаграрних видах діяльності в сільській місцевості скоротилась більш, як удвічі, і продовжує скорочуватись. У зв'язку з закриттям закладів соціальної сфери зменшується також і кількість працівників цієї сфери. На початок 2004 р. на обліку в службі зайнятості перебувало понад 451 тис. осіб, які проживають у сільській місцевості, з яких більше половини є власниками земельних і майнових паїв.

Середньодушові сукупні витрати майже 85 відс. сільського населення не досягають прожиткового мінімуму. У сільському господарстві 32 відс. працюючих отримує заробітну плату меншу від її мінімального рівня і 78 відс. – нижчу, ніж прожитковий мінімум для працездатної особи. Значна частина заробітку працівникам сільського господарства видається продукцією за завищеними цінами. Доходи сільських пенсіонерів за рахунок отриманих ними пенсій на третину менші ніж міських. В

майбутньому цей розрив може збільшитись, оскільки особи зайняті лише в особистих селянських господарствах не беруть участі у формуванні пенсійних фондів. Ці ж особи не мають належного соціального захисту при втраті працездатності та в інших випадках. У подоланні бідності на селі надзвичайно низько використовуються можливості розвитку малого і середнього підприємництва у сільському господарстві та неаграрних видах діяльності.

З метою розширення сфери зайнятості, підвищення добробуту сільського населення розв'язуватимуться наступні завдання:

1) щодо створення додаткових робочих місць в галузях сільського господарства, зберігання та переробки продукції, агросервісного обслуговування тощо:

- стимулювання розвитку трудомістких галузей аграрного виробництва;

- заохочення юридичних та фізичних осіб до створення в сільській місцевості заготівельних пунктів, підприємств та цехів з переробки і зберігання сільськогосподарської продукції;

- розширення діяльності обслуговуючих кооперативів в аграрній сфері;

2) щодо збільшення доходів, посилення соціального захисту працівників сільського господарства;

- подолання залишкового принципу формування фонду оплати праці у сільськогосподарських підприємствах;

- удосконалення системи оплати праці в аграрній сфері;

- забезпечення дотримання усіма суб'єктами господарювання в аграрному секторі державних гарантій щодо розмірів та термінів виплати заробітної плати;

- залучення до системи соціального страхування осіб зайнятих в особистих селянських господарствах;

3) щодо розвитку особистих селянських господарств:

- удосконалення державної підтримки особистих селянських господарств;

- сприяння трансформації частини особистих селянських господарств у підприємницькі структури;

4) щодо розвитку малого і середнього підприємництва в несільськогосподарських видах діяльності:

- вдосконалення нормативно-правової бази щодо сприяння малому і середньому підприємництву у сільській місцевості;

- запровадження організаційно-економічних механізмів підтримки розвитку несільськогосподарських видів діяльності в сільській місцевості на засадах малого та середнього підприємництва;

- формування системи інформаційно-консультативного та фахового забезпечення розвитку несільськогосподарських видів діяльності у сільській місцевості.

РОЗДІЛ ІІІ. ЗАОХОЧЕННЯ МОЛОДІ ДО РОБОТИ І ПРОЖИВАННЯ В СІЛЬСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТАХ

Завдяки позитивним наслідкам демографічних процесів, які відбувалися у минулому столітті, чисельність сільської молоді (особи віком 14-28 років) у 2004 р. дещо збільшилась порівняно з 1990 р., досягнувши 3,1 млн. чол. Проте в період дії Програми молодіжний контингент сільських жителів може істотно зменшитись. По-перше, у молодіжний вік уже почали вступати дедалі малочисельніші вікові групи дітей, що об'єктивно призведе до скорочення чисельності осіб віком 14-28 років. По-друге, молодь найбільше потерпає від негараздів у сферах працевлаштування, розвитку підприємництва, вирішення житлової проблеми, задоволення потреб в охороні здоров'я, освіті, комунально-побутових тощо, що спонукає її до міграції за межі села.

Заохоченню молоді до роботи і проживання в сільських населених пунктах сприятиме виконання заходів, передбачених практично в усіх розділах Програми. Поряд з цим розв'язуватимуться наступні завдання:

1) створення умов для залучення молоді до роботи в аграрній сфері, що передбачає:

- надання земельних ділянок для осіб, які виявляють бажання працювати в сільському господарстві;
- посилення профільного навчання сільськогосподарським професіям у старшій школі, побудова системи сільського професійного навчання, адекватної умовам функціонування аграрної сфери на ринкових засадах;

- сприяння розвитку молодіжного фермерства та молодіжного підприємництва в сільській місцевості;
- запровадження механізмів державної фінансової допомоги на здобуття професійної освіти та господарське обзаведення молодих громадян, які працюватимуть в аграрній сфері;

2) надання допомоги молодим сім'ям і громадянам у вирішенні житлової проблеми, що передбачає:

- запровадження обліку молодих сімей і громадян, які претендують на поліпшення житлових умов у сільській місцевості;

- формування в регіонах фондів сільських садиб з якісним житлом шляхом викупу їх у власників для наступного надання молодим сім'ям і громадянам;

- нарощування обсягів будівництва житла в сільській місцевості за Державною програмою забезпечення молоді житлом на 2002-2012 роки, збільшення будівництва житла для молоді за регіональними програмами "Власний дім";

- забезпечення сільським жителям доступу до пільгового довгострокового державного кредитування молодих сімей для придбання товарів тривалого користування;

3) поліпшення умов здобуття сільською молоддю фахової освіти, сприяння закріпленню на селі випу-

сників професійних, середніх та вищих навчальних закладів, що передбачає:

- інформування сільської молоді, яка бажає здобути відповідну освіту, про можливості вступу до навчальних закладів та умови навчання в них на засадах державного замовлення, кредитування для здобуття освіти тощо;

- збільшення обсягів державного замовлення на підготовку фахівців у середніх та вищих сільськогосподарських навчальних закладах із кожної спеціальності, педагогічних, медичних, спортивних та інших середніх і вищих навчальних закладів із дотриманням верхніх рівнів квот приймання до цих закладів сільської молоді, встановлених Урядом;

- удосконалення взаємовідносин суб'єктів господарської діяльності у сільській місцевості, випускників навчальних закладів, місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування та навчальних закладів з питань працевлаштування та житлово-побутового облаштування випускників;

4) посилення соціального захисту багатодітних сімей, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що передбачає:

- створення умов та надання необхідних гарантій для входження молоді у повноцінне доросле життя для її успішного соціального становлення та розвитку;

- підвищення рівня інформованості сільського населення щодо механізмів надання соціальних послуг багатодітним сім'ям, дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, розширення можливостей отримання зазначених послуг;

- поліпшення умов проведення оздоровчих компаній для дітей із сільської місцевості;

- створення у сільській місцевості системи надання інформаційних послуг з питань поліпшення взаємовідносин у сім'ях.

РОЗДІЛ ІV. ПОЛІПШЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ СІЛЬСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ, ФОРМ ОБСЛУГОВУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ ЖИТЕЛІВ

4.1. Поліпшення соціально-культурного обслуговування населення

Особливостями соціально-культурного обслуговування сільського населення є територіальна розосередженість і малочисельність контингентів споживачів відповідних послуг, а основними проблемами – низький рівень розвитку матеріально-технічної бази, недостатнє кадрове забезпечення, відсутність об'єктів у багатьох селах, обмеженість коштів для забезпечення належного функціонування закладів та розвитку їх мережі.

В Україні одна школа припадає в середньому на два села, дошкільний навчальний заклад – на 4 села, амбулаторно-поліклінічний заклад і дільнична лікарня – на 8 сіл; у третині сіл відсутні будь-які заклади медичного обслуговування, у 40 відс. – закла-

ди культури клубного типу. При цьому загально-освітніх шкіл не мають 5,5 тис. сіл, в кожному з яких проживає 20 і більше дітей шкільного віку, в тому числі – 1,8 тис. сіл, де проживає по 50 і більше школярів; закладів охорони здоров'я і пересувного медичного обслуговування не мають 315 сіл з населенням більше 500 жителів. Потребують капітального ремонту або перебувають в аварійному стані приблизно третина шкіл, дошкільних навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, майже половина клубів і будинків культури.

Надзвичайно гострими для сільської місцевості є проблеми поліпшення охорони громадського порядку та зміцнення протипожежного захисту. Фактична чисельність дільничних інспекторів міліції у сільській місцевості на чверть менша від нормативної, служба дільничних інспекторів недостатньо забезпечена кадрами помічників, приміщеннями та матеріально-технічними засобами. У сільській місцевості функціонує лише 507 підрозділів місцевої пожежної охорони (7 відс. від потреби).

Для поліпшення соціально-культурного обслуговування сільського населення будуть вирішуватись наступні завдання:

1) у галузі дошкільного виховання, загальної освіти та професійно-технічного навчання:

- обладнання виховних та навчальних закладів сучасним устаткуванням, створення навчальної бази для запровадження новітніх методів навчання, матеріальної бази – для занять фізичною культурою, набуття виробничих навичок;

- поліпшення умов та вдосконалення форм отримання сільськими дітьми якісної освіти;

- відкриття закладів освіти в селах, де вони відсутні;

2) у галузі охорони здоров'я:

- оснащення сільських закладів первинної медико-санітарної допомоги новим діагностичним, лабораторним та лікувальним обладнанням;

- поліпшення кадрового забезпечення закладів охорони здоров'я;

- удосконалення системи надання екстерної медичної допомоги хворим та постраждалим;

- оновлення існуючих, спорудження нових будівель закладів охорони здоров'я, оснащення їх спеціальним автотранспортом та засобами зв'язку;

3) в галузі культури:

- збереження існуючої мережі закладів культури, в тому числі у малих та віддалених селах, створення нових моделей сільських культурно-освітніх закладів;

- оснащення закладів культури сучасним устаткуванням та інвентарем;

- поліпшення кадрового забезпечення закладів культури;

- сприяння виконанню заходів державних та регіональних програм в галузі культури щодо обслуговування сільського населення;

- спорудження нових закладів культури, в першу

чергу тих, що мають високу будівельну готовність, реконструкція та ремонт існуючих приміщень;

4) в галузі фізичної культури і спорту:

- розширення мережі та зміцнення матеріально-технічної бази фізкультурно-спортивних закладів та споруд;

5) в галузі соціального обслуговування:

- удосконалення системи соціальної допомоги та механізмів її надання сільському населенню;

- поліпшення умов отримання соціальних послуг та допомоги жителям села;

6) у сферах охорони громадського порядку та протипожежної безпеки:

- поліпшення кадрового забезпечення та зміцнення матеріально-технічної бази служби дільничних інспекторів міліції;

- формування в селах мережі підрозділів місцевої пожежної охорони системи Міністерства з питань надзвичайних ситуацій.

4.2. Облаштування населених пунктів інженерно-технічними комунікаціями, охорона довкілля

Рівень облаштованості сільських населених пунктів інженерно-технічними комунікаціями залишається низьким, значна частина мереж та об'єктів перебувають в незадовільному технічному стані.

Лише 22,5 відс. сіл мають водопроводи, більше половини з яких працюють з перебоями або відключені. Шахтні колодязі, каптажі та приватні водозабірні свердловини також перебувають переважно в незадовільному стані. В Україні налічується 1228 сіл, жителі яких (понад 800 тис. чол.) користуються привізною водою. Понад 60 відс. проб питної води з підземних джерел у сільських населених пунктах не відповідає чинним стандартам. Вживання неякісної питної води призводить до поширення серед сільських жителів різних видів захворювань, підвищення соціальної напруги, а в маловодних регіонах також до стримування розвитку господарської діяльності.

В Україні газифіковано природним газом 8,7 тис. (31 відс.) сільських населених пунктів, причому рівень газифікації коливається від 50 відс. і більше (Київська, Івано-Франківська, Полтавська області) до менше 20 відс. (Чернівецька, Вінницька, Кіровоградська, Запорізька, Одеська, Херсонська, Чернігівська області). Потреба в газифікації сіл є надзвичайно високою, про що свідчить готовність населення вкладати власні кошти у часткове фінансування будівництва розвідних мереж. Темпи газифікації стримуються недостатнім фінансуванням робіт за рахунок бюджетних і спонсорських коштів. В незавершеному будівництві тривалий час перебуває 100 газопроводів-відводів та велика кількість розвідних мереж, збудована частина яких псується через невикористання.

Значного оновлення потребує матеріальна база електропостачання сіл. Основна частина ліній електропередач і трансформаторних підстанцій у

сільській місцевості споруджена 35-40 років тому: їх матеріальна база застаріла, а пропускна здатність не задовільняє сучасних потреб споживачів. Більше тисячі сіл не мають під'їздів для автобусного сполучення, понад половину сільських вулиць – без твердого покриття. У сільській місцевості розміщено близько 5 тис. складів з непридатними пестицидами і отрутохімікатами, утворилось приблизно 11 тис. неорганізованих звалищ побутового та промислового сміття.

З метою підвищення рівня облаштування сільських населених пунктів інженерно-технічними комунікаціями, поліпшення їх благоустрою та охорони довкілля будуть розв'язуватись наступні завдання:

1) в галузі водопостачання та водовідведення:

- організація першочергового забезпечення питною водою жителів сіл, де використовується привізана вода;

- завершення передачі мереж і споруд водопостачання та водовідведення до комунальної власності;

- здійснення ремонтно-відновлювальних робіт на існуючих об'єктах з метою забезпечення їх надійної експлуатації;

- запровадження паспортизації місцевих джерел водопостачання;

2) в галузі газопостачання:

- розроблення і виконання програми будівництва газопроводів-відводів, регіональних схем розвитку газових мереж високого та середнього тиску і регіональних програм поетапної газифікації сільських населених пунктів;

- обладнання об'єктів соціально-культурного призначення лічильниками газу;

3) в галузі електропостачання:

- будівництво та реконструкцію мереж і споруд електропостачання відповідно до зростаючих потреб споживачів;

4) в галузі дорожнього господарства та благоустрою населених пунктів:

- завершення будівництва під'їздів з твердим покриттям до сільських населених пунктів;

- розширення мережі сільських доріг;

- збільшення обсягів робіт з облаштування сільських вулиць.

5) у сфері охорони довкілля:

- здійснення постійного (моніторингового) контролю якості навколишнього природного середовища в сільських населених пунктах та місцях накопичення відходів;

- налагодження системи збирання, зберігання та видалення відходів;

- удосконалення нормативно-правової бази регулювання процесів поводження з відходами.

4.3. Житлово-комунальне господарство

В сільській місцевості нараховується 6,3 млн. житлових будинків (6,5 млн. квартир), 99 відс. яких перебуває у приватній власності. Забезпеченість

сільського населення житлом (24 кв. м на одного жителя) майже на 20 відс. вища, ніж у містах, але якість сільського житлового фонду значно нижча від міського. Майже 70 відс. сільських будинків споруджено до 1970 року; лише 18 відс. житла обладнано водопроводом, 13 відс. – каналізацією, 20 відс. центральним опаленням, 29 відс. – природним газом. Середньорічне введення в дію житлових будинків на селі становить всього 0,3 відс. від наявного житлового фонду, обсяги його втричі менші від рівня 1990-х років. Єдиною формою підтримки сільських забудовників є пільгове кредитування їх через регіональні фонди "Власний дім", монопольне становище та обмеженість кредитних ресурсів яких не дають можливість задовольнити потреби сільського населення в коштах на будівництво житла. У сільській місцевості не сформовано цілісної системи надання послуг з ремонту та обслуговування житлового фонду, забезпечення споживачів холодною та гарячою водою, водовідведенням, вивезення побутових відходів.

В процесі виконання Програми будуть розв'язуватись наступні завдання:

1) розширення житлового будівництва, вдосконалення форм і механізмів забезпечення населення житлом, що передбачає:

- урізноманітнення напрямів та збільшення обсягів державної підтримки індивідуальних забудовників;

- забезпечення житлом та комунальними послугами соціально незахищених громадян, працівників бюджетних установ, випускників вищих учбових закладів, що працюють на селі;

2) удосконалення системи надання житлово-комунальних послуг, що передбачає:

- запровадження державної підтримки розвитку житлово-комунального господарства у сільській місцевості;

- ефективне використання наявних об'єктів житлово-комунального господарства;

- диференціацію цін (тарифів), та норм у сфері житлово-комунальних послуг з урахуванням особливостей їх надання у сільських населених пунктах.

3) прискорення розвитку комунальної служби на селі, що передбачає:

- формування в сільській місцевості мережі підприємств комунального господарства, спроможних надавати населенню послуги відповідно до стандартів і нормативів;

- впровадження договірних відносин між власниками об'єктів та споруд комунального призначення, виробниками, виконавцями та споживачами послуг.

4.4. Платні послуги

Процеси, які розвиваються у сфері платних послуг на селі, мають різноспрямований характер. Кількість об'єктів роздрібної торгівлі (магазини, кіоски та палатки) зменшилась від 33,4 тис. у 2000 р. до 25,9 тис. у 2003 р., або на 22 відс. Четверта частина сільських

населених пунктів не мають торговельних закладів. Організована служба побуту у сільській місцевості практично відсутня. Згортання діяльності торговельних підприємств і підприємств побутового обслуговування частково компенсують фізичні особи, які надають відповідні послуги. У 1990-і роки внаслідок роздержавлення автотранспортних підприємств і незацікавленості приватних перевізників працювати на сільських маршрутах значно погіршилось транспортне обслуговування сільського населення. На виправлення ситуації спрямована програма "Сільський автобус", реалізація якої дала можливість протягом 2003 р. та першої половини 2004 р. відкрити рух автобусів до майже 3 тис. сіл, які мають дороги з твердим покриттям. При фінансовій підтримці Уряду та місцевих органів виконавчої влади всі сільські населені пункти можуть бути охоплені автобусним сполученням у 2007 р.

У сільській місцевості функціонує 1,45 млн. номерів монтованої ємності мереж телефонного зв'язку, що становить 12,6 відс. від загальної ємності місцевих телефонних мереж України (при частці сільських жителів у загальній чисельності населення України 32,6 відс.). Основний тип комутаційного обладнання на селі – морально застарілі координатні АТС, з яких більша половина використовується понад 20 років. Сільська розподільча мережа побудована на повітряних лініях зв'язку (90,9 тис. км), які потребують оновлення. Зона покриття сільської території мобільним зв'язком різними компаніями становить приблизно 80 відс., але цей вид зв'язку сільським населенням використовується обмежено через дорожнечу. В зв'язку з реформуванням сільського господарства, розвитком в аграрній сфері різних форм господарювання, в тому числі на засадах малого та середнього підприємництва, істотно виросла потреба населення в консультативних послугах, яка поки що задовольняється вкрай обмежено.

З метою поліпшення умов отримання платних послуг на селі розв'язуватимуться наступні завдання:

1) у галузях торговельного та побутового обслуговування:

- удосконалення нормативно-правової бази надання торговельних та побутових послуг жителям малолюдних, віддалених і гірських сіл;

- розширення мережі підприємств торгівлі та побутового обслуговування;

- підвищення професійного рівня та поліпшення кваліфікаційної структури працівників торгівлі та побутового обслуговування;

2) у галузі транспортного обслуговування:

- забезпечення усіх сільських населених пунктів регулярним автобусним сполученням;

3) у галузі зв'язку та телекомунікаційних послуг:

- розширення ємності телефонної мережі, заміна морально і фізично зношеного обладнання телефонних станцій та ліній зв'язку;

- повне покриття сільської місцевості мобільними

засобами зв'язку;

4) щодо консультативного обслуговування населення:

- поліпшення умов отримання населенням послуг юридичних установ;

- формування системи дорадчих служб у сільській місцевості з метою сприяння прибутковому господарюванню в агропромисловому виробництві, інформаційно-консультативного забезпечення розвитку сільських територій.

РОЗДІЛ V.

ПОСЕЛЕНСЬКІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СЕЛА

Зменшення чисельності сільського населення, занепад виробничої і соціальної сфер села супроводжується деградацією і обезлюдненням (відмиранням) сільських населених пунктів. В Україні нараховується більше 7 тис. деградуєчих сіл (25 відс. від загальної кількості), в яких складна демографічна ситуація в поєднанні з незадовільними умовами проживання призвели до втрати спроможності самовідтворення населення. Найбільше деградуєчих сіл – у північно-східній частині України (Чернігівська, Сумська, Полтавська, Харківська області). Виділяються також 135 адміністративних районів (райони поселенської і демографічної кризи), у яких спостерігається найбільша концентрація деградуєчих сіл і найвищий рівень депопуляції сільського населення. Однією з причин занепаду і відмирання сіл є нездатність сільських громад і органів місцевого самоврядування самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України через недостатність матеріальних, фінансових та інших ресурсів.

З метою подолання відсталості окремих сіл і адміністративних районів вирішуватимуться наступні завдання:

1) стимулюватиметься розвиток депресивних сільських територій і населених пунктів, що передбачає:

- створення нормативно-правової та методичної бази щодо визначення сіл та адміністративних районів, які потребують державного протекціонізму;

- розроблення та впровадження механізмів стимулювання розвитку сільських територій та поселень.

2) створюватимуться умови для реалізації сільськими територіальними громадами повноважень з розв'язання проблем соціально-економічного розвитку населених пунктів, що передбачає:

- зміцнення правових засад функціонування сільських громад з метою недопущення обмеження можливостей органів місцевого самоврядування при укрупненні територіальних громад у процесі реформування адміністративно-територіальної системи;

- впровадження механізмів активізації роботи сільських громад, спрямованої на розв'язання проб-

лем соціально-економічного розвитку їх населених пунктів.

РОЗДІЛ VI. РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СЕЛА

На виконання Програми залучатимуться ресурси в різних формах і з різних джерел. Для розвитку інфраструктури використовуватимуться наявні в селах приміщення, майно, об'єкти незавершеного будівництва. Частина заходів щодо вирішення проблем соціально-економічного розвитку сільських населених пунктів здійснюватиметься з добровільною трудовою участю членів сільських громад на безоплатній основі.

Джерелами фінансування заходів Програми є кошти державного та місцевих бюджетів; кошти підприємств і організацій сфери обслуговування, які розвивають власну матеріальну базу; кошти підприємств і організацій виробничої сфери, що спрямовуються на поліпшення умов життя працівників та членів їх сімей, кошти громадян-споживачів відповідних послуг, благодійні внески, інші джерела, не заборонені законодавством.

Орієнтовний обсяг фінансування заходів Програми складає 50,4 млрд. грн., в тому числі: за рахунок державного бюджету – 19,6 млрд. грн., місцевих бюджетів – 9,8 млрд. грн., коштів підприємств і організацій – 3,7 млрд. грн., коштів населення – 17,3 млрд. грн. Капітальні вкладення становитимуть 39,8 млрд. грн. (в тому числі за рахунок коштів Державного бюджету – 13,5, коштів населення – 16,7 млрд. грн.), поточні витрати – 10,6 млрд. грн. Використання бюджетних коштів здійснюватиметься в межах державної бюджетної політики з визначенням механізмів фінансування передбачених Програмою заходів.

Оскільки Загальнодержавна програма соціального розвитку села на період до 2011 рр. охоплює ряд державних та галузевих (відомчих) програм, у цій частині її заходи фінансуватимуться у порядку, визначеному для кожної з програм. На будівництво об'єктів невикористаного призначення використовуватимуться державні капітальні вкладення в межах, передбачених ст. 5 Закону України "Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві". Ці капітальні вкладення спрямовуватимуться для створення найнеобхідніших умов соціально-культурного обслуговування жителів сіл, у яких відсутні відповідні об'єкти, та для заохочення місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, недержавних інвесторів до розвитку соціальної інфраструктури села через пайову участь держави у будівництві та реконструкцію відповідних об'єктів.

Кошти, що повинні виділятися на реалізацію заходів Програми із Державного бюджету, передбачатимуться під час розроблення проектів законів Ук-

раїни про Державний бюджет України на 2006 рік та наступні роки. Середньорічне фінансування заходів Програми з Державного бюджету становитиме 3,3-3,4 млрд. грн., в тому числі на капітальні вкладення – 2,1-2,5 млрд. грн.

Важливе місце в ресурсному забезпеченні соціального розвитку села належить місцевим бюджетам, з яких щорічно на реалізацію Програми має виділятися 1,5-1,7 млрд. грн. Для забезпечення фінансування заходів Програми з місцевих бюджетів вдосконалюватимуться міжбюджетні відносини між Державним бюджетом та місцевими бюджетами для створення реальних можливостей нагромадження у місцевих бюджетах відповідних ресурсів.

РОЗДІЛ VII. УПРАВЛІННЯ ВИКОНАННЯМ ПРОГРАМИ

Для управління реалізацією Загальнодержавної програми при Кабінеті Міністрів України створюється Міжвідомча комісія з соціального розвитку села за участю представників центральних органів виконавчої влади, регіонів, заінтересованих громадських та інших організацій. Для координації роботи центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з питань соціального розвитку села при Міністерстві аграрної політики України створюється Державний департамент розвитку сільської місцевості, на який покладаються функції робочого органу Міжвідомчої комісії. В Раді міністрів АРК, обласних та Севастопольській міській державних адміністраціях створюються структурні підрозділи з питань розвитку сільської території.

Державним замовником – координатором Загальнодержавної програми є Державний департамент розвитку сільської місцевості, а замовниками Програми з вирішення окремих її завдань – центральні органи виконавчої влади в межах своїх повноважень.

Міжвідомча комісія з соціального розвитку села готує і подає на затвердження Уряду Положення про участь та взаємодію у реалізації Програми центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, населення. Комісія здійснює моніторинг виконання Програми, контроль за дотриманням умов, встановлених для учасників її реалізації; визначає пріоритетні напрями здійснення заходів Програми в окремий період чи для окремих регіонів; вносить пропозиції Уряду щодо фінансування Програми на кожний бюджетний рік.

Щорічно Державний замовник – координатор Програми за участю Держкомстату, центральних органів виконавчої влади та регіонів готує і до 1 лютого кожного року подає Міжвідомчій комісії звіт про хід реалізації Програми за минулий рік. Міжвідомча комісія щорічно подає Кабінету Міністрів України доповідь про виконання Загальнодержавної програми соціального розвитку села. ■

О.А.ЦЕПКО,
експерт Інституту сільського розвитку

МАЛЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

Державна підтримка підприємництва позитивно впливає на формування середнього класу – прошарку населення, який реально готовий нести на своїх плечах відповідальність за сталий розвиток економіки та забезпечити незворотність вектору реформ. Однак з боку органів державної влади різних рівней не виправдано мало уваги приділялося підтримці розвитку підприємництва у сільській місцевості. Досвід багатьох країн з розвинутою ринковою економікою переконливо підтверджує той факт, що впровадження послідовної та виваженої державної політики сприяння розвитку несільськогосподарських видів підприємницької діяльності на селі, що базувалась би на реальному бюджетному фінансуванні, є надзвичайно ефективним механізмом вирішення актуальних соціально-економічних проблем сільської місцевості.

У сільській місцевості в Україні проживає третина населення: близько 15,5 млн. осіб. Водночас майже 60% мешканців сільської місцевості знаходяться за межею бідності. Хоча кількість сільського населення країни поки що не має чітко визначених тенденцій до зниження, частка зайнятих у сільськогосподарському виробництві невпинно скорочується. Селяни, звільнені з підприємств і установ колишнього агропромислового комплексу, отримують засоби до існування, переважно, лише з особистих підсобних господарств. Разом із зареєстрованими безробітними, їхня кількість становить понад 2 млн. осіб. Ще майже 1 млн. осіб – це, так звані, приховані без-

робітні. Всього майже 3 млн. осіб із 8 млн. працездатних (тобто 37,5%) не мають стабільного місця роботи та постійних джерел доходів. До того ж, понад 1 млн. найактивніших сільських жителів перебувають на тимчасових заробітках у великих містах України та поза її межами, в ближньому та далекому зарубіжжі.

Рівень оплати праці серед зайнятих у сільському господарстві тривалий час залишається найнижчим серед інших галузей економіки і складає близько 48% від загального середньостатистичного рівня, в багатьох випадках не сягаючи навіть межі малозабезпеченості. Рівень доходів сільських жителів є найнижчим в країні. З року в рік зменшуються споживчі витрати селян, особливо на непродовольчі товари й послуги. Як наслідок, у сільській місцевості погіршується демографічна ситуація.

У розвинутих країнах вищезазначені проблеми вирішуються шляхом диверсифікації видів господарської діяльності сільського населення. У багатьох країнах в національних та регіональних програмах сталого розвитку регіонів на заходи, спрямовані на розвиток несільськогосподарських видів діяльності виділяються значні кошти.

На жаль, сьогодні складно говорити, що такий підхід застосовується в Україні. Чому – це тема окремій розмові. Але, як наслідок: низький рівень розвитку сільського підприємництва.

До найбільш актуальних проблем сільського малого підприємництва, перш за все, варто віднести:

- низький рівень підприємницької ініціативи;
- дефіцит обігових коштів, відсутність дієвої фінансово-кредитної та ресурсної підтримки малого підприємництва;
- нерозвиненість інфраструктури підтримки підприємництва;
- низький рівень знань та професійних навичок працівників сфери малого підприємництва;
- низьку продуктивність праці як наслідок відсутності та недоступності нових високоефективних технологій;
- незадовільне забезпечення правовою та економічною інформацією, в тому числі, брак оперативної інформації про ринки збуту та актуальні ціни на сільськогосподарську продукцію.
- адміністративний тиск.

Детальніше зупинимося на деяких із зазначених проблем.

Оподаткування

Не дивлячись на те, що згідно з Указом Президента в Україні запроваджено спрощену систему оподаткування (фіксований податок, єдиний податок), уряд і Державна податкова адміністрація час від часу вдаються до спроб ліквідувати чи модифікувати спрощену систему оподаткування.

Опитування, проведені серед сільських підприємців, свідчать про те, що відмова або скорочення сфери застосування спрощеної системи оподаткування буде руйнівним ударом по малому підприємству в цілому, в т.ч. і по малому підприємству на селі.

Вирішувати питання наповнення бюджету необхідно, перш за все, шляхом розширення бази оподаткування, не керуючись короткотерміновими фіскальними завданнями. Все ж таки необхідно визнати, що мале підприємство спроможне виконувати й виконує важливі соціальні функції, сприяючи створенню додаткових робочих місць, зменшенню рівня безробіття, підвищенню рівня доходів населення; сприяє підтримці конкурентного середовища і обмеженню монополізму великих підприємств, швидкому насиченню ринку товарами й послугами, загальному оздоровленню економіки і суспільства в цілому.

Адміністративний тиск

Другою, не менш важливою, проблемою, яка стоїть на заваді розвитку малого підприємництва, є адміністративний тиск на СПД. Ця проблема має багато аспектів, серед яких варто виділити основні:

- перевірки;
- складна система дозволів;
- надмірне нормативне регулювання;
- побори.

Перевірки. Їхня кількість залишається невідправдано великою. Якщо після виходу Указу Президента України "Про деякі заходи з дерегулю-

вання підприємницької діяльності" №817 від 23 липня 1998 р. кількість перевірок СПД суттєво зменшилась, то нині ситуація змінюється в протилежному напрямку: скорочення кількості планових перевірок компенсується збільшенням кількості позапланових.

Практично невпорядкованими залишаються процедури перевірок правоохоронними органами.

У зв'язку з цим, на часі стало прийняття Верховною Радою України Закону України "Про засади здійснення контролю за діяльністю суб'єктів господарювання в Україні". Цим законом варто встановити виключний перелік контролюючих органів та єдині для всіх контролюючих органів правила здійснення перевірок. Наслідком прийняття цього закону повинно стати встановлення паритетних стосунків між контролюючими органами та СПД, зменшення можливості для зловживань представниками контролюючих органів, підвищення рівня захищеності СПД.

Дозвільна система. Згідно з діючими в Україні нормами, СПД не може розпочати свою діяльність (навіть за наявності ліцензії!) до отримання дозволів від санепідслужби, пожежної охорони, органу з охорони праці та десятків інших. Саме отримання таких дозволів вимагає левову частку часу (збір різноманітних довідок та погоджень) і коштів.

Необхідно вкрай спростити саму систему отримання дозволів. Верховна Рада України повинна прийняти Закон України "Про дозвільну систему в Україні", яким видається доцільним передбачити, що дозволи на підприємницьку діяльність повинні видаватися тільки в тому випадку, якщо така діяльність несе в собі певну загрозу життю, здоров'ю людини, безпеці держави.

Відсутність дієвої фінансової та ресурсної підтримки малого підприємництва

Малі підприємства потребують невеликих за розміром кредитів під невисокі відсотки. Банківські установи не зацікавлені у наданні таких кредитів. Крім того, кредити видаються виключно під заставу. В результаті малий підприємець, особливо початківець, не в змозі отримати кредит. Реально малі підприємства можуть отримати кредити на таких умовах лише у спеціалізованому Мікрокредитному банку та у банках, в яких відкриті кредитні лінії Європейського банку реконструкції та розвитку. Ринок небанківських кредитних послуг фактично не розвинутий.

Верховній Раді України доцільно було б прискорити розгляд проекту Закону України "Про мікрокредитування суб'єктів підприємництва спеціальними установами". Прийняття такого закону дозволить створити правове поле для діяльності таких установ та, як наслідок, спростити доступ малим підприємствам до кредитних ресурсів.

Одним з основних джерел забезпечення

сільських підприємців кредитними ресурсами могли б стати кредитні спілки.

З метою розвитку кредитної кооперації на селі необхідно, перш за все, професійно проаналізувати фінансовий стан функціонуючих кредитних спілок та передбачити проведення навчальних семінарів для їхніх керівників та персоналу за участю кваліфікованих спеціалістів, сільських дорадчих служб та науковців. Такі кроки були б реальною допомогою кредитним спілкам у їхньому становленні.

Нерозвиненість інфраструктури підтримки підприємництва та низький рівень знань та професійних навичок працівників сфери малого підприємництва

Це ще одна зі сфер, яка потребує державної фінансової підтримки. Підприємці та наймані працівники, більшість з яких отримала освіту в радянські часи, потребують знань з основ підприємництва, фінансів, права, проте здобути їх не мають можливості, враховуючи високу вартість та значний час необхідний на здобуття освіти у вищих навчальних закладах.

Важливий внесок у розбудову інфраструктури розвитку сільського підприємництва мають відіграти сільськогосподарські дорадчі служби, процес створення яких значно активізувався після прийняття 17 червня 2004 року Верховною Радою України Закону "Про сільськогосподарську дорадчу діяльність".

До низки завдань сільськогосподарських дорадчих служб відноситься не тільки розвиток агробізнесу, а й сприяння розвитку несільськогосподарських видів підприємництва в сільській місцевості, у тому числі розвиток кредитної кооперації, сільського зеленого туризму, відродження народних промислів та інше.

Комплексний підхід до розвитку сільського підприємництва

В Україні є значний потенціал для пом'якшення негативного впливу трансформаційних процесів, які призвели до різкого скорочення робочих місць у сільському господарстві та, як наслідок, негативно вплинули на соціально-економічний розвиток села. Центральним механізмом вирішення зазначених проблем, дієвим інструментом подолання безробіття та підвищення рівня життя сільського населення в Україні є комплексний підхід до розвитку малого та середнього підприємництва у сфері несільськогосподарських видів підприємницької діяльності, який передбачає:

– удосконалення нормативно-правової бази у сфері підприємництва;

– розвиток фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки малого підприємництва на селі;

– розвиток інфраструктури розвитку сільського підприємництва.

З метою активізації процесів створення та розвитку суб'єктів малого підприємництва в сільській місцевості влада має гарантувати підприємцям стабільність та рівноправні умови ведення бізнесу, вирішити питання розробки та впровадження стимулюючої податкової та фінансово-кредитної політики, всіляко сприяти внутрішнім та зовнішнім інвестиціям до сільської місцевості, підтримувати інноваційну діяльність за допомогою цільових субсидій та кредитів.

На виконання указу президента на часі затвердження Кабміном заходів до Загальнодержавної програми соціального розвитку села на період до 2011 року. Проект зазначеної програми передбачає низку заходів з розвитку несільськогосподарських видів підприємницької діяльності на селі. Інститут Сільського Розвитку брав активну участь у розробці пропозицій до зазначеної програми.

Пропозиції, надані Інститутом Сільського Розвитку до проекту "Загальнодержавної програми соціального розвитку села на період до 2011 року", передбачають реалізацію конкретних заходів за зазначеними далі напрямками:

1) Удосконалення нормативно-правової бази:

- прийняття Закону України "Про стимулювання розвитку регіонів", доопрацювавши його у частині розробки критеріїв визначення депресивності сільських регіонів та механізмів сприяння соціально-економічному розвитку;

- прийняття Закону України "Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва", доопрацювавши його у частині забезпечення максимально спрощеної системи реєстрації, оподаткування та звітності для жителів сільської місцевості, які вперше реєструються як суб'єкти малого підприємництва;

- прийняття Закону України "Про основні засади здійснення контролю за діяльністю суб'єктів господарювання в Україні" з метою обмеження рівня втручання контролюючих органів у діяльність малих підприємств;

- прийняття Закону України "Про державну підтримку та стимулювання інвестиційної діяльності", доопрацювавши його у частині сприяння інвестиціям, які спрямовані на створення додаткових робочих місць у сільській місцевості (або які спрямовані на створення нових та розширення діючих підприємств у сільській місцевості);

- прийняття Закону України "Про сільський зелений туризм".

2) Активізація фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки:

- розробка та впровадження Національної програми фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва у сільській місцевості з метою забезпечення доступу сільських підприємців до кредитних ресурсів.

3) Стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва в несільськогосподарських видах діяльності:

- вдосконалення системи державних закупівель товарів, робіт, послуг як механізму підтримки сільських підприємців;
- розробка та впровадження державної програми сприяння розвитку сільських підприємств, котрі працюють у сфері переробки сільгосппродукції, виробництві продуктів харчування, маркетингу та збуту;
- розробка та впровадження програми підвищення конкурентоспроможності та розвитку експортного потенціалу суб'єктів малого підприємництва сільської місцевості;
- впровадження моніторингу ефективності заходів, спрямованих на розвиток малого та середнього підприємництва в несільськогосподарських видах діяльності;
- розвиток системи третейського судочинства як механізму вирішення господарських спорів між суб'єктами малого підприємництва у сільській місцевості;
- створення сприятливих умов для розвитку сільського зеленого туризму;
- сприяння розвитку малих підприємств, зайнятих у сфері народних промислах.

Сподіваємося, що наші пропозиції знайдуть відображення у Програмі, а заходи цієї Програми, після її затвердження, напевно, зможуть бути інтегровані до регіональних програм розвитку малого підприємництва.

Сільське підприємництво 2005 року

У найближчій перспективі є певні надії на Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва. Відповідно до Закону України "Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні" та Закону України "Про державну підтримку малого підприємництва", заходи щодо виконання Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні щорічно затверджуються Кабміном. Держкомпідприємництва підтримав ініціативу громадської організації "Інститут

сільського розвитку" й у проекті документу "Заходів щодо виконання Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні на 2005 рік" важливим аспектом впровадження регіональної політики сприяння розвитку малого підприємництва вперше пропонується визнати:

- сприяння відродженню народних промислів (створення та підтримка існуючих підприємств у сфері народних промислів, відродження національних традицій, створення нових робочих місць);
- розвиток сільського туризму (створення сприятливих умов для надання якісних послуг суб'єктами малого підприємництва в галузі сільського туризму та екотуризму, зокрема проведення рекламної кампанії, видання туристичного альманаху, каталогів тощо);
- розвиток підприємництва в сільській місцевості (надання спеціалізованих, методологічних послуг щодо проведення підприємницької діяльності в сільській місцевості, створення нових робочих місць, підтримка малих підприємств, які займаються переробкою сільгосппродукції).

На час підготовки цієї статті документ ще не затверджено урядом, але хочеться сподіватися, що кошти на розвиток підприємництва у сільській місцевості все-таки будуть передбачені у бюджеті 2005 року. І головне, будуть реально виділені на ці завдання.

На загал, в Україні існує чимало цільових програм, які є доволі прогресивними за змістом, але питання законодавчо закріплених гарантій вчасного та повного їхнього фінансування (включаючи як національні, так і регіональні програми заходів сприяння розвитку малого підприємництва), на жаль, залишається невирішеним. Сподіваємося, що новий Уряд послідовно впроваджуватиме прогресивну політику розвитку підприємництва в Україні, спрямовану на дієву підтримку приватної ініціативи як основного механізму соціально-економічного розвитку держави. ■

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
РОЗПОРЯДЖЕННЯ

Від _____ № _____

м. Київ

**Про заходи щодо виконання Національної програми
сприяння розвитку малого підприємництва в Україні на 2005 рік**

1. Відповідно до Закону України "Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні" та Закону України "Про державну підтримку малого підприємництва" затвердити заходи щодо виконання Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні на 2005 рік (далі – заходи), що додаються.

Мінфіну та Державному казначейству забезпечити фінансування заходів в межах бюджетних призначень, передбачених на цю мету у 2005 році.

2. Міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським держадміністраціям щокварталу до 30 числа місяця, що настає за звітним періодом, інформувати Держпідприємство про стан виконання заходів для подання узагальнених матеріалів Кабінету Міністрів України до 15 числа другого після звітного кварталу місяця.

**ЗАХОДИ ЩОДО ВИКОНАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ СПРИЯННЯ
РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ НА 2005 РІК**

Зміст заходу		Очікуваний результат	Термін виконання 2005 рік	Відповідальні за виконання
Удосконалення нормативно-правової бази у сфері підприємницької діяльності				
1.	Розроблення проектів:			
1.1.	Закону України "Про внутрішню торгівлю"	створення умов для розвитку конкуренції та залучення інвестицій у сферу торгівлі, ліквідація правових, економічних та адміністративних перешкод при здійсненні торговельної діяльності	IV квартал	Мінекономіки Держспоживстандарт
1.2.	Закону України "Про експеримент із створення палат побутових послуг у Вінницькій, Одеській та Херсонській областях"	реформування сфери побутового обслуговування населення, удосконалення ринкових механізмів, створення рівних умов для діяльності підприємств усіх форм власності, зменшення тіньового сектору	IV квартал	Мінекономіки Держспоживстандарт
1.3.	Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про державну підтримку малого підприємництва"	визначення правового поля, засад та умов діяльності фондів підтримки підприємництва	III квартал	Держпідприємство Український фонд підтримки підприємництва (за згодою) Мін'юст
2.	Супроводження проектів:			
2.1.	Закону України "Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва"	удосконалення спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва	протягом року	Мінфін ДПА Мін'юст Держпідприємство
2.2.	Закону України "Про основні засади здійснення контролю за діяльністю суб'єктів господарювання"	зменшення втручання органів, які виконують контрольні функції, у діяльність підприємців	протягом року	Держпідприємство Мін'юст Інші заінтересовані центральні органи виконавчої влади
Формування єдиної державної регуляторної політики у сфері підприємництва				
3.	Створення аналітичного центру для проведення науково-дослідних робіт з питань здійснення регуляторної політики	вдосконалення правового регулювання господарських та адміністративних відносин	протягом року	Держпідприємство Мінфін Польсько-Американсько-Українська Ініціатива про Співпрацю (за згодою)
4.	Проведення навчально-просвітницьких заходів щодо реалізації положень Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності"	зміцнення якості кадрового потенціалу органів виконавчої влади, до компетенції яких належить контроль та дотримання вимог державної регуляторної політики	протягом року	Держпідприємство

Зміст заходу		Очікуваний результат	Термін виконання 2005 рік	Відповідальні за виконання
5.	Видання методичних посібників з реалізації державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності в Україні та видання щотижневого інформаційного вісника "Регуляторна політика в Україні"	підвищення рівня обізнаності підприємців у сфері реалізації положень державної регуляторної політики	протягом року	Держпідприємництво
6.	Моніторинг розвитку підприємництва в Україні	підвищення ефективності державної політики в області розвитку підприємництва шляхом виявлення та усунення протиріч між законодавчими й іншими правовими актами, у тому числі в сферах ліцензування видів діяльності, сертифікації продукції, реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності тощо; забезпечення органів влади актуальною оперативною інформацією для прийняття управлінських рішень	протягом року	Держпідприємництво Польсько-Американсько-Українська Ініціатива про Співпрацю (за згодою)
Активізація фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки малого підприємництва				
7.	Впровадження компенсаційного механізму підтримки малого підприємництва	збільшення обсягів фінансування та зменшення витрат суб'єктів малого підприємництва в регіонах	протягом року	Держпідприємництво Український фонд підтримки підприємництва Асоціація українських банків (за згодою) Польсько-Американсько-Українська Ініціатива про Співпрацю (за згодою)
8.	Розроблення та впровадження Програми надання фінансової підтримки суб'єктам малого підприємництва	забезпечення доступу підприємців до кредитних ресурсів, збільшення обсягів фінансування малого підприємництва в регіонах	протягом року	Держпідприємництво Український фонд підтримки підприємництва НБУ (за згодою) Асоціація українських банків (за згодою)
9.	Сприяння залученню коштів, у т.ч. міжнародної технічної допомоги для підтримки та розвитку малого підприємництва	організаційне забезпечення доступу малих підприємств до позабюджетних фінансових ресурсів, створення венчурних фондів тощо	протягом року	Держпідприємництво Мінекономіки Польсько-Американсько-Українська Ініціатива про Співпрацю (за згодою)
10.	Поширення досвіду малих підприємств, що успішно працюють за системою франчайзингу	створення умов для реалізації пріоритетних напрямків розвитку малого підприємництва з використанням систем франчайзингу, активізація процесу інтеграції малих і великих підприємств	протягом року	Держпідприємництво ТПП (за згодою) Український фонд підтримки підприємництва Місцеві органи виконавчої влади Асоціація франчайзингу (за згодою)
Сприяння створенню інфраструктури розвитку малого підприємництва				
11.	Запровадження освітньої програми з підприємницької діяльності для підприємців та широких верств населення	залучення широких верств населення до отримання знань, необхідних для започаткування та ведення власної справи, підвищення ефективності діяльності суб'єктів малого підприємництва в регіонах	протягом року	Держпідприємництво Український фонд підтримки підприємництва Польсько-Американсько-Українська Ініціатива про Співпрацю (за згодою)
12.	Надання психологічної підтримки та професійне навчання безробітних за направленням служби зайнятості за професіями і спеціальностями, що сприяють розвитку власної справи	сприяння створенню суб'єктів малого підприємництва з числа безробітних, підвищення якості та конкурентноздатності робочої сили	протягом року	Мінпраці Держпідприємництво МОН
13.	Створення та забезпечення діяльності Українського центру з питань підприємництва та центрів сприяння підприємству в регіонах	розроблення єдиних методологічних стандартів навчання підприємців; підвищення кваліфікації регіональних тренерів-консультантів з питань малого підприємництва	протягом року	Український фонд підтримки підприємництва Держпідприємництво
14.	Сприяння розвитку мережі навчально-ділових центрів, бізнес-центрів та бізнес-інкубаторів	забезпечення суб'єктів малого підприємництва фінансово-майновою та організаційно-методичною підтримкою	протягом року	Держпідприємництво МОН Мінсім'ядітимолодь Місцеві органи виконавчої влади
15.	Організація навчальних курсів щодо оформлення заявних документів та бізнес-планів для отримання мікрокредитів	підвищення якості підготовки суб'єктами малого підприємництва документів для отримання мікрокредитів у фінансових установах	протягом року	Український фонд підтримки підприємництва Держпідприємництво
16.	Забезпечення функціонування в регіонах інформаційної служби "гаряча лінія" для підприємців	розвиток системи інформаційного забезпечення та надання інформаційних послуг суб'єктам малого підприємництва	протягом року	Держпідприємництво Місцеві органи виконавчої влади Спілка орендарів і підприємців України (за згодою)

Зміст заходу		Очікуваний результат	Термін виконання 2005 рік	Відповідальні за виконання
17.	Сприяння розвитку мережі фондів підтримки підприємництва	впровадження прогресивних механізмів фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва в регіонах	протягом року	Держпідприємництво Український фонд підтримки підприємництва Місцеві органи виконавчої влади
18.	Реалізація Програми розвитку малого підприємництва через створення промислових кластерів в регіонах України	розвиток малого підприємництва в різних галузях економіки, створення нових робочих місць, організація кооперації між суб'єктами малого підприємництва	протягом року	Український фонд підтримки підприємництва Міжнародна фундація сприяння ринку (за згодою)
19.	Забезпечення підтримки інвестиційно-інноваційних проектів суб'єктів малого підприємництва, що працюють в пріоритетних напрямках розвитку економіки	створення робочих місць, зменшення соціальної напруги, підтримка інноваційної діяльності підприємств, збільшення надходжень коштів до бюджетів всіх рівнів	протягом року	Держпідприємництво МОН Мінекономіки Український фонд підтримки підприємництва Місцеві органи виконавчої влади Спілка наукових та інженерних об'єднань України (за згодою) Український інститут підприємництва (за згодою)
20.	Поширення комерційної інформації про потенційні можливості малого підприємництва, надання допомоги щодо пошуку ділових партнерів, сприяння розширенню експорту виробленої продукції	підвищення ділової активності суб'єктів малого підприємництва, поліпшення міжнародного іміджу українських малих підприємств, зростання експортного потенціалу	протягом року	Мінекономіки МЗС Держпідприємництво ТПП (за згодою) Державний інформаційно-аналітичний центр моніторингу зовнішніх товарних ринків (за згодою)
21.	Розвиток молодіжного підприємництва шляхом залучення студентської молоді до підприємницької діяльності	відбір та підготовка студентів, що здатні організувати власний ефективно діючий бізнес, надання їм практичної допомоги для започаткування підприємницької діяльності	протягом року	Держпідприємництво Український інститут підприємництва (за згодою)
22.	Проведення серед молоді Всеукраїнського конкурсу бізнес-планів підприємницької діяльності та Всеукраїнського конкурсу "Молодий підприємець року"	підтримка підприємницьких ініціатив молоді, сприяння створенню й забезпеченню діяльності молодіжних підприємств	протягом року	Мінсिम'ядитимолодь Держпідприємництво Місцеві органи виконавчої влади
23.	Проведення конференцій, семінарів, "круглих столів", форумів, Дня підприємця, міжнародних зустрічей, виставок та ярмарків за участю представників малого підприємництва	формування позитивної суспільної думки про мале підприємництво, підвищення інформованості громадськості про проблеми малого підприємництва, сприяння розвитку економічного співробітництва суб'єктів малого підприємництва	протягом року	Держпідприємництво Український фонд підтримки підприємництва Центральні та місцеві органи виконавчої влади Польсько-Американсько-Українська Ініціатива про Співпрацю (за згодою)
24.	Підтримка малого підприємництва через громадські приймальні, громадські колегії, інститут уповноважених з питань захисту прав підприємців	посилення ролі та значення підприємницьких громадських організацій у вирішенні проблем суб'єктів підприємництва	протягом року	Держпідприємництво Місцеві органи виконавчої влади
25.	Впровадження на малих підприємствах систем управління якістю та екологічного управління відповідно до вимог гармонізованих з міжнародними національних стандартів ДСТУ ISO 14001, а також систем управління безпечністю харчових продуктів відповідно до вимог ДСТУ 4161 "Системи управління безпечністю харчових продуктів. Вимоги."	підвищення якості та конкурентоспроможності підприємств	протягом року	Держпідприємництво Держспоживстандарт Українська асоціація якості (за згодою)
Впровадження регіональної політики сприяння розвитку малого підприємництва				
26.	Сприяння відродженню народних промислів	створення та підтримка існуючих підприємств у сфері народних промислів, відродження національних традицій, створення нових робочих місць	протягом року	Український фонд підтримки підприємництва Мінагрополітики Місцеві органи виконавчої влади Інститут сільського розвитку (за згодою) Український інститут підприємництва (за згодою)
27.	Розвиток сільського туризму	створення сприятливих умов для надання якісних послуг суб'єктами малого підприємництва в галузі сільського та екотуризму, зокрема проведення рекламної компанії, видання туристичного альманаху, каталогів	протягом року	Український фонд підтримки підприємництва Держтурадміністрація Мінагрополітики Місцеві органи виконавчої влади Інститут сільського розвитку (за згодою) Український інститут підприємництва (за згодою)

Зміст заходу		Очікуваний результат	Термін виконання 2005 рік	Відповідальні за виконання
28.	Розвиток підприємництва в сільській місцевості	надання спеціалізованих, методологічних послуг щодо проведення підприємницької діяльності в сільській місцевості, створення нових робочих місць, підтримка малих підприємств, які займаються переробкою сільгосппродукції	протягом року	Український фонд підтримки підприємництва Мінагрополітики Центральні та місцеві органи виконавчої влади Інститут сільського розвитку (за згодою) Український інститут підприємництва (за згодою)
29.	Розвиток малого підприємництва в малих містах України	забезпечення позитивних зрушень у соціально-економічному розвитку малих міст, створення умов для їх розвитку за рахунок власних фінансових, матеріальних, трудових, природних та інших ресурсів	протягом року	Держпідприємництво Український інститут підприємництва (за згодою)
30.	Організація теле- і радіопрограм для висвітлення проблем розвитку малого підприємництва та ходу впровадження єдиної державної регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності	висвітлення проблем розвитку малого підприємництва та сприяння усуненню їх причин	протягом року	Держкомтелерадіо Український фонд підтримки підприємництва Держпідприємництво Центральні та місцеві органи виконавчої влади
31.	Організація періодичних видань, що висвітлюють проблеми малого підприємництва	поширення досвіду щодо організації підприємницької діяльності та надання консультативної допомоги суб'єктам малого підприємництва	протягом року	Держпідприємництво
32.	Видання довідкової та консультаційної літератури з питань організації підприємницької діяльності	підвищення освітнього рівня підприємців та фахівців органів державної виконавчої влади, що займаються підтримкою розвитку підприємництва	протягом року	Держпідприємництво
33.	Організація щорічної науково-практичної конференції з проблем розвитку малого підприємництва та ходу впровадження єдиної державної регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності	узагальнення і розповсюдження позитивного досвіду розвитку малого підприємництва, у тому числі у виробничій, науково-технічній та інших сферах економіки України	протягом року	Держпідприємництво

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ДОРАДНИЦТВО У ДОКУМЕНТАХ

У минулому числі нашого журналу був надрукований текст Закон України "Про сільськогосподарську дорадчу діяльність". З 1 січня 2005 року цей закон набрав чинності. У ньому, зокрема, зазначено, що у Державному бюджеті України на відповідний рік окремим рядком передбачені кошти для фінансування державної цільової програми сільськогосподарської дорадчої діяльності, надання соціально спрямованих дорадчих послуг.

На сьогодні такого рядка у Державному бюджеті нема, оскільки ще не прийнято таку Програму, хоча й Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України, і Інститут сільського розвитку доклали чимало зусиль для її підготовки.

Відповідно до законодавства, прийняттю Програми передують прийняття Концепції. Сьогодні ми пропонуємо до обговорення Концепцію Державної цільової програми сільськогосподарської дорадчої діяльності. Слід зазначити, що цей документ постійно доопрацьовується Міністерством аграрної політики, тому наведений тут варіант може дещо відрізнятись від остаточного.

Закон дає можливість місцевим органам влади готувати, приймати та фінансувати власні програми дорадчої діяльності. І це вже робиться в різних регіонах. Однак досвіду підготовки таких програм у більшості обмаль. Наша публікація проекту "Програми розвитку сільськогосподарської дорадчої діяльності в Київській області на 2005-2007 роки" (щира вдячність за допомогу панові Миколі Гриценку, директорові Київської обласної аграрної дорадчої служби) має на меті надання допомоги місцевим органам влади у підготовці подібних програм.

Ми були б раді отримати від місцевих органів влади, дорадчих служб їхні програми діяльності, погляди, думки, пропозиції щодо розвитку мережі сільськогосподарських дорадчих служб в Україні.

ПРОЕКТ

КОНЦЕПЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ЦІЛЬОВОЇ ПРОГРАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОРАДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА 2005-2009 РОКИ

I. ПРОБЛЕМА, ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЯКОЇ РОЗРОБЛЯЄТЬСЯ ДЕРЖАВНА ЦІЛЬОВА ПРОГРАМА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОРАДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА 2005-2009 РОКИ

Державна цільова програма сільськогосподарської дорадчої діяльності на 2005-2009 роки (надалі – Програма) розробляється на виконання Закону України "Про сільськогосподарську дорадчу діяльність", який спрямований на поліпшення

добробуту сільського населення та розвиток сільської місцевості.

II. АНАЛІЗ ПРИЧИН ВИНИКНЕННЯ ПРОБЛЕМИ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ЇЇ РОЗВ'ЯЗАННЯ ШЛЯХОМ РОЗРОБЛЕННЯ І ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

В аграрному секторі внаслідок реформування відбулися радикальні структурні зміни. На сьогодні

сформовано принципово нові засади організації сільськогосподарського виробництва та аграрного бізнесу, завершено приватизацію колективних сільськогосподарських підприємств, проведено паювання землі та майна, здійснюється видача державних актів на право власності на земельну ділянку. В результаті паювання земель сільськогосподарського призначення 6,9 млн. селян набули право на земельну частку (пай), з яких 6,7 млн. (98%) отримали сертифікати, що посвідчують це право, а понад 4,1 млн. власників сертифікатів отримали державний акт на право власності на земельну ділянку. Право власності на майнові паї загальною вартістю 21,1 млрд. гривень отримали 6,3 млн. громадян, з них 5,7 млн. громадянам (93%) видано майнові сертифікати. В ході реформування на базі 11,3 тис. колективних сільськогосподарських підприємств (КСП) створено

16,1 тис. агроформувань нового типу. В їх структурі 1,8 тис. (11,2%) фермерських господарств, 3,7 тис. (22,9%) приватних підприємств, 7,8 тис. (48,6%) господарських товариств, 2,2 тис. (13,9%) сільськогосподарських виробничих кооперативів, 0,1 тис. (0,9%) обслуговуючих кооперативів та 0,4 тис. (2,5%) інших агроформувань. Більшість членів колишніх колективних сільськогосподарських підприємств передали свої земельні частки (паї) і майнові паї в оренду новоствореним приватним сільськогосподарським підприємствам. Значна частина сільського населення веде господарську діяльність самостійно, в тому числі через розширення особистих селянських господарств за рахунок земельних часток (паїв) і майнових паїв.

Новостворені підприємства та особисті селянські господарства зіткнулися з певними проблемами в сучасних умовах функціонування в ринковому середовищі. Найбільш характерні з них наступні:

- необхідність самостійного прийняття обґрунтованих управлінських рішень в умовах повної відповідальності за кінцеві результати своєї діяльності;
- відсутність достатнього досвіду практичної роботи в ринкових умовах;
- недостатня кількість кваліфікованих галузевих спеціалістів сільського господарства;
- недостатність нових знань та практичних навичок у веденні господарювання в умовах обмежених ресурсів;
- відсутність стабільних та недорогих каналів отримання інформації – технологічної, економічної, правової тощо.

Нерозвиненість ринкової інфраструктури у сільській місцевості, особливо такої її важливої складової як інформаційно-консультаційне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників та сільського населення негативно впливає на стан сільського господарства та сільської місцевості.

Частина цих проблем намагаються вирішити сільськогосподарські дорадчі служби, які створено майже у всіх областях України та Автономній Республіці Крим. Їх діяльність переважно пов'язана з проектами міжнародної технічної допомоги, ресурси яких є обмеженими і недостатніми для формування та підтримки функціонування мережі сільськогосподарських дорадчих служб, які здатні були б задовольнити потреби сільськогосподарських товаровиробників та сільського населення у дорадчих послугах.

У різних організаційно-правових формах сільськогосподарські дорадчі служби існують у майже 120 країнах світу. У Європейській хартії розвитку сільської місцевості (1996 р.) Рада Європи визначила, що сільськогосподарське дорадництво є основним елементом системи сільськогосподарських знань, до якої належать дослідження та навчання.

Тенденції розвитку сільського господарства та сільської місцевості диктували зміни підходів до сільськогосподарської дорадчої діяльності. Законом України "Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 років" наголошувалося, що пріоритетний розвиток сільського господарства забезпечується шляхом сприяння розвитку мережі дорадчих сільськогосподарських служб. Верховною Радою України прийнято Закон України "Про сільськогосподарську дорадчу діяльність", який передбачає розробку Програми.

III. МЕТА ПРОГРАМИ

Метою Програми є проведення державної політики, спрямованої на реалізацію Закону України "Про сільськогосподарську дорадчу діяльність" задля задоволення потреб особистих селянських та фермерських господарств, господарських товариств, інших сільськогосподарських підприємств усіх видів та організаційних форм господарювання, а також сільського населення у підвищенні рівня знань та вдосконаленні практичних навичок прибуткового ведення господарства, розвитку сільської місцевості.

Основними завданнями Програми є:

- створення умов для прибуткового господарювання в сільськогосподарському виробництві;
- розвиток сучасної інфраструктури стабільного аграрного ринку;
- підтримка інноваційного розвитку сільського господарства;
- сприяння розвитку сільської місцевості та вирішенню соціальних проблем сільського населення;
- формування дієздатної мережі сільськогосподарських дорадчих служб та ринкової системи розповсюдження сільськогосподарських знань, технологій та інформації.

Основні завдання виконуватимуться з урахуванням комплексного підходу до розв'язання проблем сільського господарства та сільської місцевості через поєднання інтересів жителів сільської місцевості, сільських громад, місцевого самоврядування та держави шляхом гармонізації соціальних та економічних важелів регулювання відповідних відносин з організаційними і правовими.

Програма виступить в якості одного з механізмів досягнення стратегічних цілей розвитку аграрного сектору, визначеного Стратегією економічного та соціального розвитку України "Шляхом європейської інтеграції" на 2004 – 2015 роки:

- досягнення стабільного економічного зростання шляхом забезпечення умов для розвитку ефективного підприємництва в аграрному секторі;
- підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняного сільськогосподарського виробництва на внутрішньому і зовнішньому ринках на базі нарощування обсягів інвестицій та їх інноваційного спрямування;
- створення цивілізованих умов для проживання в сільській місцевості як основи припливу працездатних верств населення та відтворення людського капіталу;
- формування дієздатних сільських територіальних громад.

IV. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ШЛЯХІВ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ ОПТИМАЛЬНОГО ВАРІАНТА

Можливими є декілька варіантів надання сільському населенню дорадчих послуг:

1) споживачі дорадчих послуг повністю оплачують їх вартість. Це варіант через низьку платоспроможність сільського населення звужує спектр послуг, які може отримати сільське населення. Такий підхід не дозволяє досягти визначеної Програмою мети;

2) всі дорадчі послуги надаються за бюджетні кошти. Цей підхід дозволяє надавати селянам широкий спектр послуг сільському населенню, але є надміру затратним для державного та місцевих бюджетів;

3) за рахунок бюджетних коштів надається тільки частина дорадчих послуг, що необхідні сільському населенню та мають найбільший соціальний ефект, так звані соціально спрямовані дорадчі послуги. Інші послуги оплачуються їх замовниками. Такий підхід дозволяє найбільш ефективно використовувати бюджетні кошти.

Виходячи із соціально-економічної ситуації, що склалася у сільській місцевості, найбільш прийнятним є останній варіант надання сільському населенню дорадчих послуг.

Перелік соціально спрямованих дорадчих послуг, що надаються суб'єктам господарювання, які здійснюють діяльність у сільській місцевості, та сільському населенню за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, заходи з їх надання та орієнтовний кошторис видатків надання соціально спрямованих дорадчих послуг щорічно затверджуються Кабінетом Міністрів України та є невід'ємною частиною Програми..

Органи місцевого самоврядування самостійно визначають додаткові соціально спрямовані дорадчі послуги, які надаються за рахунок коштів місцевих бюджетів, відповідно до місцевих програм соціально-економічного розвитку.

V. ШЛЯХИ ТА ЗАСОБИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ

Визначені завдання передбачається розв'язувати шляхом:

1) підвищення рівня ефективності господарювання на землі через:

- навчання і надання дорадчої допомоги сільськогосподарським товаровиробникам та сільському населенню з врегулювання відносин власності на землю і майно та ефективного їх використання у процесі господарської діяльності;
 - інформування про новітні досягнення науки і техніки, поширення і впровадження у виробництво сучасних технологій, передового досвіду господарювання, дотримання стандартів якості та безпеки сільськогосподарської продукції;
 - диверсифікації сільськогосподарського виробництва;
 - освоєння методів виробництва нових видів сільськогосподарської продукції;
 - стимулювання виробництва екологічно чистої продукції;
 - залучення до вирішення цих питань вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, які здійснюють підготовку кадрів для сільського господарства, суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності у сфері сільського господарства;
 - роз'яснення державної політики та шляхів її реалізації через участь сільськогосподарських товаровиробників та сільського населення у державних, республіканських Автономної Республіки Крим, обласних, районних програмах економічного і соціального розвитку, програмах розвитку галузей сільськогосподарського виробництва та сільської місцевості;
- 2) розвитку інфраструктури аграрного ринку, зокрема:
- організації мережі збуту сільськогосподарської продукції від виробника до споживача шляхом створення сільських агромагазинів, сільськогосподарських заготівельно – збутових кооперативів, кредитних спілок, агроторгових домів тощо з метою формування оптових партій продовольства та

його реалізації через роздрібну торгівельну мережу, переробні підприємства та підприємства харчової промисловості, оптові ринки тощо;

- організації оптових ринків сільськогосподарської продукції і продовольства – оптових плодочовечих ринків, аукціонів живої худоби і птиці, ярмарків-виставок, товарних і ф'ючерських бірж тощо з метою формування прозорих ринкових механізмів ціноутворення та просування оптових партій продукції на регіональний, національний та міждержавний рівень, нарощуючи експортний продовольчий потенціал держави;

- сприяння у створенні системи сертифікації та контролю якості сільськогосподарської продукції і продовольства;

- налагодження взаємовигідних партнерських відносин між сільськогосподарськими товаровиробниками та іншими операторами аграрного ринку;

3) поширення ринкової інформації, зокрема:

- інформування сільськогосподарських товаровиробників та сільського населення про ціни і кон'юнктуру ринків, переваг та загроз їх розширення (при вступі України до СОТ, ЄС, ЄЕП, інших міжнародних організацій);

- дорадництво з питань маркетингу сільськогосподарської продукції і ресурсів для її виробництва;

- надання порад щодо умов участі в державних і галузевих програмах регулювання продовольчих і ресурсних ринків;

4) розвитку сільської місцевості та вирішення соціальних проблем сільського населення, зокрема:

- допомога в самоорганізації сільських громад, ініціювання проведення зборів для вирішення соціальних побутових та екологічних проблем, надання допомоги при розробці та супровід виконання комплексних програм соціально-економічного та культурного розвитку сільських територіальних громад, районів, областей;

- сприяння створенню інформаційно-навчальних центрів, клубів, груп за інтересами для жінок (навчання бухгалтерського обліку, кулінарії, догляду за дітьми тощо), дітей та молоді;

- надання дорадчих послуг з питань зайнятості та самозайнятості сільського населення, організації підприємств з надання соціально-побутових послуг сільському населенню, навчання та профорієнтації сільської молоді;

- підготовка та проведення науково-практичних конференцій з актуальних проблем розвитку аграрного та несільськогосподарського виробництва, розвитку сільських територій;

- сприяння підвищенню ініціативності сільських мешканців, створенню органів самоорганізації населення, громадських організацій (в тому числі молодіжних і дитячих). Розроблення, впровадження та методологічна підтримка діяльності фондів соціально-економічного розвитку сільських громад.

VI. ЕТАПИ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Передбачається поетапне виконання Програми:

- перший етап (2005-2006 роки) – формування дієздатної системи сільськогосподарського дорадництва, забезпечення соціально спрямованими дорадчими послугами сільськогосподарських товаровиробників та сільського населення;

- другий етап (2007-2009 роки) – становлення ринкової системи розповсюдження сільськогосподарських знань, технологій та інформації через надання дорадчих послуг.

На кожному етапі повинні забезпечуватися:

- підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації сільськогосподарських дорадників та експертів-дорадників;

- розширення зв'язків і налагодження співпраці з громадськими організаціями у здійсненні інформаційних та просвітницьких заходів;

- сприяння розвитку центрів сільськогосподарського дорадництва, наукового, методичного, матеріально-технічного, організаційного та фінансового забезпечення заходів Програми;

- співпраця центральних та місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з суб'єктами господарювання, сільським населенням з метою реалізації заходів Програми.

На всіх етапах виконання Програми надаються дорадчі послуги з реалізації державних цільових програм розвитку сільського господарства та сільської місцевості.

VII. ФІНАНСОВІ, МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНІ ТА ТРУДОВІ РЕСУРСИ, НЕОБХІДНІ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

На теперішньому етапі відсутні механізми системної державної підтримки сільськогосподарських дорадчих служб.

Загальнодержавний рівень проблеми зумовлює обов'язковість централізованого бюджетного фінансування у поєднанні з виділенням коштів місцевих бюджетів. Важливим фактором успішного здійснення заходів є залучення коштів підприємств, установ та організацій різних форм власності та фізичних осіб (за їх згодою).

Орієнтовні обсяги фінансового забезпечення виконання Програми на 2005 – 2009 роки з Державного бюджету України складають в сумі 314,0 млн. грн., в тому числі:

- 2005 рік – 30,0 млн. грн.,
- 2006 рік – 73,0 млн. грн.,
- 2007 рік – 71,5 млн. грн.,
- 2008 рік – 70 млн. грн.,
- 2009 рік – 69,5 млн. грн.

Показники вартості здійснення заходів визначено у цінах 2004 року.

Порядок використання бюджетних коштів в рамках Програми визначається Кабінетом Міністрів України.

У державних цільових програмах, спрямованих на розвиток сільського господарства та сільської місцевості, починаючи з 2005 року, передбачаються кошти для фінансування сільськогосподарської дорадчої діяльності в розмірі не менше 5 відсотків коштів, передбачених для цих програм.

Порядок використання цих коштів здійснюється відповідно до законодавства.

VIII. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

У результаті здійснення визначених у Програмі заходів буде створено умови для подолання збитковості сільськогосподарського виробництва, підвищення ефективності його роботи, розширення сфери зайнятості та підвищення добробуту сільського населення, заохочення молоді до робо-

ти і проживання в сільській місцевості, поліпшення інфраструктури сільських населених пунктів.

IX. КОНТРОЛЬ ТА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Контроль за виконанням Програми здійснює Кабінет Міністрів України шляхом розгляду проміжних, щорічних, заключних звітів про результати виконання Програми та узагальненого висновку про кінцеві результати її виконання.

Контроль за виконанням заходів і завдань Програми, ефективним та цільовим використанням коштів її виконавцями здійснює центральний орган виконавчої влади з питань аграрної політики.

Контроль за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів здійснюють спеціально уповноважені органи державної влади відповідно до закону. ■

ПРОЕКТ

«ПРОГРАМА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОРАДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ НА 2005-2007 РОКИ»

I. Стан розвитку сільських територій області та соціально-економічні передумови розвитку сільськогосподарської дорадчої діяльності в області

В аграрному секторі області внаслідок реформування відбулися радикальні структурні зміни. На сьогодні практично сформовано принципово нові засади організації сільськогосподарського виробництва та аграрного бізнесу. Згідно з вимогами Указу Президента України від 3.12.1999 року № 1529 "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки" в області проведено реорганізацію всіх 559 колективних сільськогосподарських підприємств, на базі яких створено 690 нових агроформувань на засадах приватної власності та оренди землі і майна. В тому числі:

106 сільськогосподарських виробничих кооперативів (15%),

336 товариств з обмеженою відповідальністю (49%),

147 приватно-орендних підприємств (21 %),

58 акціонерних товариств (8%).

Крім того, створено 1538 фермерських господарств, загальна земельна площа яких становить 107660 га, де сільськогосподарські угіддя займають 102353 га, або 95 %.

Проведено уточнення вартості майна пайового фонду, який становить 98 млн.грн. Уже цього року розрахунки за оренду майна в цілому по області проведені на 87,3%.

Завершено реформування земельних відносин, на даний час оформлено 200,8 тисяч державних актів на право власності на землю, або 64,2% кількості власників сертифікатів. Після отримання державних актів на право власності на землю 40661 особа прийняла рішення про виділення своїх земельних ділянок із масивів колишніх колгоспів. Із них 6960 осіб використовують землю для ведення особистих селянських господарств, 33701 – приєдналися до фермерських господарств.

Всього укладено 279892 договорів оренди земельних часток (паїв) і земельних ділянок, що становить 89% до виданих сертифікатів. За оренду земельних паїв в 2004 році нараховано 107339,9 тис.грн., що на 10% більше, ніж минулого року. На сьогоднішній день за оперативними даними виплачено вже 97786,6 тис.грн., що становить 91,1% від нарахованого (на аналогічну дату минулого року лише 41,6 %).

Незважаючи на досягнуті за останні роки позитивні зрушення у сільському господарстві, на сьогодні, новостворені підприємства, фермерські та особисті селянські господарства та сільське населення в цілому зіткнулися з певними проблемами в сучасних умовах функціонування в ринковому середовищі. Найбільш характерні з них такі:

необхідність самостійного приймати обґрунтовані управлінські рішення за умов повної відповідальності за кінцеві результати своєї діяльності;

відсутність достатнього досвіду практичної роботи в ринкових умовах;

недостатня кількість кваліфікованих галузевих спеціалістів сільського господарства;

недостатність нових знань і практичних навичок господарювання за умови обмежених ресурсів;

відсутність стабільних і недорогих каналів отримання інформації – технологічної, економічної, правової тощо;

відсутність досвіду роботи зі створення маркетингових каналів збуту сільськогосподарської продукції;

необхідність переорієнтації сільськогосподарського виробництва на нові технології;

необхідність диверсифікації сільськогосподарського виробництва;

вивільнення робочої сили внаслідок запровадження нових прогресивних технологій господарювання;

недоступність кредитних ресурсів для дрібних сільськогосподарських товаровиробників;

недоступність державних цільових програм підтримки АПК для власників особистих підсобних господарств;

нерозвиненість ринкової інфраструктури в сільській місцевості.

Недостатньо розвинена ринкова інфраструктура, особливо брак пунктів заготівлі сільськогосподарської продукції, сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, мережі мікрофінансування (кредитних спілок) малого та середнього бізнесу, підприємств сфери комунально-побутового обслуговування не сприяє, а в окремих випадках стримує економічний розвиток сільських територій і зростання підвищення рівня зайнятості та життя сільських жителів області.

Станом на 1 жовтня 2004 р. на обліку в обласній службі зайнятості перебувало 28,7 тис. незайнятих громадян, з них офіційний статус безробітного мали 27,8 тис. осіб (96,9 %). В окремих районах (Сквирському, Миронівському, Рокитнянському, Вишгородському) в цьому році збільшилась кількість звернень до

центрів зайнятості.

Складно вирішуються демографічні проблеми села, у частині сіл відсутнє самовідтворення населення. Повільно відновлюється діяльність підприємств і закладів сфери обслуговування та оновлюється матеріальна база соціальної інфраструктури у сільській місцевості. Потребує покращання інформаційно-консультаційне забезпечення сільського населення. Значною проблемою для селян є доступ до телекомунікаційних послуг, в тому числі, мережі Інтернет, про що свідчить надзвичайно низький відсоток домогосподарств, які мають телефонний зв'язок чи комп'ютер. Це, в свою чергу, унеможливує доступ до новітніх освітніх технологій, зокрема, дистанційно-го навчання.

Назріла реальна необхідність запровадити в Київській області нові для України інструменти державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників та розвитку сільських територій в цілому. Одним із таких, повсюдно визнаних інструментів розвитку агропромислового виробництва і сільських територій, зростання добробуту та зайнятості сільського населення через підвищення рівня знань і вдосконалення практичних навичок прибуткового ведення господарської діяльності, поширення та впровадження у сільськогосподарське виробництво сучасних технологій, новітніх досягнень науки і техніки, сприяння розвитку несільськогосподарського підприємництва в сільській місцевості, зайнятості сільського населення є сільськогосподарська дорадча діяльність.

У Київській області цей процес розпочато 2001 року. Дорадча служба була створена в межах "Програми підвищення рівня життя сільського населення в Україні", що фінансується урядом Великої Британії. В зв'язку з обмеженістю фінансових ресурсів діяльність Київської обласної аграрної дорадчої служби поширена лише в п'яти районах (Білоцерківському, Макарівському, Ставищенському, Згурівському і Тетіївському). Окремі елементи дорадництва впроваджуються в Бородянському та Васильківському районах.

Тенденції розвитку сільського господарства та сільської місцевості диктували зміни підходів до сільськогосподарської дорадчої діяльності. В законі України "Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 років" наголошується, що "пріоритетний розвиток сільського господарства забезпечується шляхом сприяння розвитку мережі дорадчих сільськогосподарських служб". Верховна Рада України прийняла Закон України від 17 червня 2004 року №1807 – ІУ "Про сільськогосподарську дорадчу діяльність", на виконання якого розроблено дану цільову програму.

Програма виступає в якості одного з механізмів досягнення стратегічних цілей розвитку аграрного сектору, визначеного стратегією економічного і соціального розвитку України на 2004-2015 роки, зокрема:

досягнення стабільного економічного зростання шляхом забезпечення умов для розвитку ефективного підприємництва в аграрному секторі;

підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняного агропромислового виробництва на внутрішньому і зовнішньому ринках на базі нарощування обсягів інвестицій та їхнього інноваційного спрямування;

створення цивілізованих умов для проживання в сільській місцевості як основи припливу працездатного населення та відтворення людського капіталу;

підвищення рівня зайнятості сільського населення та розвиток малого підприємництва в сільській місцевості;

формування дієздатних сільських територіальних громад.

II. Мета та основні завдання Програми

Метою Програми є впровадження державної політики, спрямованої на задоволення потреб особистих селянських і фермерських господарств, господарських товариств, інших сільськогосподарських підприємств усіх форм власності і господарювання, а також сільського населення у підвищенні рівня знань і вдосконаленні практичних навичок прибуткового ведення господарства, комплексного розвитку сільської місцевості шляхом надання соціально спрямованих дорадчих послуг. *(Перелік соціально спрямованих послуг поданий у додатку 1).*

Основними завданнями програми є:

створення умов для прибуткового господарювання в агропромисловому виробництві;

сприяння розвитку стабільного аграрного ринку; інформаційно-консультаційне забезпечення інноваційного розвитку агропромислового виробництва;

сприяння розвитку сільських територій і вирішенню соціальних проблем сільського населення;

формування дієздатної мережі сільськогосподарських дорадчих служб та ринкової системи розповсюдження сільськогосподарських знань і інформації.

Основні завдання виконуються з урахуванням комплексного підходу до розв'язання проблем агропромислового комплексу та сільської місцевості через поєднання інтересів жителів сільської місцевості, сільських громад, місцевого самоврядування та держави шляхом поєднання соціальних і економічних важелів регулювання відповідних відносин з організаційними і правовими.

III. Основні напрями виконання Програми

Визначені завдання передбачається розв'язати шляхом:

1. підвищення рівня ефективності господарювання на землі через:

навчання та надання консультаційної допомоги сільгоспвиробникам і сільському населенню з відно-

син власності на землю і майно та ефективного використання їх у процесі господарської діяльності;

інформування про новітні досягнення науки і техніки, поширення та впровадження у виробництво сучасних технологій, передового досвіду господарювання, дотримання стандартів якості та безпеки сільськогосподарської продукції;

диверсифікацію виробництва;

освоєння виробництва нових видів сільськогосподарської продукції;

стимулювання виробництва екологічно чистої продукції;

активну співпрацю із закладами аграрної науки і освіти з цих питань;

роз'яснення державної політики та умов участі в державних, обласних, районних програмах економічного і соціального розвитку, програмах розвитку галузей сільськогосподарського виробництва;

2. розвитку інфраструктури аграрного ринку, зокрема:

сприяння організації агромагазинів, племінних ферм, зооветпунктів, спільних підприємств, науково-виробничих формувань, агропромислових інтеграційних утворень;

сприяння організації заготівельно-збутових сільських пунктів, сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, агроторгових домів, виставок-ярмарків тощо;

надання допомоги щодо створення системи сертифікації та контролю якості сільськогосподарської продукції;

налагодження взаємовигідних партнерських відносин між сільгоспвиробниками й іншими операторами аграрного ринку;

3. поширення ринкової інформації, зокрема:

інформування сільгоспвиробників і сільських жителів про ціни й кон'юнктуру ринків, переваг та загроз їхнього розширення (під час вступу України до СОТ, ЄС, ЄЕП, інших міжнародних економічних союзів);

консультування з питань маркетингу сільськогосподарської продукції й ресурсів для її виробництва;

надання порад щодо умов участі в державних і галузевих програмах регулювання продуктивних і ресурсних ринків;

4. підтримки несільськогосподарського підприємництва у сільській місцевості, зокрема:

проведення навчань для сільських безробітних з питань створення власної справи;

надання допомоги в пошуку початкового капіталу для створення власного бізнесу;

надання консультацій щодо реєстрації та діяльності малого бізнесу;

5. ініціювання розроблення й реалізації інноваційних проектів і програм;

6. допомоги суб'єктам господарювання та сільському населенню в отриманні кредитів, підтримки розвитку сільських кредитних спілок, зокрема:

надання консультацій щодо створення та діяль-

ності кредитних спілок в сільській місцевості;

надання консультацій щодо отримання кредитів у кредитних спілках;

7. допомоги суб'єктам господарювання та сільському населенню щодо забезпечення матеріально-технічними ресурсами;

8. проведення досліджень економічних, соціальних, побутових і культурних проблем розвитку сільської місцевості;

9. розроблення і реалізації програм розвитку сільських громад та сільських територій;

10. надання консультацій з правових питань.

IV. Соціально спрямовані дорадчі послуги. Отримувачі соціально-спрямованих дорадчих послуг:

органи місцевого самоврядування;

сільські територіальні громади;

громадські організації та об'єднання;

власники особистих селянських господарств;

сільськогосподарські товаровиробники всіх форм господарювання;

переробні підприємства.

Порядок визначення переліку соціально-спрямованих дорадчих послуг:

Перелік соціально спрямованих дорадчих послуг, що надаються суб'єктам господарювання, які здійснюють діяльність у сільській місцевості, та сільському населенню за рахунок коштів місцевих бюджетів, план їх надання та орієнтовний кошторис витрат на виконання заходів плану щорічно затверджуються Київською обласною радою як додатки до Програми розвитку сільськогосподарської дорадчої діяльності в Київській області на наступний рік.

Органи місцевого самоврядування можуть визначати додаткові соціально спрямовані дорадчі послуги, які надаються за рахунок коштів місцевих бюджетів, відповідно до місцевих програм соціально-економічного розвитку.

V. Супровід державних цільових програм в аграрному секторі

Відповідно до статті 8 Закону України "Про сільськогосподарську дорадчу діяльність", у державних цільових програмах, спрямованих на розвиток сільського господарства та сільської місцевості, передбачається фінансування дорадчої діяльності в розмірі не менше 5 відсотків коштів, передбачених для цих програм.

VI. Етапи виконання Програми

Передбачається поетапне виконання Програми в частині розширення та становлення дієздатної системи сільськогосподарського дорадництва в Київській області, а саме:

2005 рік

– надання соціально спрямованих послуг у 10-ти

районах (план заходів та кошторисна вартість з розрахунку на 1 район подані в додатку 2);

– поширення сільськогосподарської дорадчої діяльності на рівні області (план заходів та кошторис на вартість подані в додатку 3);

2006 рік

– надання соціально спрямованих послуг у 15-ти районах;

– підготовка кадрів і програми для розширення дорадчої діяльності для 10-ти нових районів;

2007 рік

– надання соціально спрямованих послуг у 25-ти районах.

На кожному етапі повинні забезпечуватися:

підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації сільськогосподарських дорадників і експертів-дорадників;

розширення зв'язків і налагодження співпраці з громадськими організаціями у здійсненні інформаційних та просвітницьких заходів;

сприяння розвитку центрів сільськогосподарського дорадництва, наукового, технічного, організаційного та фінансового забезпечення заходів програми;

співпраця центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, сільського населення щодо реалізації заходів Програми на принципах партнерства.

На всіх етапах здійснюються конкретні заходи з урахуванням уже визначених іншими державними цільовими програмами розвитку сільського господарства та сільської місцевості.

VII. Механізм забезпечення виконання Програми

Організаційне забезпечення

Сприяння взаємодії та забезпечення координації діяльності підрозділів Київської обласної державної адміністрації, інших обласних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, окремих підприємств, установ та організацій незалежно від підпорядкування та форми власності щодо виконання Програми, а також коригування передбачених нею заходів відповідно до наявних фінансових, матеріальних та організаційних можливостей покладається на Головне управління сільського господарства та продовольства Київської обласної державної адміністрації.

Організаційне забезпечення виконання Програми здійснюється через наступні заходи:

1. Демонстраційні покази (дні поля, ферми) агротехнічних заходів, технологій, систем ведення господарства, сортів, гібридів, порід тварин, техніки, добрив, кормів, засобів захисту рослин, передового досвіду господарювання, досягнень аграрної науки.

2. Навчальні семінари з питань сільськогосподарських технологій, агробізнесменеджменту та мар-

кетингу, несільськогосподарського бізнесу, вирішення соціальних і побутових проблем у сільській місцевості, які можуть поєднуватися із проведенням демонстраційних показів. При цьому будуть використовуватися найсучасніші методики навчання дорослих, методи інтерактивного навчання, ділові ігри, дискусії тощо.

3. Консультації та поради (групові та індивідуальні) сільськогосподарським товаровиробникам та сільському населенню у вирішенні їхніх управлінських і ділових проблем, оптимізації їхнього бізнесу, підвищення прибутковості виробництва. Наприклад, з питань оптимізації використання земельних чи майнових паїв, штучного осіменіння тварин, пенсійного забезпечення, оподаткування, збуту продукції тощо.

4. Видання та розповсюдження буклетів, інформаційних листків, брошур, книг, публікацій у ЗМІ тощо задля забезпечення сільськогосподарських підприємств, господарств і сільського населення інформацією про ціни, ринки, сучасні технології, досягнення науки у зрозумілій для них формі.

5. Участь у підготовці, виданні та розповсюдженні серед сільськогосподарських товаровиробників усіх категорій методичних, навчальних та довідкових посібників з питань агробізнесменеджменту.

6. Круглі столи, збори сільських громад, керівників органів місцевого самоврядування, ініціативних груп, керівників сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств та органів державної влади для обговорення найбільш актуальних проблем товаровиробників і сільського населення.

7. Організація сільських громад через підтримку створення ініціативних груп, органів самоорганізації, громадських організацій сільського населення для вирішення соціальних проблем.

8. Підтримка сільського населення, органів місцевого самоврядування та виконавчої влади у формуванні інфраструктури аграрного ринку, розвитку кооперації, організації роботи комунальних підприємств, установ соціальної сфери.

9. Організація та підтримка об'єднань сільської молоді.

10. Матеріальне та моральне стимулювання запровадження інновацій, новаторства, нових технологій і техніки, сортів рослин, порід худоби, методів ефективного господарювання

11. Організація та підтримка наукових досліджень проблем сільськогосподарського дорадництва, сільського господарства та сільської місцевості.

12. Розробка та впровадження спрощеного механізму правового врегулювання земельних та майнових відносин через систему третейських судів.

13. Підготовка, розробка, виготовлення та тиражування відео-матеріалів, що містять інформацію з питань сільськогосподарської дорадчої діяльності.

14. Залучення експертів, переважно із закладів аграрної науки та освіти, для вирішення проблем сільськогосподарських товаровиробників і сільсько-

го населення.

15. Підготовка та проведення науково-практичних конференцій з актуальних проблем розвитку агропромисловості, малого та середнього підприємництва, розвитку сільських територій.

16. Організація виробничого випробування, впровадження та дорадчого супроводження сучасних технологій, розроблених і перевірені у закладах аграрної науки та освіти, й досягнень передового досвіду у відібраних базових та пілотних господарствах

17. Стажування студентів та аспірантів закладів аграрної освіти та опанування основами сільськогосподарського дорадництва.

18. Ведення Інтернет-сторінок дорадчих служб.

Фінансове забезпечення

Державний рівень проблеми та зумовлює обов'язковість централізованого бюджетного фінансування у поєднанні з виділенням коштів із місцевих бюджетів. Важливим фактором успішного здійснення заходів є залучення коштів підприємств, установ та організацій різних форм власності та фізичних осіб (за їхньою згодою).

Орієнтовні обсяги фінансового забезпечення виконання програми на 2005-2007 роки з державного та місцевого бюджетів разом складають 5,1 млн. грн. (таблиця 1).

Зведені кошториси та напрями фінансування програми подані в додатку 4.

Розрахунки (калькуляції) вартості надання дорадчих послуг визначено у цінах 2004 року і подані в додатках 5-19.

Фінансування обласної і районних програм сільськогосподарської дорадчої діяльності в частині надання соціально спрямованих дорадчих послуг здійснюється за рахунок коштів державного бюджету в розмірі 75% і місцевих бюджетів в розмірі 25% їхньої вартості.

Головним розпорядником коштів державного бюджету, що виділені на виконання програми, є Міністерство аграрної політики України, яке, по узгодженню з Міністерством фінансів щорічно здійснює їхній розподіл за областями та АР Крим пропорційно чисельності сільського населення, а також встановлює порядок освоєння та контролю за цільовим використанням коштів, конкурсного відбору дорадчих служб на виконання заходів програми.

Обласна державна адміністрація здійснює розподіл виділених коштів з державного бюджету районам, організовує складання обласної та районних

програм сільськогосподарської дорадчої діяльності з урахуванням стану розвитку сільськогосподарського виробництва і сільської місцевості та потреб сільськогосподарських товаровиробників і сільського населення, призначає керівників програм.

До складання проектів обласної і районних програм, та організації конкурсного відбору дорадчих служб і контролю за виконанням заходів цих програм залучаються представники сільськогосподарських дорадчих служб, інших професійних громадських об'єднань сільськогосподарських товаровиробників і сільського населення, аграрної науки і освіти, інших організацій, підприємств та установ, що фінансують заходи Програми.

Оплата виконаних соціально спрямованих дорадчих послуг за рахунок коштів державного й місцевих бюджетів здійснюється в порядку, визначеному законодавством.

Для виконання Програми та/або розширення сфери дорадчих послуг можуть залучатися кошти міжнародних програм і проектів, гранти, міжнародна технічна допомога, благодійні внески фізичних і юридичних осіб, кошти суб'єктів господарювання, інших джерел, не заборонених законом.

VIII. Контроль за виконанням Програми

Контроль за виконанням Програми здійснює Головне управління сільського господарства та продовольства Київської обласної державної адміністрації, яке подає до 1 лютого наступного за звітним року інформацію про результати виконання завдань, визначених Програмою.

Контроль за використанням бюджетних коштів, спрямованих на забезпечення виконання Програми, здійснюється у порядку, встановленому бюджетним законодавством.

IX. Очікувані результати

У результаті здійснення визначених Програмою заходів буде створено умови для подолання збитковості сільськогосподарського виробництва, підвищення ефективності роботи агропромислового комплексу, розширення сфери зайнятості та підвищення добробуту сільського населення, заохочення молоді до роботи й проживання в сільській місцевості, поліпшення інфраструктури сільських населених пунктів.

Таблиця 1. Фінансове забезпечення реалізації Програми розвитку сільськогосподарської дорадчої діяльності в Київській області на 2005-2007 роки.

Рік	Обсяг фінансування, всього, (тис. грн.)	В тому числі за рахунок коштів:		
		Державного бюджету	обласного бюджету	районних бюджетів
2005	1146,4	849,1	186,5	110,8
2006	1500,0	1125,0	225,0	150,0
2007	2500,0	1875,0	375,0	250,0
Разом	5146,4	3849,1	786,5	510,8

ДОДАТОК 1.

ПЕРЕЛІК
СОЦІАЛЬНО СПРЯМОВАНИХ ДОРАДЧИХ ПОСЛУГ, ЩО НАДАЮТЬСЯ
ЗА РАХУНОК КОШТІВ ДЕРЖАВНОГО ТА МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ 2005 РОКУ

I. Підвищення рівня знань і вдосконалення практичних навичок прибуткового ведення сільськогосподарського виробництва

- Консультування щодо розпорядженню земельними та майновими паями.
- Консультування з правового врегулювання земельних та майнових відносин через третейські суди.
- Дорадчі послуги з питань диверсифікації сільськогосподарського виробництва (впровадження альтернативних високоліквідних культур, оптимізація сівозмін, вирощування екологічно чистої продукції, виробництва грибів тощо).
- Надання інформації про кредитні ресурси.
- Надання консультацій щодо штучного осіменіння тварин.
- Дорадчі послуги з питань оподаткування сільськогосподарських товаровиробників та сільського населення.
- Поширення інформації з питань соціального забезпечення сільського населення.
- Поширення інформації, дорадчі послуги та допомога з питань збуту продукції.
- Консультації з особливостей проведення польових робіт.
- Навчання та консультування з питань агробізнесменеджменту.
- Поширення інформації про Державні програми підтримки розвитку агропромислового виробництва та умови участі в них.
- Інформація та консультації про діючі стандарти якості та безпеки сільськогосподарської продукції і вимог переробних підприємств.
- Надання консультацій і порад щодо внесення добрив, засобів захисту рослин, раціонів годівлі худоби, профілактичних санітарно-ветеринарних заходів (використання результатів дослідів).
- Допомога в оформленні заявок на отримання кредитів з компенсацією частки кредитної ставки за рахунок держави, грантів та участі в державних програмах.
- Допомога сільськогосподарським товаровиробникам в отриманні кредитів за системою іпотечного кредитування.
- Навчання і інформування сільськогосподарських товаровиробників по використанню складських документів на зерно.
- Інформування виробників щодо участі в закупівлях зерна в рамках держрезерву.
- Інформування та консультування з питань трудо-

вих відносин та оплати праці.

- Консультації з питань складання технологічних карт.
- Інші соціально спрямовані дорадчі послуги по вирішенню проблем місцевого значення, що фінансуються з місцевих бюджетів.

II. Сприяння розвитку стабільного аграрного ринку

- Допомога в створенні сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.
- Сприяння в організації сільських кредитних спілок.
- Сприяння в організації створення та діяльності сільських у заготівельно-збутових пунктів.
- Забезпечення інформацією про ціни та кон'юнктуру ринку.
- Налагодження взаємовигідного партнерства між виробниками, переробниками, оптовими та роздрібними торгівельними організаціями.
- Ініціювання організації виставок-продаж сільськогосподарської продукції та сільських ярмарків.
- Надання інформації та порад з питань збуту екологічно чистої сільськогосподарської продукції, створення органів сертифікації та контролю.
- Сприяння в організації пунктів первинної переробки та пакування сільськогосподарської продукції.
- Сприяння створенню галузевих професійних та міжпрофесійних об'єднань товаровиробників, органів самоорганізацій населення, громадських організацій тощо.
- Інформація і консультування з питань державних програм регулювання ринків, матеріально-технічного забезпечення агропромислового виробництва.
- Інші соціально спрямовані дорадчі послуги щодо вирішенню проблем місцевого значення, що фінансуються з місцевих бюджетів.

III. Інформаційно-консультаційне забезпечення інноваційного розвитку агропромислового виробництва

- Консультування з питань сортів рослин, засобів захисту, сучасних технологій в рослинництві.
- Інформування та консультування з питань продуктивних порід худоби, умов та технологій їх утримання.
- Інформація та консультація з питань якості та безпеки продукції.

- Впровадження нових технологій виробництва продукції рослинництва в базових і пілотних господарствах (в тому числі виробництво сертифікованої екологічно чистої продукції).

- Впровадження нових технологій виробництва продукції тваринництва в базових і пілотних господарствах (в тому числі виробництво сертифікованої екологічно чистої продукції).

- Ініціювання та консультативна допомога в складанні інноваційних проектів і програм.

- Сприяння створенню та розвитку племінних ферм та зооветпунктів.

- Консультування з організація громадських пасовищ.

- Сприяння сільськогосподарським товаровиробникам та сільському населенню у придбанні високоякісного насіння, засобів захисту, племінної худоби тощо.

- Організація дискусійних клубів та груп по впровадженню інновацій в агропромислове виробництво.

- Заохочення новаторства та поширення досвіду в інноваційному розвитку шляхом застосування системи морального і матеріального стимулювання новаторів.

- Організація системи збору та поширення інформації про передовий досвід господарювання.

- Виготовлення відео продукції по обміну передовим досвідом та сучасних технологій.

- Визначення потреб сільськогосподарських виробників в прикладних наукових розробках.

- Ініціювання створення агромагазинів у сільській місцевості.

- Інші соціально спрямовані дорадчі послуги по вирішенню проблем місцевого значення, що фінансуються з місцевих бюджетів.

IV. Сприяння розвитку сільських територій та вирішенню соціальних проблем сільського населення

- Проведення соціологічних обстежень сільських громад з метою виявлення їх проблем та потреб сільського населення.

- Підготовка та проведення науково-практичних конференцій з актуальних проблем розвитку агро виробництва, малого та середнього підприємництва, розвитку сільських територій.

- Залучення сільськогосподарських експертів-дорадників для оперативного вирішення проблем сільськогосподарських виробників та сільського населення.

- Обстеження та інвентаризація об'єктів соціальної інфраструктури села.

- Сприяння розробці та втіленню в життя комплексних програм соціально-економічного та культурного розвитку території на рівні сіл, селищ, районів, областей.

- Створення інформаційно-навчальних центрів, клубів, груп за інтересами для жінок, дітей та молоді

- Консультативна допомога та сприяння зайнятості сільського населення через розвиток несільськогосподарського підприємництва в сільській місцевості.

- Інформаційно-консультативна допомога в організації підприємств по наданню соціально-побутових послуг сільському населенню.

- Допомога в організації сільських громад, ініціювання проведення зборів для вирішення соціальних, побутових та екологічних проблем села.

- Інші соціально спрямовані дорадчі послуги по вирішенню проблем місцевого значення, що фінансуються з місцевих бюджетів.

V. Формування дієздатної мережі сільськогосподарських дорадчих служб та ринкової системи розповсюдження сільськогосподарських знань та інформації

- Розробка стратегії і обласної програми розвитку дорадчої діяльності до 2015 року.

- Ведення WEB-сайту дорадчої служби.

ДОДАТОК 2.

ПЛАН ЗАХОДІВ ТА КОШТОРИСНА ВАРТІСТЬ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНО СПРЯМОВАНИХ ДОРАДЧИХ ПОСЛУГ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ТОВАРОВИРОБНИКАМ І СІЛЬСЬКОМУ НАСЕЛЕННЮ З РОЗРАХУНКУ В СЕРЕДНЬОМУ НА ОДИН РАЙОН КІЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Завдання та напрями надання соціально спрямованих дорадчих послуг	Методи реалізації	Обсяг послуг	Ціна, (грн.)	Вартість (грн.)
I. Підвищення рівня знань і вдосконалення практичних навичок прибуткового ведення сільськогосподарського виробництва				
Використання земельного паю	Однорідні семінари	1	1270	1270
	Індивідуальні поради	100	10	1000
Використання майнового паю	Однорідні семінари	1	1270	1270
	Індивідуальні поради	50	10	500
Правове врегулювання земельних та майнових відносин через третейські суди	Однорідні семінари	1	1270	1270
	Круглі столи	1	1449	1449
	Індивідуальні поради	20	10	200
	Демонстраційні покази		1533	0
Дорадчі послуги з питань диверсифікації сільськогосподарського виробництва (впровадження альтернативних висококлівідних культур, оптимізація сівозмін, вирощування екологічно чистої продукції, тощо).	Однорідні семінари	1	1270	1270
	Індивідуальні поради	15	10	150
	Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт.	0,2	790,65	158,13
Надання інформації про кредитні ресурси	Однорідні семінари			0
	Індивідуальні поради	5	10	50
	Демонстраційні покази	0	1533	0
Надання дорадчих послуг з питань штучного осіменіння тварин	Однорідні семінари	1	1270	1270
	Індивідуальні поради	50	10	500
Організація громадських пасовищ та догляд за ними	Однорідні семінари	1	1270	1270
Оплаткування сільськогосподарських товаровиробників та сільського населення	Однорідні семінари	1	1270	1270
	Індивідуальні поради	25	10	250
	Однорідні семінари	0	1270	0
Поширення інформації про державні цільові програми підтримки розвитку агропромислового виробництва та умови участі в їх реалізації	Індивідуальні поради	10	10	100
	Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт.	0,2	790,65	158,13
	Однорідні семінари	0	1270	0
	Індивідуальні поради	25	10	250
Інформація та дорадництво про діючі стандарти якості та безпеки сільськогосподарської продукції і вимоги переробних підприємств	Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт.	0,3	790,65	237,195
Надання порад щодо внесення добрив, засобів захисту рослин, раціонів годівлі худоби, профілактичних санітарно-ветеринарних заходів (використання результатів досліджень)	Індивідуальні поради	20	10	200
Допомога в оформленні заявоч на отримання кредитів з компенсацією частини кредитної ставки за рахунок держави, грантів та участі в державних програмах	Індивідуальні поради	10	10	100
Навчання та інформування сільськогосподарських товаровиробників про умови участі у заставних операціях з зерном та використання складських документів на зерно	Однорідні семінари	0	1270	0
	Індивідуальні поради	8	10	80
Навчання та інформування товаровиробників про умови участі у біржових торгах зерном та Іншою сільськогосподарською продукцією, в тому числі, в операціях закупівлі до державного резерву	Однорідні семінари	0	1270	0
	Індивідуальні поради	7	10	70
Інформування та консультування з питань трудових відносин та оплати праці	Однорідні семінари	1	1270	1270
	Індивідуальні поради	50	10	500

Поширення інформації з питань пенсійного забезпечення сільського населення	Одноразові семінари	0	1270	0
	Індивідуальні поради	50	10	500
Поширення інформації, надання дорадчих послуг та допомоги з питань збуту продукції та аграрного маркетингу	Одноразові семінари	0	1270	0
	Індивідуальні поради	25	10	250
Навчання та дорадництво з питань агробізнесменеджменту	Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт.	0,2	790,65	158,13
	Тижневі семінари	5	10	0
Індивідуальні поради	Індивідуальні поради	5	10	50
II. Сприяння розвитку стабільного аграрного ринку				
Навчання та інформування сільськогосподарських товаровиробників та сільського населення про переваги функціонування прозорих каналів збуту продукції через інфраструктуру аграрного ринку	Одноразові семінари	1	1270	1270
	Індивідуальні поради	10	10	100
Допомога власникам особистих селянських та фермерських господарств, сільськогосподарських підприємств у створенні сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, заготівельно-збутових пунктів, маркетингових груп.	Одноразові семінари	1	1270	1270
	Індивідуальні поради	10	10	100
Сприяння власникам особистих селянських та фермерських господарств, сільськогосподарських підприємств, сільському населенню в організації кредитних спілок	Одноразові семінари	1	1270	1270
	Індивідуальні поради	10	10	100
Забезпечення власників особистих селянських та фермерських господарств, сільськогосподарських підприємств, сільського населення інформацією про ціни та кон'юнктуру ринку	Одноразові семінари	0	1270	0
	Індивідуальні поради	43	10	430
Організація взаємовигідного партнерства між виробниками, переробниками, оптовими та роздрібними торговельними організаціями	Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт.	0,6	790,65	474,39
	Круглі столи	1	1449	1449
Ініціювання створення агромагазинів у сільській місцевості та навчання їх працівників з надання дорадчих послуг покупцям	Одноразові семінари	0	1270	0
	Індивідуальні поради	10	10	100
Ініціювання організації районних виставок-ярмарків з продажу сільськогосподарської продукції та сільських ярмарків	Індивідуальні поради	10	10	100
	Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт.	0,5	790,65	395,325
Сприяння в організації пунктів первинної переробки, сортування та фасування сільськогосподарської продукції	Одноразові семінари	1	1270	1270
	Індивідуальні поради	10	10	100
Сприяння у створенні галузевих професійних та міжпрофесійних об'єднань товаровиробників спрямованих на лобювання створення ефективних каналів реалізації продукції.	Індивідуальні поради	10	10	100
	Одноразові семінари	0	1270	0
Інформація і дорадництво з питань державних програм регулювання ринків, матеріально-технічного забезпечення агропромислового виробництва	Індивідуальні поради	10	10	100
	Одноразові семінари	0	1270	0
III. Інформаційно-дорадче забезпечення інноваційної моделі підтримки агропромислового виробництва				
Дорадництво з питань насінництва, сортів та гібридів рослин, засобів захисту, сучасних технологій в рослинництві	Одноразові семінари		1270	0
	Демонстраційні покази		1533	0
Впровадження нових технологій виробництва продукції рослинництва в базових і плотних господарствах (в тому числі виробництво сертифікованої екологічно чистої продукції)	Індивідуальні поради	20	10	200
	Демонстраційні покази	1	1533	1533
Інформування та дорадництво з питань продуктивних порід худоби, енергозберігаючих та мало затратних технологій їх утримання.	Індивідуальні поради	20	10	200
	Одноразові семінари	1	1270	1270
	Демонстраційні покази	1	1533	1533
	Індивідуальні поради	25	10	250

Завдання та напрями надання соціально спрямованих дорадчих послуг	Методи реалізації	Обсяг послуг	Ціна, (грн.)	Вартість (грн.)
Консультації з питань складання технологічних карт вирощування сільськогосподарської продукції за інноваційними, енергозберігаючими та мало затратними технологіями	Одноденні семінари	1	1270	1270
	Демонстраційні покази	0	1533	0
	Індивідуальні поради	25	10	250
	Одноденні семінари	1	1270	1270
	Демонстраційні покази	0	1533	0
	Індивідуальні поради	25	10	250
	Одноденні семінари	0	1270	0
	Індивідуальні поради	100	10	1000
	Одноденні семінари	0	1270	0
	Індивідуальні поради	0	1270	0
	Індивідуальні поради	10	10	100
	Одноденні семінари	0	1270	0
	Індивідуальні поради	10	10	100
	Індивідуальні поради	50	10	500
	одноденні семінари	0	1270	0
Індивідуальні поради	15	10	150	
IV. Сприяння розвитку сільських територій та вирішення соціальних проблем сільського населення				
Підготовка та проведення науково-практичних конференцій з актуальних проблем розвитку аграрного виробництва та розвитку сільських територій	науково-практичні конференції	1	3213	3213
Залучення сільськогосподарських експертів дорадників для оперативного вирішення проблем сільськогосподарських виробників та сільського населення	Індивідуальні поради	10	10	100
Обстеження та інвентаризація об'єктів соціальної інфраструктури села, участь та допомога у розробці комплексної програми розвитку сільських територій	Обстеження соціологічне дослідження	0 0		0 0
Створення інформаційно навчальних центрів, клубів груп за інтересами для жінок (навчання бухгалтерського обліку, кулінарії, догляду за дітьми тощо), дітей та молоді за інтересами	Одноденні семінари Індивідуальні поради	1 10	1270 10	1270 100
Надання дорадчих послуг спрямованих на підвищення зайнятості сільського населення через розвиток несіськогосподарського підприємництва, створення сільських бізнес-центрів , клубів	Трьохденні семінари Індивідуальні поради	7 100	1663,2 10	11642,4 1000
Інформаційно-дорадча допомога в організації підприємств з надання соціально побутових послуг сільському населенню, створення сільських сервісних центрів, комунальних підприємств тощо.	Трьохденні семінари Індивідуальні поради	0 15	0 10	0 150
Допомога в організації та поширенні агроекотуристичного та зеленого туризму	Групові та індивідуальні поради сільським громадам	0	199,5	0
Допомога в організації сільських громад, ініціювання проведення зборів для вирішення соціальних побутових та екологічних проблем села	Групові та індивідуальні поради сільським громадам	2	199,5	399
Разом:	-	-	-	53449,7

ДОДАТОК 3.

ПЛАН ЗАХОДІВ

ТА КОШТОРИСНА ВАРТІСТЬ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНО СПРЯМОВАНИХ ДОРАДЧИХ ПОСЛУГ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ТОВАРОВИРОБНИКАМ ТА СІЛЬСЬКОМУ НАСЕЛЕННЮ НА ОБЛАСНОМУ РІВНІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ДОРАДЧИМИ СЛУЖБАМИ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2005 РІК

Завдання та напрями надання соціально спрямованих дорадчих послуг	Методи реалізації	Ціна, (грн.)	Всього по області		За рахунок Державного бюджету		За рахунок обласного бюджету		За рахунок бюджету району		
			Обсяг послуг	Вартість (грн.)	Обсяг послуг	Вартість (грн.)	Обсяг послуг	Вартість (грн.)	Обсяг послуг	Вартість (грн.)	
I. Підвищення рівня знань і вдосконалення практичних навичок сільськогосподарського виробництва											
Використання земельного паю	Одноденні семінари	1270,0	13,0	16510,0	10,0	12700,0	3,0	3810,0	0	0	
	Індивідуальні поради	10,0	1040,0	10400,0	780,0	7800,0	260,0	2600,0	0	0	
	Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт	1119,5	4,0	4478,0	3,0	3358,5	1,0	1119,5	0	0	
	Одноденні семінари	1270,0	13,0	16510,0	10,0	12700,0	3,0	3810,0	0	0	
	Круглі столи	1449,0	1,0	1449,0	1,0	1449,0	0	0,0	0	0	
	Індивідуальні поради	10,0	540,0	5400,0	0,0	0,0	540,0	5400,0	0	0	
	Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт	1119,5	4,0	4478,0	4,0	4478,0	0	0	0	0	
	Одноденні семінари	1270,0	14,0	17780,0	3,0	3810,0	4,0	5080,0	7,0	8890,0	
	Круглі столи	1449,0	10,0	14490,0	6,0	8694,0	3,0	4347,0	1,0	1449,0	
	Індивідуальні поради	10,0	240,0	2400,0	0,0	0,0	240,0	2400,0	0	0	
Правове врегулювання земельних та майнових відносин через третейські суди	Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт	1119,5	3,0	3358,5	3,0	3358,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
	Демонстраційні покази	1533,0	4,0	6132,0	3,0	4599,0	1,0	1533,0	0,0	0,0	
	Одноденні семінари	1270,0	17,0	21590,0	7,0	8890,0	3,0	3810,0	7,0	8890,0	
	Індивідуальні поради	10,0	265,0	2650,0	0,0	0,0	170,0	1700,0	95,0	950,0	
	Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт	1119,5	3,0	3358,5	1,0	1119,5	0,8	895,6	1,2	1343,4	
	Одноденні семінари	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	Індивідуальні поради	10,0	70,0	700,0	0,0	0,0	70,0	700,0	0,0	0,0	
	Демонстраційні покази	1533,0	5,0	7665,0	3,0	4599,0	2,0	3066,0	0,0	0,0	
	Одноденні семінари	1270,0	19,0	24130,0	10	12700	3	3810	6,0	7620,0	
	Індивідуальні поради	10,0	810,0	8100,0	300	3000	200	2000	310,0	3100,0	
Надання інформації про кредитні ресурси	Одноденні семінари	1270,0	10,0	12700,0	2	2540	1	1270	7,0	8890,0	
	Круглі столи	1449,0	1,0	1449,0	1	1449	0	0	0,0	0,0	
	Одноденні семінари	1270,0	14,0	17780,0	7,0	8890,0	3,0	3810,0	4,0	5080,0	
	Круглі столи	1449,0	1,0	1449,0	1,0	1449,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	Індивідуальні поради	10,0	290,0	2900,0	210,0	2100,0	80,0	800,0	0,0	0,0	
	Круглі столи	1449,0	1,0	1449,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	1449,0	
	Індивідуальні поради	10,0	140,0	1400,0	95,0	950,0	45,0	450,0	0,0	0,0	
	Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт	1119,5	3,2	3582,4	2,0	2239,0	1,0	1119,5	0,2	223,9	
	Організація громадських пасовищ та догляд за ними										
	Надання дорадчих послуг з питань штучного осіменіння тварин	Організація громадських пасовищ та догляд за ними									
Оподаткування сільськогосподарських товаровиробників та сільського населення											
Поширення інформації про державні цільові програми підтримки розвитку агропромислового виробництва та умови участі в їх реалізації											

Завдання та напрями надання соціально спрямованих дорадчих послуг	Методи реалізації	Ціна, (грн.)	Всього по області		За рахунок Державного бюджету		За рахунок обласного бюджету		За рахунок бюджету району	
			Обсяг послуг	Вартість (грн.)	Обсяг послуг	Вартість (грн.)	Обсяг послуг	Вартість (грн.)	Обсяг послуг	Вартість (грн.)
Інформація та дорадництво про діючі стандарти якості та безпеки сільськогосподарської продукції і вимоги переробних підприємств	Односторонні семінари	1270,0	2,0	2540,0	2,0	2540,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Круглі столи	1449,0	1,0	1449,0	1,0	1449,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Індивідуальні поради	10,0	270,0	2700,0	0,0	0,0	270,0	2700,0	0,0	0,0
	Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт	1119,5	4,0	4478,0	3,0	3358,5	1,0	1119,5	0,0	0,0
Надання порад щодо внесення добрив, засобів захисту рослин, раціонів годівлі худоби, профілактичних санітарно-ветеринарних заходів (використання результатів досліджень)	Індивідуальні поради	10,0	400,0	4000,0	160,0	1600,0	100,0	1000,0	140,0	1400,0
	Індивідуальні поради	10,0	110,0	1100,0	80,0	800,0	30,0	300,0	0,0	0,0
Допомога в оформленні заявок на отримання кредитів з компенсацією частини кредитної ставки за рахунок держави, грантів та участі в державних програмах	Індивідуальні поради	10,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Індивідуальні поради	10,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Допомога сільськогосподарським товаровиробникам в отриманні кредитів за системою Іпотечного кредитування	Індивідуальні поради	1270,0	1,0	1270,0	1,0	1270,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Індивідуальні поради	10,0	90,0	900,0	60,0	600,0	30,0	300,0	0,0	0,0
Навчання та інформування сільськогосподарських товаровиробників про умови участі у заставних операціях з зерном та використання складських документів на зерно	Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт	1119,5	1,0	1119,5	0,7	783,7	0,3	335,9	0,0	0,0
	Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт	1270,0	1,0	1270,0	1,0	1270,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Навчання та інформування товаровиробників про умови участі у біржових торгах зерном та іншою сільськогосподарською продукцією, в тому числі, в операціях закупівлі до державного резерву	Індивідуальні поради	10,0	100,0	1000,0	70,0	700,0	30,0	300,0	0,0	0,0
	Індивідуальні поради	1270,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Поширення інформації, надання дорадчих послуг та допомоги з питань збуту продукції та аграрного маркетингу	Індивідуальні поради	10,0	280,0	2800,0	210,0	2100,0	70,0	700,0	0,0	0,0
	Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт	1119,5	3,0	3358,5	2,0	2239,0	0,7	783,7	0,3	335,9
Навчання та дорадництво з питань агробізнесменеджменту	Індивідуальні поради	1270,0	1,0	1270,0	1,0	1270,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Індивідуальні поради	10,0	90,0	900,0	60,0	600,0	30,0	300,0	0,0	0,0
Інформування та консультування з питань трудових відносин та оплати праці	Індивідуальні поради	1270,0	12,0	15240,0	8,0	10160,0	2,0	2540,0	2,0	2540,0
	Індивідуальні поради	10,0	530,0	5300,0	395,0	3950,0	135,0	1350,0	0,0	0,0
Поширення інформації з питань пенсійного забезпечення сільського населення	Індивідуальні поради	1270,0	2,0	2540,0	1,0	1270,0	1,0	1270,0	0,0	0,0
	Індивідуальні поради	10,0	530,0	5300,0	395,0	3950,0	135,0	1350,0	0,0	0,0
II. Сприяння розвитку стабільного аграрного ринку										
Навчання та інформування сільськогосподарських товаровиробників та сільського населення про переваги функціонування прозорих каналів збуту продукції через інфраструктуру аграрного ринку	Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт	1270,0	10,0	12700,0	6,0	7620,0	2,0	2540,0	2,0	2540,0
	Круглі столи	1449,0	1,0	1449,0	1,0	1449,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Індивідуальні поради	10,0	130,0	1300,0	95,0	950,0	35,0	350,0	0,0	0,0

Допомога власникам особистих селянських та фермерських господарств, сільськогосподарських підприємств у створенні сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, заготівельно-збутових пунктів, маркетингових груп	1270,0	12,0	15240,0	9,0	11430,0	2,0	2540,0	1,0	1270,0
Одноденні семінари	1270,0	12,0	15240,0	9,0	11430,0	2,0	2540,0	1,0	1270,0
Індивідуальні поради	10,0	200,0	2000,0	95,0	950,0	35,0	350,0	70,0	700,0
Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт	1119,5	2,0	2239,0	1,5	1679,3	0,5	559,8	0,0	0,0
Одноденні семінари	1270,0	7,0	8890,0	3,0	3810,0	2,0	2540,0	2,0	2540,0
Індивідуальні поради	10,0	130,0	1300,0	95,0	950,0	35,0	350,0	0,0	0,0
Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт	1119,5	2,0	2239,0	1,5	1679,3	0,5	559,8	0,0	0,0
Одноденні семінари	1270,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Круглі столи	1449,0	1,0	1449,0	1,0	1449,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Індивідуальні поради	10,0	470,0	4700,0	350,0	3500,0	120,0	1200,0	0,0	0,0
Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт	1119,5	16,4	18359,8	12,0	13434,0	3,8	4254,1	0,6	671,7
Організація взаємовигідного партнерства між виробниками, переробниками, оптовими та роздрібними торговельними організаціями	1449,0	5,0	7245,0	2,0	2898,0	0,0	0,0	3,0	4347,0
Ініціювання створення агромагазинів у сільській місцевості та навчання їх працівників з надання дорадчих послуг покупцям	1270,0	5,0	6350,0	4,0	5080,0	1,0	1270,0	0,0	0,0
Ініціювання організації районних виставок-ярмарків з продажу сільськогосподарської продукції та сільських ярмарків	10,0	130,0	1300,0	60,0	600,0	0,0	0,0	70,0	700,0
Ініціювання створення агромагазинів у сільській місцевості та навчання їх працівників з надання дорадчих послуг покупцям	10,0	120,0	1200,0	90,0	900,0	30,0	300,0	0,0	0,0
Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт	1119,5	6,6	7388,7	4,9	5485,6	1,7	1903,2	0,0	0,0
Одноденні семінари	1270,0	11,0	13970,0	8,0	10160,0	3,0	3810,0	0,0	0,0
Індивідуальні поради	10,0	120,0	1200,0	85,0	850,0	35,0	350,0	0,0	0,0
Одноденні семінари	1270,0	1,0	1270,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	1270,0
Індивідуальні поради	10,0	120,0	1200,0	85,0	850,0	35,0	350,0	0,0	0,0
Інформація і дорадництво з питань участі у державних програмах регулювання ринків, матеріально-технічного забезпечення агропромислового виробництва	1270,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Інформація і дорадництво з питань участі у державних програмах регулювання ринків, матеріально-технічного забезпечення агропромислового виробництва	1270,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Індивідуальні поради	10,0	120,0	1200,0	85,0	850,0	35,0	350,0	0,0	0,0
ІІІ. Інформаційно-дорадче забезпечення інноваційної моделі підтримки агропромислового виробництва									
Дорадництво з питань насінництва, сортів та гібридів рослин, засобів захисту, сучасних технологій в рослинництві	1270,0	6,0	7620,0	3,0	3810,0	1,0	1270,0	2,0	2540,0
Демонстраційні покази	1533,0	5,0	7665,0	4,0	6132,0	1,0	1533,0	0,0	0,0
Індивідуальні поради	10,0	390,0	3900,0	195,0	1950,0	55,0	550,0	140,0	1400,0
Одноденні семінари	1270,0	1,0	1270,0	1,0	1270,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Демонстраційні покази	1533,0	3,0	4599,0	1,0	1533,0	1,0	1533,0	1,0	1533,0
Індивідуальні поради	10,0	220,0	2200,0	50,0	500,0	50,0	500,0	120,0	1200,0

Завдання та напрями надання соціально спрямованих дорадчих послуг	Методи реалізації	Ціна, (грн.)	Всього по області		За рахунок державного бюджету		За рахунок обласного бюджету		За рахунок бюджету району	
			Обсяг послуг	Вартість (грн.)	Обсяг послуг	Вартість (грн.)	Обсяг послуг	Вартість (грн.)	Обсяг послуг	Вартість (грн.)
Консультації з питань складання технологічних карт вирощування сільськогосподарської продукції за інноваційними, енергозберігаючими та мало затратними технологіями	Одноденні семінари	1270,0	7,0	8890,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,0	8890,0
Інформування та дорадництво з питань продуктивних порід худоби, енергозберігаючих та малозатратних технологій їх утримання	Одноденні семінари Демонстраційні покази Індивідуальні поради	1270,0 1533,0 10,0	6,0 6,0 280,0	7620,0 9198,0 2800,0	4,0 4,0 105,0	5080,0 6132,0 1050,0	1,0 1,0 0,0	1270,0 1533,0 0,0	1,0 1,0 175,0	1270,0 1533,0 1750,0
Інформація та надання дорадчих послуг з питань якості та безпеки сільськогосподарської продукції та продовольства	Одноденні семінари	1270,0	11,0	13970,0	8,0	10160,0	3,0	3810,0	0,0	0,0
Впровадження нових технологій виробництва продукції тваринництва в базових і пілотних господарствах (в тому числі виробництво сертифікованої екологічно чистої продукції)	Демонстраційні покази Індивідуальні поради	1533,0 10,0	0,0 280,0	0,0 2800,0	0,0 210,0	0,0 2100,0	0,0 70,0	0,0 700,0	0,0 0,0	0,0 0,0
Надання консультацій з питань ідентифікації ВРХ в сільськогосподарських підприємствах, фермерських та особистих селянських господарствах	Одноденні семінари Індивідуальні поради Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт	1270,0 10,0 1119,5	2,0 1030,0 2,0	2540,0 10300,0 2239,0	0,0 205,0 1,5	0,0 2050,0 1679,3	0,0 200,0 0,5	0,0 2000,0 559,8	2,0 625,0 0,0	2540,0 6250,0 0,0
Інціювання, дорадчі послуги та практична допомога у складанні інноваційних програм і проєктів розвитку сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств та регіонів сільськогосподарського виробництва	Одноденні семінари Індивідуальні поради	1270,0 10,0	1,0 110,0	1270,0 1100,0	1,0 80,0	1270,0 800,0	0,0 30,0	0,0 300,0	0,0 0,0	0,0 0,0
Надання порад та сприяння у створенні плеєнних ферм, пунктів штучного запліднення худоби та ветеринарних пунктів	Одноденні семінари Індивідуальні поради	1270,0 10,0	0,0 110,0	0,0 1100,0	0,0 50,0	0,0 500,0	0,0 0,0	0,0 0,0	0,0 60,0	0,0 600,0
Надання дорадчих послуг сільськогосподарським товаровиробникам та сільському населенню у придбанні високоякісного насіння, засобів захисту, плеєнної худоби тощо	Індивідуальні поради	10,0	510,0	5100,0	120,0	1200,0	0,0	0,0	0,0	390,0
Організація дискусійних клубів та активних груп з впровадження інновацій в агропромислове виробництво	Круглі столи	1449,0	6,0	8694,0	4,0	5796,0	2,0	2898,0	0,0	0,0
Надання порад та організація поширення досвіду інновацій шляхом застосування системи морального і матеріального стимулювання новаторів	придбання засобів заохочення	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Організація системи збору та поширення інформації про передовий досвід господарювання	соціологічне, маркетингове дослідження	0,0	0,0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
Ініціювання створення агромагазинів у сільській місцевості та навчання їх працівників.	Однорідні семінари Індивідуальні поради Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт	1270,0 10,0 1119,5	5,0 120,0 1,0	6350,0 1200,0 1119,5	4,0 90,0 0,7	5080,0 900,0 783,7	1,0 30,0 0,3	1270,0 300,0 335,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
IV Сприяння розвитку сільських територій та вирішення соціальних проблем сільського населення																							
Проведення соціологічних обстежень сільських громад з метою виявлення їх проблем та потреб сільського населення	соціологічне дослідження	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Поширення інформації з питань пенсійного забезпечення сільського населення	Однорідні семінари Круглі столи Індивідуальні поради Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт	1270,0 1449,0 10,0 1119,5	0,0 0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0 0,0	0,0 0,0 0,0 0,0
Сприяння самоорганізації сільського населення, створення сільських дорадчих комітетів, громадських організації тощо		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Підготовка та проведення науково-практичних конференцій з актуальних проблем розвитку аграрного виробництва та розвитку сільських територій	Науково-практичні конференції Науково-практичні конференції Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт	3213,0 5302,5 1119,5	10,0 2,0 1,0	32130,0 10605,0 1119,5	7,0 1,0 0,7	22491,0 5302,5 783,7	2,0 1,0 0,3	6426,0 5302,5 335,9	1,0 0,0 0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Обстеження та інвентаризація об'єктів соціальної інфраструктури села. Розробка комплексних програм соціально-економічного розвитку сільських територій	Однорідні семінари Розробка програм Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт	1270,0 5000,0 1119,5	1,0 20,0 1,0	1270,0 100000,0 1119,5	1,0 15,0 0,7	1270,0 75000,0 783,7	0,0 5,0 0,3	0,0 25000,0 335,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Створення інформаційно-навчальних центрів, клубів груп за інтересами для жінок (навчання бухгалтерського обліку, кулінарії, догляду за дітьми тощо), дітей та молоді за інтересами	Однорідні семінари Круглі столи Індивідуальні поради	1270,0 1449,0 10,0	10,0 1,0 120,0	12700,0 1449,0 1200,0	7,0 1,0 90,0	8890,0 1449,0 900,0	2,0 0,0 30,0	2540,0 0,0 300,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Надання дорадчих послуг спрямованих на підвищення зайнятості сільського населення через розвиток несіельгосподарського підприємництва, створення сільських бізнес-центрів, клубів	Триденні семінари Однорідні семінари Індивідуальні поради	1663,0 1270,0 10,0	82,0 1,0 1050,0	136366,0 1270,0 10500,0	61,0 1,0 770,0	101443,0 1270,0 7700,0	18,0 0,0 260,0	29934,0 0,0 2600,0	3,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Інформаційно-дорадча допомога в організації підприємств з надання соціально побутових послуг сільському населенню, створення сільських сервісних центрів, комунальних підприємств тощо.	Триденні семінари Індивідуальні поради Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт	0,0 10,0 1119,5	0,0 180,0 1,0	0,0 1800,0 1119,5	0,0 135,0 0,7	0,0 1350,0 783,7	0,0 45,0 0,3	0,0 450,0 335,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Допомога в організації та поширенні агроєкологічного та зеленого туризму		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Завдання та напрями надання соціально спрямованих дорадчих послуг	Методи реалізації	Ціна, (грн.)	Всього по області		За рахунок державного бюджету		За рахунок обласного бюджету		За рахунок бюджету району	
			Обсяг послуг	Вартість (грн.)	Обсяг послуг	Вартість (грн.)	Обсяг послуг	Вартість (грн.)	Обсяг послуг	Вартість (грн.)
Допомога в організації сільських громад, ініціювання проведення зборів для вирішення соціальних, побутових та екологічних проблем села	групові та індивідуальні поради сільським громадам Одноденні семінари Індивідуальні поради Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) Т.шт	199,5 1270,0 10,0 1119,5	20,0 1,0 20,0 1,0	3990,0 1270,0 200,0 1119,5	15,0 0,0 20,0 0,7	2992,5 0,0 200,0 783,65	4,0 0,0 0,0 0,3	798,0 0,0 0,0 335,85	1,0 1,0 0,0 0	199,5 1270,0 0,0 0
У. Формування дієздатної мережі сільськогосподарських дорадчих служб та ринкової системи розповсюдження сільськогосподарських знань, технологій та інформації										
Підвищення кваліфікації сільськогосподарських дорадників	Семінари, навчання, тренінги для дорадників	600,0	80,0	48000,0	80,0	48000,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Залучення та використання досвіду експертів - дорадників для проведення семінарів (4 години на 1 семінар)	Професори	47,8	70,0	3343,2	70,0	3343,2	0,0	0,0	0,0	0,0
	Доктори	37,8	70,0	2648,8	70,0	2648,8	0,0	0,0	0,0	0,0
	Кандидати	32,3	70,0	2259,6	70,0	2259,6	0,0	0,0	0,0	0,0
	Без наук.ступеня	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Залучення та використання досвіду експертів - дорадників на запит дорадників (1 година на 1 консультацію)	Професори	25,6	100,0	2555,00	100,00	2555,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	Доктори	20,2	100,0	2023,00	100,00	2023,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	Кандидати	16,2	100,0	1617,00	100,00	1617,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Визначення потреб, відбір, поширення та супровід впровадження на селі соціально спрямованих прикладних наукових розробок	Без наук.ступеня	0,0	0,0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	соціологічне дослідження, семінари, консультації	10000,0	5,0	50000,0	5,0	50000,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ведення інформаційної соціально та сільськогосподарсько спрямованої веб-сторінки	Створення та підтримка веб-сторінки	20307,0	1,0	20307,0	1,0	20307,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Періодична підписка	1684,9	11,0	18533,7	11,0	18533,7	0,0	0,0	0,0	0,0
	Галузева література	200,0	11,0	2200,0	11,0	2200,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Довідники	50,0	55,0	2750,0	55,0	2750,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Малотиражні видання	10,0	110,0	1100,0	110,0	1100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Поширення соціально спрямованої інформації та передового досвіду через ЗМІ	Відео матеріали	30000,0	1,0	30000,0	1,0	30000,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Статті, аналітичні матеріали	80,0	120,0	9600,0	120,0	9600,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Видавництво бюлетеня передового досвіду та нових технологій	Щомісячний інформаційний бюлетень	15667,0	1,0	15667,0	1,0	15667,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	відео фільми	30000,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Організація сільських інформаційних пунктів, куточків, стендів, тощо.	інформаційні стенди	280,0	50,0	14000,0	50,0	14000,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Формування мережі збору та поширення ринкової інформації, інформації про передовий досвід господарювання, сільськогосподарських знань та нових технологій сільськогосподарського виробництва	100000,0	1,0	100000,0	1,0	100000,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Всього			XXX	1146389,68	XXX	849129,48	XXX	186512,85	XXX	110747,35

ДОДАТОК 4.

ЗВЕДЕНИЙ КОШТОРИС І НАПРЯМИ ФІНАНСУВАННЯ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ДОРАДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КІЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ НА 2005-2007 РОКИ

№ з/п	Методи реалізації	Всього по області		За рахунок державного бюджету		За рахунок обласного бюджету		За рахунок бюджету району	
		Обсяг послуг	Вартість (грн.)	Обсяг послуг	Вартість (грн.)	Обсяг послуг	Вартість (грн.)	Обсяг послуг	Вартість (грн.)
1	Одноденні семінари з питань підвищення прибутковості сілгосвиробництва та розвитку сільських територій	217	275590,00	123	156210,00	41	52070,00	53	67310,00
2	Триденні семінари з питань розвитку малого бізнесу та надання послуг в сільській місцевості	82	136366,00	61	101443,00	18	29934,00	3	4989,00
3	Демонстраційні покази ефективних технологій ведення сілгосвиробництва	23	35259,00	15	22995,00	6	9198,00	2	3066,00
4	Інформаційні видання (буклети, інформаційні листки, брошури) т.шт	59,2	66274,40	43,6	48810,20	13,3	14889,35	2,3	2574,85
5	Круглі столи з питань ведення сілгосгосподарського виробництва та розвитку сільських територій	29	42021,00	19	27531,00	5	7245,00	5	7245,00
6	Науково-практичні конференції з актуальних проблем розвитку аграрного виробництва та розвитку сільських територій	12	42735,00	8	27793,50	3	11728,50	1	3213,00
7	Індивідуальні поради щодо підвищення ефективності сілгосгосподарського виробництва та розвитку сільських територій	11755	117550,00	5975	59750,00	3565	35650,00	2215	22150,00
8	Семінари, навчання, тренінги для дорадників	80	48000,00	80	48000,00	0	0,00	0	0,00
9	Інформаційні стенди у сільських громадах	50	14000,00	50	14000,00	0	0,00	0	0,00
10	Відео матеріали щодо ефективного ведення сілгосгосподарського виробництва	1	30000,00	1	30000,00	0	0,00	0	0,00
11	Визначення потреб, поширення та супровід впровадження соціально спрямованих прикладних наукових розробок	5	50000,00	5	50000,00	0	0,00	0	0,00
12	Створення та підтримка веб-сторінки, присвяченої наданню соціально спрямованих послуг	1	20307,00	1	20307,00	0	0,00	0	0,00
13	Щомісячний інформаційний бюлетень, присвячений розвитку сільських територій і наданню соціально-корисних послуг	1	15667,00	1	15667,00	0	0,00	0	0,00
14	Залучення експертів до проведення навчально-інформаційних заходів, розробки моделей підвищення рівня життя сільського населення, в тому числі:	14446,60		14446,60		0,00		0,00	
14.1	Доктори наук	170	4671,80	170	4671,80	0	0,00	0	0,00
14.2	професори	170	5898,20	170	5898,20	0	0,00	0	0,00
14.3	кандидати наук	170	3876,60	170	3876,60	0	0,00	0	0,00
15	Групові та індивідуальні поради сільським громадам стосовно їхнього соціально-економічного розвитку	20	3990,00	15	2992,50	4	798,00	1	199,50
16	Розробка програм соціально-економічного розвитку сільських громад	20	100000,00	15	75000,00	5	25000,00	0	0,00
17	Створення бібліотеки передового досвіду розвитку аграрного сектору, в тому числі:		34183,68		34183,68		0,00		0,00
17.1	галузева література	11	2200,00	11	2200,00	0	0,00	0	0,00
17.2	спеціалізовані довідники	55	2750,00	55	2750,00	0	0,00	0	0,00
17.3	передплата періодики	11	18533,68	11	18533,68	0	0,00	0	0,00
17.4	малотиражні видання	110	1100,00	110	1100,00	0	0,00	0	0,00
17.5	статті, аналітичні матеріали	120	9600,00	120	9600,00	0	0,00	0	0,00
18	Створення та підтримка мережі збору та поширення ринкової та інших видів інформації	1	100000,00	1	100000,00	0	0,00	0	0,00
	Разом		1146389,68		849129,48		186512,85		110747,35

Т.О.ОСТАШКО,

Консультант ГО "Інститут сільського розвитку",
провідний науковий співробітник Інституту економічного
прогнозування Національної академії наук України,
кандидат економічних наук

СЕЛЯНАМ ПРО СВІТОВУ ОРГАНІЗАЦІЮ ТОРГІВЛІ

Наприкінці січня 2005 р. вийшла друком інформаційна брошура "Селянам про Світову організацію торгівлі: запитання та відповіді".

Автори брошури – Осташко Т.О., к.е.н. (ГО "Інститут сільського розвитку", м. Київ), Черниш О.М. (ГО "Центр розвитку сільського господарства та правової підтримки", м. Київ), Мельник Є.Б. (ГО "Центр розвитку та правової підтримки села", м. Одеса), Дзюба М.О., к.е.н. (ГО "Донецький аграрний розвиток"), Курило А.С. (ГО "Слобідський селянський розвиток", м. Луганськ).

Це видання є спробою подати читачам у доступній формі інформацію щодо СОТ і довести необхідність вступу України до цієї організації на основі повного неупередженого аналізу переваг і ризиків, які очікують сільське господарство і сільське населення України.

Автори брошури виходили з розуміння того, що для завоювання довіри читача лише компетентного викладення інформації щодо вступу до СОТ недостатньо. Потрібна максимальна об'єктивність і неупередженість. Тому автори не уникають важких, гострих запитань, об'єктивно аналізують як позитивні, так і негативні можливі наслідки цього кроку для України. Але найбільш цінною для читача є інформація щодо конкретних шляхів зниження ризиків і реалізації переваг від членства у СОТ для сільського населення.

Брошура складається із семи розділів, які написані у формі запитань і відповідей. У першому розділі пояснюється, чому постала необхідність вступу України до СОТ. Автори відповідають на запитання, чим викликаний інтерес громадськості до вступу України у СОТ, чому переважають негативні очікування від вступу до СОТ, що таке еко-

номічна глобалізація, чи вступили до СОТ інші постсоціалістичні країни, і підводять читача до думки, що нині Україна не має ані політичної, ані економічної альтернативи завершенню процесу вступу до СОТ. За умов, коли всі основні торговельні партнери є членами СОТ, Україна ризикує опинитися у торговельно-економічній ізоляції, що призведе до катастрофічних наслідків.

У другому розділі в популярній формі викладаються історія й загальні поняття СОТ, такі, як "прозорість торговельної політики", "режим найбільшого сприяння", "принцип національного режиму", "тарифне регулювання зовнішньої торгівлі" тощо. Автори розповідають про історію СОТ і її попередниці ГАТТ (Генеральної угоди з тарифів і торгівлі), принципи управління СОТ, формування бюджету СОТ, принципи прийняття рішень тощо.

Окремий розділ (третій) присвячений процесу приєднання України до СОТ. Увага читача концентрується навколо можливих строків завершення переговорного процесу щодо вступу в СОТ. Найбільш дискусійним питанням є стратегія вступу: разом із Росією, чи окремо. Очевидно, що на строк вступу до СОТ вплине політичне рішення, а саме: чи буде Україна переглядати вже досягнуті з іншими країнами-членами робочої групи домовленості щодо рівня захисту свого внутрішнього ринку, узгодивши ці показники з Росією? У брошурі наводяться думки експертів з цього приводу.

У четвертому розділі автори звертаються до досвіду інших країн, що стали членами СОТ, щоб обґрунтувати для читачів переваги і ризики від членства у СОТ. Очевидними наслідками приєднання України до СОТ стануть, з одного боку, полегшення доступу іноземних товарів на

внутрішній ринок України, а з другого – доступу українських товарів на внутрішні ринки інших країн. Така ситуація створює ризики для національних товаровиробників втратити частину внутрішнього ринку. Яким чином буде складатися ситуація на внутрішньому ринку, залежить від конкурентоспроможності національних виробників. Автори шукають відповіді на запитання, чи існує перспектива зростання конкурентоспроможності національних виробників.

Чи не найбільші застереження викликають наслідки вступу до СОТ для сільського господарства. Сільськогосподарський сектор у найменшій мірі пристосований до вільної торгівлі. Історія розвитку сільського господарства в індустріальну епоху – це історія його державної неринкової підтримки. У п'ятому розділі читач знайде інформацію про Угоду СОТ щодо сільського господарства. Всі заходи внутрішньої державної підтримки сільського господарства класифікуються СОТ у відповідності з головним критерієм – чи "викривлюють" вони виробництво й торгівлю, тобто чи впливають вони на обсяги виробництва і ціни таким чином, що це приводить до неефективного використання ресурсів. Усі заходи державної підтримки умовно розкладені по трьох різнокольорових скриньках: зеленій, жовтій (або бурштиновій) і блакитній. Заходи внутрішньої підтримки, що справляють викривлюючий вплив на торгівлю й виробництво, класифікуються як заходи "жовтої скриньки". Група заходів, так званої, "зеленої скриньки" охоплює заходи державної підтримки сільського господарства, що не спричиняють неефективний розподіл ресурсів в аграрній сфері. Заходи "блакитної скриньки" спрямовані на обмеження перевиробництва (що актуально для розвинутих країн), і відносно них також немає обмежень фінансування з бюджету. У брошурі показано, що у результаті виконання вимог СОТ у сільському господарстві країн із перехідною економікою

відбувалася поступова зміна структури внутрішньої підтримки галузі у бік зростання частки заходів "зеленої скриньки". Зокрема, у Чехії, Польщі, Словенії частка заходів "зеленої скриньки" вже переважає у структурі підтримки сільського господарства і сільської місцевості.

У шостому розділі послідовно розкриваються переваги й ризики для сільського господарства і сільського населення від вступу України до СОТ. Читач отримає відповіді на найбільш гострі запитання: чи будуть позитивні наслідки для сільського господарства від вступу України до СОТ; чи полегшить членство у СОТ роботу українських експортерів на світових ринках; чи є загрози для сільського господарства від вступу України до СОТ; якими є загрози для вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції; чи існують загрози для сільського населення; чи розуміють цю проблему в органах влади; як можна знизити ризики для сільського господарства і сільського населення?

Відповідь на останнє запитання читачі отримують у сьомому розділі, у якому наводяться приклади моделей "зеленої скриньки", що створені й поширюються Програмою підвищення рівня життя сільського населення в Україні. Зокрема, описані моделі тренінгового центру з питань сільськогосподарської обслуговуючої та кредитної кооперації, сільськогосподарської дорадчої служби, інформаційної маркетингової системи та інші.

Брошура містить багато цікавої та корисної інформації для читача.

Видання здійснюється за фінансової підтримки Програми підвищення рівня життя сільського населення в Україні Міністерства Великобританії у справах міжнародного розвитку (DFID) і розповсюджується безкоштовно. Замовити її можна, звернувшись до ГО "Інститут сільського розвитку" письмово (Вознесенський узвіз, 18, офіс 3, 04053, Київ), або за телефонами (044) 272-17-60; (044) 272-37-58. ■